

Luk

Luktä guᅇ äbot ämawebeta yänpäᅇ Jesu täᅇno manbiᅇam ᅇno kudän täᅇkuk

Luk imata manbiᅇam ᅇno kudän täᅇkuk?

¹ * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ᅇno gäwera nadä;

Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopninken pewän ahäᅇkuᅇno unitäᅇno manbiᅇam kudän täkta piäni taᅇi täᅇ yäpmäᅇ abuᅇ. ² * Imaka bian ahäᅇirä ini dapuritä kaᅇpäᅇ nadäᅇkuᅇno u ba apiᅇno ahäᅇ yäpmäᅇ abäkaᅇ ugänpäᅇ kudän täᅇkuᅇ. Äma uwä Anutu täᅇno manbiᅇam yäᅇahäk-ahäk piä täᅇkaᅇ manbiᅇam ᅇowä nimiᅇkuᅇ. ³⁻⁴ Täᅇpakaᅇ näk imaka, kadäni käroni manbiᅇam ᅇno yäput pektä päᅇku tärek-tärek u kuduptagänta ket nadäwa yäᅇkaᅇ yäᅇyabäk piä täᅇ yäpmäᅇ abut. Unita äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiᅇam gäwerani u bureni-inik yäᅇ nadäkta imaka imaka ahäᅇkuᅇno unitäᅇno manbiᅇam siwonᅇi kudän täᅇpäᅇ gäkken pewa ärekta nadäk peᅇkut. Eruk manbiᅇam uwä ᅇode;

Aᅇero kubätä Sekaraia ahäᅇ imiᅇkuk

⁵ * Herottä Judia kome täᅇno intäjukun äma itkuk-ken uken bämop äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi Abiya

---

* 1:1: Apos 1:1   * 1:2: Jon 15:27   * 1:5: 1Sto 24:10

unitä äbotken nanik. Tänpäkaŋ webeni Elisabet imaka, bämop äma äbot kubäken nanik. ⁶ Täŋkaŋ yanäpi yarä uwä Anutu inamiken siwoŋi kuŋat täŋkumänonik. Täŋkaŋ Anutu täŋo бага man ba jukuman kuduptagän iwat moreŋpäŋ waki kubä nämo täk täŋkumänonik. ⁷ Upäŋkaŋ nanakiye nämo. Elisabet ärüŋ it yäpmäŋ äbänkä tägawani webe pähap täŋkumän.

⁸ Tänpäkaŋ kadäni kubä, Sekaraia täŋo äbottä Anutu inamiken bämop äma piä täkta kadäni ahänjuk. ⁹ * U bämop ämatä täk täŋkuŋo ude piä yäpmäŋ daninpäŋ Sekaraiatä kudupi eŋi gänaŋ Anutu inamiken gupe kábäŋi nitek ijiŋ imikta ahänjuk.

¹⁰ Eruk, gupe kábäŋi nitek ijik-ijik kadäni ahänjirän ämawebe mäyaptä äbänkaŋ kudupi eŋi yämän umu itkaŋ Anutu-ken yänapik man yän itkuŋ. ¹¹ Yänapik man yän irirä kudupi eŋi gänaŋ Sekaraia gupe kábäŋi nitek ijiŋ ittänğän kaŋkuk; Ekäni täŋo aŋero kubätä gupe kábäŋi nitek ijiwani täŋo käwuri bure kädä ahänpäŋ irirän. ¹² Kaŋkaŋ kikŋutpäŋ bumta umuntaŋkuk. ¹³ Ude tänpänä aŋero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk umuntäweno. Anutu gäkŋo yänapik man nadän gamitak yäk. Unita webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaŋ wäpi Jon yän, kaŋ iwet. ¹⁴ Tänpäŋ nanak unita bänep täga nadänpäŋ oretoret api täŋpen. Ba unitä ahänjirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadänpäŋ oretoret udegän api täneŋ yäk.

¹⁵ * Imata, nanaka unitä täganpäŋ Ekäni inamiken

---

* 1:9: Kis 30:7 * 1:15: Nam 6:3

wäpi biñam ikek api irek. Tånkañ wain ume ba tånğunğun ume ätu nämoinik api nak tånpek. Tånkañ ahawayän täyak-ken unitä it yäpmän ärowayän täkken Kudupi Munapiktä uwäktän iminirän api irek. ¹⁶ Tånpäkañ unitä Isrel ämawebe Anutu mäde ut iminikuño u mäyap bänepi yäpmän sukurenjän yepmanjän Anutu Ekänini-ken äneñi api kuneñ. ¹⁷ * Bureni, kuñat-kuñari ba kehäromini Profet Elaijatä tånpeñ kuñatkuko udegän api tåk tånpek. Ekänita intäjukun kuñkañ nädanani täño kokwawak yäpän-siwon tawäpäñ yepmanjit, ba äma man bitnäk tåk täkañ unitäño bänepi yäpmän sukurenjän yepmanjän äma siwonji täño kädet kuroñgän api iwat täneñ. Ude tånpayän täko uwä Ekänita watä piä tån imikta ämawebe äbot ket utpäñ yepmak täntän api kwek yäk.

¹⁸ * Eruk, añerotä man ude iweränä, Sekaraiatä kowata ñode iwetkuk; Man yäyan u jide tånpäñ bureni yän nadäwet? Näk tägawani-inik ño, ba webena imaka, webe pähap ño! ¹⁹ * Ude yäwänä añerotä iwetkuk; Näk wäpna Gabriel, Anutu inamiken it täyat unita jopman nämö gäweret yäk. Nämö, manbiñam täga ño gäwetta Anututä ini nanin kirenpewän äbätat. ²⁰ * Gäk nadätan? Näkño man nämö nadän namitan unita meka bäräp tawäpäñ man kum api iren. Ude tånkañ it yäpmän kuñiri manbiñam gäwetat ñonitä ahäwänkañ man äneñi api yäwen. Manbiñam yäyat ñowä kadäni yän imani-ken uken bureni api ahäwek yäk.

²¹ Tånpäkañ ämawebe Sekaraiata yänkañ yäman

* 1:17: Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 * 1:18: Stt 18:11 * 1:19:

Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14 * 1:20: Luk 1:45

umu irä wawäwä nadäwätäk täñpän yänkuñ; Kudupi eni gänañ uken imatäken kubätä ahänjirän Sekaraia kadäni käroni ñowä itak? ²² Ude yänjirä yäman äpäñpän ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpän man kum itkuko unita keritägän wärani tänyärenkuk. Täñpänä ämawebetä nadänkuñ; Imaka kudupi kubä kudupi eni gänañ kañkañ käwep äpätak yäk.

²³ Eruk mäden, Sekaraia täño piä u täñpän tärewäkañ komeni-ken kuñkuk. ²⁴ Päñku irirän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkañ eni gänañgän it yäpmän kuñjirän komepak 5 ude tärenkuk. ²⁵ * Täñpäkañ Elisabet nanak kok itat yän nadänpän yänkuk; Ekänitä iron u täñ nami-tak! Apiño Ekänitä orañ namiñjirän näkño mäyäkna ämawebe inamiken paotak yäk.

Añerotä Maria ahän imiñkuk

²⁶ Elisabettä nanak kok ikek it yäpmän kuñtängän komepak 6 tärenjirän, eruk kadäni uken Anututä añero Gabriel u peñ iwet-pewän yäpmän yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuñkuk. ²⁷ * Webe gubañ kubä äma kubä wäpi Josep unita yänkañ iwoyänkuño webe uken kuñkuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täñkañ webe gubañ iwoyän imiñkuño u wäpiwä Maria. ²⁸ Eruk, Gabrieltä webe uken kuñpän iwetkuk; Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäkkät itpäñ iron täñ gamitak. ²⁹ Ude iweränä Mariatä man u nadänkañ kikuñpän yänkuk; Yäke! Man kubä ño jidewanipän nadätat? ³⁰ Yäwänä añerotä

* 1:25: Stt 30:23 * 1:27: Mat 1:16,18; Luk 2:5

iwetkuk; Maria, gäk umuntäweno! Anututä ini nadäñ gamitak. ³¹* Nadätan? Gäk nanak kok itpäñ nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyañpäñ wäpiwä Jesu yäñ api iweren. ³² U äma ekäni kubä ude irirän ñode api iwetneñ; U Anutu Ärowani Bureni unitäño Nanaki yäñ api iwetneñ. Täñpäkañ Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. ³³* Unitä Jekop täño äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Täñpäkañ yabäñ yäwat piä täñpayäñ täko uwä paot-paori nämo api täñpek.

³⁴ Eruk, Mariatä u nadäñpäñä añero ñode iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämo ño! ³⁵* Mariatä ude yäwänä añero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äronjirän Anutu Ärowani Bureni-inik unitäño kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayäñ täno uwä Anutu täño Nanaki yäñ api iwetneñ. ³⁶ Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täñkuko upäñkañ apiño koki itak yäk. Bian äruñ yäñ iwerani upäñkañ apiño nanak kok itpäñ it yäpmäñ äbäñjirän komepak 6 täretak. ³⁷* Nadätan? Anututä imaka kubä täñpayäñ nadäñpäñ uwä bureni-inik täñpek. ³⁸ Añerotä man ude iweränä Mariatä yäñkuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täño piä watä webegän. Unita imaka kubä täñ namayäñ nadäñpäñä, yäyan ude kañ täñ namän. Mariatä añero man ude iweränkañ tenpeñ kuñkuk.

---

* 1:31: Ais 7:14; Mat 1:21-23 * 1:33: Dan 7:14; Mai 4:7 * 1:35: Mat 1:20 * 1:37: Stt 18:14

Mariatä Elisabet käwayäj kuŋkuk

³⁹ Kuŋirän Maria akumaŋ bäränej kumaŋ Judia kome pom itkuŋ-ken yotpärare kubä uken kuŋkuk.
⁴⁰ Kumaŋ päŋku uken ahänkaŋ Sekaraiatä eŋi gänaŋ äronpäjä Elisabet iniŋ oretkuk. ⁴¹ * Ude täŋirän nanak Elisabet koki gänaŋ itkuko unitä kikuŋutpäŋ wareŋ täŋkuk. Ude täŋpänkäjä Elisabet uwä Kudupi Munapiktä uwäk täŋpäŋ itkuk. ⁴² * Täŋirän Elisabet oretoret man terak ɲode yänkuk; Maria! Anututä gäka iron täŋ gamiko uwä webe ätu täŋo yärepmitak yäk. Ba nanak gäk kokka gänaŋ itak u imaka udegän, Anututä iron taŋi täŋ imani. ⁴³ Näk jidewani unita Ekänina täŋo miŋi gäk nabäwa yänkaŋ äbätan? ⁴⁴ Nadätan? Gäkä naniŋ oreriri nanak kokna-ken itak ɲo täga nadäŋpäŋ uteragän kikuŋutpäŋ wareŋ täk! ⁴⁵ * Gäk Ekäni täŋo biŋam man gäwetkuko unitä bureni api ahäwek yän nadäkinik täŋkuno unita Ekäni täŋo oretoret terak itan yäk. Elisabettä ude yänkuk.

Mariatä Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

⁴⁶ * Täŋpäŋ Mariatä yänkuk;
 Bänepnatä Ekäni wäpi yäpmäj akutat!
⁴⁷ Täŋira mäjonatäwä Anutu wakiken nanik nämagurani ämana u iniŋ oretak.
⁴⁸ * Näk piä watä webeni jopi upäŋkaŋ iron täŋ namiŋkuk. Apiŋo ba kämi-kämi ämawebe kuduptä ɲode api näwetnej; Anututä iron taŋi täŋ gamani.

---

* **1:41:** Luk 1:15   * **1:42:** Lo 28:4   * **1:45:** Luk 1:20   * **1:46:** 1Sml 2:1-10   * **1:48:** Luk 1:25, 11:27

49 Anutu Kehäromitä imaka tañi kubä täñ naminükuko unita ude api näwetneñ. Unita wäpi biñam kudupi-inik itak yäñ yäwa!

50 * Näk nadätat, Anutu täño bänep iron pähap uwä äma mani buraminpäñ gämori-kengän kuñat täkañ unita biñam.

Ba unitäño nanakiye täño nanakiye tawañ uter-aktä pen udegän api kwek.

51 * Keritä piä kehäromi udegän täk täyak. Äma bänepitä inita nadäwä ärowani täñpani u yäwat kireñpewän uken-uken kuñtäñpä kuk täkañ.

52 * Unitä intäjukun äma kehäromi täño wäpi biñam ärowani u yäpmäñ päpä penpäñ äma jopi äpani täño wäpi biñam yäpmäñ akuk täyak.

53 * Täñkañ äma jäwärita imaka tägatäga daiñ yämiñkañ äma tuñum mäyap ikek uwä yäwat kireñpewän ketäñ kuk täkañ.

54 * Täñpäkañ piä ämaniye Isrel nanik u täñkentäñ yämiñ yäpmäñ äbuk. Täñkuko udegän butewaki pen nadäñ yämik täyak.

55 * Ba oraniyeta ude api täñ yämet yäñ yäwetkuko udegän Abrahamkät unitäño äboriye mäden ahäñ yäpmäñ äbuño unita butewaki tärek-täreki nämo nadäñ yämik täyak.

56 Mariatä kap ude tenkañ Elisabet-kät it yäpmäñ kuñirän komepak yaräkubä ude täreñkuñ.

* 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28 * 1:52: Jop

12:19, 5:11; Sam 147:6 * 1:53: 1Sml 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9

* 1:54: Ais 41:8; Sam 98:3 * 1:55: Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt

22:17

Tärewäkaŋ Maria äneŋi komeni-ken kuŋkuk.

Jon ume ärut yämani täŋo manbiŋam

⁵⁷ Eruk ittängän Elisabet nanak ämani bäyaŋkuk.

⁵⁸ Bäyaŋirän mähekiye ba noriye wanoriye ini u nanik unitä Ekänitä iron täŋ imiŋkuko biŋam u nadäŋpäŋä oretoret pähap täŋ imiŋkuŋ. ⁵⁹ * Eruk kepma 8 ude täŋirän äma ekäni ekäni ätu nanak u gupi moräk madäŋkaŋ nani wäp Sekaraia udegän iwetna yäŋkaŋ äbuŋ. ⁶⁰ * Äbä nani wäpi yäŋirä miŋitä yäŋkuk; U nämo yäk. Wäpi Jon yäŋ iwetnayäŋ. ⁶¹ Miŋitä ude yäwänä äma päke unitä iwetkuŋ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämo itak yäk. ⁶² Ude yäŋkaŋ nanitä nanaki wäpi jide yäŋ iwerayäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketwä-räwä täŋirenkuŋ.

⁶³ Täŋpäwä Sekaraiatä kudän täŋpani täŋo tuŋumta yäwet yabäŋkuk. Eruk, u yäpmäŋpäŋä äma päke itkuŋo u iŋamiken ŋode kudän täŋkuk; Ŋo wäpiwä Jon. Ude kudän täŋirän kaŋkaŋ nadäwätäk täŋkuŋ. ⁶⁴ Eruk, uterakgän Sekaraia meni bäräp tawäpäŋ man kum itkuko ukeŋowä meni äneŋi pidäm täŋkuk. Ude täŋkaŋä man yäŋpäŋ Anutu wäpi bumta iniŋ oretkuk. ⁶⁵ Ude täŋirän noriye wanoriye ini u nanik u kaŋkaŋ umuntaŋkuŋ. Umuntaŋkaŋ kudän mebäri mebäri ahäŋirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Judia kome täpuri täpuri kudup u pewä kuŋat moreŋkuk. ⁶⁶ Kuŋat moreŋirän ämawebe manbiŋam u nadäŋkuŋo u kudup bänepi-ken nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kämi-kämi nanak uwä kädet kuroŋ jide ude api iwarek?

* **1:59:** Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21   * **1:60:** Luk 1:13

Ekäni täño kehäromi ukät itkamän yäj nadänpäj unita man udewä yäjkuņ.

Sekaraia oretoret tänpäj kap tenkuk

⁶⁷ Tänpäkaņ Jon täño nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkaņ Anutu täño manbiņam yäjahänpäj ŋode yäjkuņ;

⁶⁸ * Isrel ämawebe täño Ekäni Anututä nin ŋo nadäj nimiņpäj wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäpmäj akuna!

⁶⁹ * Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahätak.

⁷⁰ Bian-inik profet jukuman yäwerän yäjahäk täņkuņo udegän ahätak.

⁷¹ * Anututä ŋode yäjkehärom taņkuk; Näk ämawebenaye iwan keriken nanikpäj api yäyomägaret yäk.

Äma nadäwäwak täņ yämik täkaņ u keriken nanikpäj api yäyomägaret yäj yäjkuņ.

⁷² * Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadäj yämiņpäj täņkentäj yämiņkuk.

Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäņkuko uterak nadäj iwatpäj bureni ahätak ŋo.

⁷³⁻⁷⁴ * Bian oranin pähap Abraham yäjkehäromtak man iwetkuko ude apiņo ninta täyak.

---

* **1:68:** Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16   * **1:69:**
 Sam 18:2   * **1:71:** Sam 106:10   * **1:72:** Stt 17:7; Wkp 26:42;
 Sam 105:8-9; Sam 106:45   * **1:73-74:** Stt 22:16-17; Mai 7:20

Ba nintä umunkät umunkät nämo kuṇatpāṅ
iniken piä u täneta yāṅpāṅ iwan keriken
nanik api tämaguret yāṅ yāṅkuko u täyak ṅo.

75* Unita yāṅkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän
kuṇatpāṅä iniken piä ugānpāṅ inṅitpāṅ
täṅpāṅ inṅamiken kädet siwoṅigän api
kuṇatne.

76 * Täṅ, nanakna, gäkä jukun kuṅkaṅ Ekäni
täṅo kädet api täwireno unita gäka Anutu
Ärowani Bureni-inik unitäṅo profet yāṅ api
gäwetneṅ.

77 * Ekäni uwä ämawebeniye täṅo waki-wakini
ärut täṅpän kwäpāṅ inita biṅam yämagurayāṅ
täko unita yāṅpāṅ-yäwoṅäreḱ täṅtäṅ kuṅiri
api nadäneṅ.

78* Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ṅode
api täṅpek; Kunum gānaṅ täṅo peṅyāṅek u
api inṅ kireṅpewän äpāṅ nimeḱ.

79 * Peṅyāṅek uwä ämawebe bipmāṅ urani-
ken itkaṅ kumäkta umuntaṅ itkaṅ unita api
peṅyāṅeṅ yämek.

Peṅyāṅek unitä nintäṅo kädet kuroṅnin nipmāṅit
niwarirän bānep kwini kädet iwatpāṅ
kuṇatneta yāwani.

Jon täṅo nani Sekaraiatä man ude yāwän täreṅkuk.

80 * Täṅpākaṅ nanak uwä bānep nadäk-nadäk
ba gupi bok tägaṅkuk. Täṅkaṅ kome jopi-ken
it yāpmāṅ kuṅtäṅgän Isrel ämawebe inṅamiken

* 1:75: Tai 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 * 1:77:

Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 1:79: Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16

* 1:80: Luk 2:40; Mat 3:1

kwawak ahänpäj Anutu täño man yäjahänpäj yäwet täñkukonik.

2

Jesu nanaktä ahäjkuko unitäño manbijam

Mat 18:1-25

¹ Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täño intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabäj yäwarani unita jukuman ñode pewän yäpmäj kuñatkuk; Ämawebe päke u wäpi kuduptagän gapman täño wäp kudän tawan terak api peñ moreneñ yäk.

² (Piä udewani bian kubä nämo täñkuñ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kañiwat piä täñirän yäput peñkuñ.) ³ Eruk, ude nadänpäj ämawebe kuduptagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuñ moreñkuñ.

⁴ Kuñirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäj peñpeñ Judia kome Betlehem yotpärare uken kuñkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuñkuk. ⁵ * U kwayänpäjä webeni bijam yäj imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkañ kuñkumän. ⁶ Kumañ päñku kome uken ahänpäj ittängän nanak bäyawayäj keräp tañkuk. ⁷ * Täñpäkañ eñi äma ban naniktä pätnenta täñpani u tokneñ moreñkuño unita bägupta wäyäkneñpäñ bulimakautä eñiken päro itkumän. Päro u itkañ nanaki tuäni bäyañkuk. Bäyañkañ tektä uwäk täñpäñ bulimakautä ketem näñpani gäpe gänäñ pewän patkuk.

---

* 2:5: Luk 1:27   * 2:7: Mat 1:25

Aņerotä sipsip watä äma ahäj yämiņkuņ

⁸ Täņpakan bapani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta watäni itkuņonik. ⁹ Iriä Ekäni täņo aņero kubätä ahäj yämiņkuk. Ahäj yämiņirän Ekäni täņo peņyäjek ägonitä peņ-yäņerirän bumta umuntaņkuņ. ¹⁰ Umuntaņirä aņerotä yäwetkuk; E, in umuntäneņo! Näk manbiņam täga kubä yäpmäj abätat yäk. Manbiņam tägagämän täwerayäj täyat ņonitäņo bureni uwä äma kuduptagän täņkentäj yämikta biņam! Täņkentäj yämiņirän oretoret pähap api täneņ yäk. ¹¹ Apiņo edap ņogän ämawebe paot-paotta biņam täņpani wädäj tädotpäj yepmakta yäwani u Devit täņo yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani Ekäni Kristo! ¹² Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpäj uwäk täwani bulimakau täņo gäpe gänaņ parirän kaņpäjä yäņirän nadäņkumäņo ukeņo u yäj kaņ nadäwut yäk.

¹³ Yäwänkaņä uterakgän kunum gänaņ nanik aņero äbot tawaņ käreņ ahäņpäņ noripak-kät ņode yäņpäņ Anutu iniņ oretkuņ;

¹⁴* Kunum gänaņ unu Anutu iniņ oretna!

Kome terak ämawebe Anututä ini yabäņgärip
täk täyak-ken bätaki pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahäj imiņkuņ

¹⁵ Aņerotä man ude yäj paotpäj peņpeņ kunum gänaņ äronirä sipsip watä äma ukeņonitä näwetgäwet täņpäņ yäņkuņ; Eruk kuna! yäk. Betlehem päņku imaka kubä ahäņirän Ekänitä niwerako u känä! ¹⁶* Ude yäņpäņ bäräņeņ päņku

* 2:14: Luk 19:38 * 2:16: Luk 2:10-12

Maria Josep yabəŋ ahəŋpəŋ nanak paki gəpe gənaŋ patkuko u imaka, kaŋkuŋ. ¹⁷ Kaŋpəŋ nanak unitəŋo manbiŋam aŋerotə yəwerən nadəŋkuŋo u yəwetkuŋ. ¹⁸ Yəwerirə əmawebe itkuŋo u nadəŋpəŋ jəkjak yambuŋ. ¹⁹ * Təŋ, Mariatəwə man u nadəŋpəŋ iyap taŋpəŋ yəpməŋ kuŋatkuk. ²⁰ Təŋpəkaŋ sipsip watə əmatə imaka kaŋpəŋ nadək təŋkuŋo unita Anutu iniŋ orettəŋ əneŋi piəni-ken kuŋkuŋ. Man aŋerotə yəwetkuko udegən kaŋkuŋo unita.

Simeontə Jesu kaŋkuk

²¹ * Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi morək madəŋpəŋ wəpi Jesu yəŋ iwetkuŋ. Wəpi Jesu uwə, Maria nanak kok nəmo irirən aŋero kubətə ahəŋ imiŋpəŋ wəpi iwetkuko u. ²² * Təŋpəkaŋ Mosestə bian kədet webe nanak bəyaŋpəŋ ini ba nanak paki u Anutu iŋamiken kurəki itta бага man terak kudən təŋkuk. Eruk, kədet u iwətpəŋ Maria kenta Joseptə Jesu nanak Anututa biŋam imikta yəŋikŋat yəpməŋ Jerusalem əroŋkumən. ²³ * Ude təŋkuməno uwə Ekəni təŋo бага man ŋode kudən təwani u iwətpəŋ təŋkumən; Nanakjiye intəjukun nanik u Anututa biŋam kaŋ iniŋ kirewut yəŋ kudən təwani. ²⁴ * Ba Ekəni təŋo бага man kubə pen ŋode nadəŋkumən; In Anutu iŋamiken kurəki itta barak wəpi kənarəm yarəpəŋ yəpməŋpəŋ Anututa ijiŋ imut yək. Ba kənarəm nəmo irənə barak wəpi yəgu udewani yarəpəŋ ijiŋ

---

* 2:19: Luk 2:51   * 2:21: Luk 1:31,59   * 2:22: Wkp 12:1-8
 * 2:23: Kis 13:2,12,15   * 2:24: Wkp 12:8

imut. Eruk, бага ман unita nadänpäj Jerusalem itkaŋ udegän täŋkumän.

25 * Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärare-ken itkuk. Uwä äma siwoŋi, Anutu kadäni kadäni iniŋ orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täŋkentäŋ yämik-yämik kadänita itsämänpäj kuŋarani. Täŋirän Munapiktä bänepi-ken itpäŋ man ŋode iwetkuk; 26 Gäk nämo kumäŋiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyäŋkuko u ahäŋirän api käwen yäŋ iwetkuk. 27-28 Täŋpäŋ Munapiktä iwet-pewän kudupi eni gänaŋ äroŋkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täŋo бага ман iwatpäŋ Jesu nanak yäpmäŋ äbumän. Täŋirän Simeontä nanak u kaŋpäŋ bäyaŋ imiŋpäŋ Anutu ŋode yäŋpäŋ iniŋ oretkuk;

29 Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahäŋ namitak unita piä ämaka näk ŋo nabä kätäwipäŋ oretoret terak kwa.

30 * Apiŋo dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.

31 Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.

32 * Unitä ämawebe guŋ äbotken nanik unita penyäreŋ yämiŋirän gäkŋo kädet siwoŋi api kaŋpäŋ nadäneŋ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biŋam api yäpneŋ.

33 Simeontä nanak ahäŋkuko unita ман ude yäŋirän miŋi nanitä nadäwätäk täŋkumän. 34 *

* 2:25: Ais 40:1, 49:13 * 2:30: Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11

* 2:32: Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42;

1Ko 1:23; 1Pi 2:8

Ude täñjirän Simeontä Anutu täño wäpi terak man täga yäwetkañ Maria ñode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ño terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmäñ danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biñam, ätutäwä irit kehäromita biñam yäk. Nanak ñowä Anutu täño бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kañirä äpani täñjirän mäde api ut imineñ. ³⁵ Äma mäde ut iminayäñ täño unitäño nadäk-nadäk waki u kwawak api pewä ahäneñ. Täñkañ komi imiñirä gäkñawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kañkuk

³⁶ Eruk, Fanuel täño äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmäñpäñ äpikät ittäñ kuñtäñgän obañ 7 täreñjirän äpi kumbuk. ³⁷ * Äpitä kumäñjirän webe kajat it yäpmäñ kuñjirän obañ 84 täreñkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkañ Anutu iniñ oretta nakta jop itpäñ yäñapik man yäk täñkukonik. ³⁸ * Täñpäkañ Jesu nädamiñi nani kudupi eñi gänañ irirä Anatä päñku ahäñ yämiñpäñ Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude täñpäñ Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan keriken nanik ketärehta itsämäñ itkuño u manbiñam ñode yäñahäñpäñ yäwetkuk; Äma intä itsämäñ itkañ u ñobayäñ!

³⁹ * Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreñjirän Jesu miñi nani u бага man patkuko

---

* 2:37: 1Ti 5:5   * 2:38: Ais 52:9   * 2:39: Mat 2:23

iwarän tärenjirän äyänutpen Jesu nanak imagut yäpmän Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuṅkumän. ⁴⁰ * Pänku u irirä Anututä nanak uwä oran iminjirän gupi täganpäṅ säkgämän itkuk. Itkan nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik injitpäṅ kuṅatkuk.

Jesu ätu täganpäṅä kudupi yotken kuṅkuk

⁴¹ * Tänpäkan Jesu miṅi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk täṅkumänonik. ⁴² Eruk Jesu obaṅ 12 ude täṅjirän miṅi nanitä Jesu imaguränkan täk täṅkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuṅkuṅ. ⁴³ * Pänku Pasova tänpä tärenjirän Jesu Jerusalem pen irirän miṅi nani Jesu noriye-kät käwep kukan yän nadänkan äneṅi äyänutpen komeni-ken kuṅkumän. ⁴⁴ Jesu-kät penta kukamän yän nadänkan kepma kubä kuṅarän bipuk. Kome bipmäṅjirän miṅi nanitä Jesuta noriye päke u gänaṅ wäyäkṅeṅtäṅ kuṅatkumän. ⁴⁵ Wäyäkṅewän wawäpäṅ äneṅi äyänutpen Jerusalem kuṅkumän. ⁴⁶ Jerusalem kuṅkan wäyäkṅeṅtäṅ kuṅarirän kepma yaräkubä tärenjirän kudupi eṅi gänaṅ äronpäṅ kaṅkumän. Jesu Baga man yäwoṅärewani äma u bämopi-ken itkan man yänjirä nadänjit, yäwet yabäk täṅjit täṅ itkukonik. ⁴⁷ Tänpäṅ äma ekäni ekäni kudupi eṅi gänaṅ itkuṅo u Jesutä yäwet yabäk täṅkuko u ba kowata man yäwetkuko u kaṅpäṅ nadäkan kikṅutpäṅ nadäwätäk täṅkuṅ. ⁴⁸ Tänpäkan Jesu ude täṅ irirän miṅi nanitä kaṅ-ahänpäṅ udegän kikṅutkumän. Tänpäṅ miṅitä iwetkuk; Nanakna,

* **2:40:** Luk 1:80, 2:52 * **2:41:** Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 * **2:43:** Kis 12:18

imata nämo niwatpäj bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk tañi täñpäj wäyäkñek piä täñ yäpmäj äbäkamäk ño yäk.

49 * Yäjirän kowata ñode iwetkuk; Näka imata wäyäkñekamän? Näk Nana täño piä täkta yäwani yäj nämo nadäkamän? 50 Ude yäwerirän miñi nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän tärenkuñ.

51 * Eruk, ude täñpäj Jesu akumañ miñi nani-kät penta Nasaret kuñkuñ. Päjku Nasaret komeken itkañ miñi nani täño man kudup buramik täñkuk. Upäjkañ imaka Jesutä Jerusalem itkañ yäjnkuko ba täñkuko unita miñitä nadäjñpäj iyap täñpäj yäpmäj kuñatkuk. 52 * Täñpäkañ Jesu nadäk-nadäki bok gupi bok tañi tägañkuk. Tägañirän Anutu ba ämawebe imaka, kañirä äma tägagämän täñkuk.

3

Jontä Jesu täño kädet täwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

1 Täñpäj kadäni uken Rom nanik täño intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täño ämawebe yabäj yawat piä täñ yäpmäj kuñirän obañ 15 ude tärenkuk. Kadäni ukengän Sisa täño piä ämaniye Isrel kome täño kome täpuri täpuri ñode yabäj yawat täñkuñ; Pontius-Pailattä Judia kome kañiwat täñkuk. Herottä Galili kome kañiwat täñkuk. Herot täño monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabäj yawat täñkuk. Lisinias täwä Abilene kome kañiwat täñkuk. 2 * Täñpäj Anas

* 2:49: Jon 2:16 * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 * 3:2: Luk 1:80

kenta Kaifastä bämop äma intäjukun täņpani ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täņo nanaki u kome jopi-ken it täņkukonik. Uken ittän kuņirän Anututä jukuman iwetkuk. ³ * Iweränkaņ Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittän kuņkuņ-ken u kuņatkaņ manbiņam ñode yänahänpäņ yäwettän kuņkuk; Irit kuņat-kuņatjin wakiwaki unita mäde ut yämiņirä näk ume ärut tamiņira Anututä wakijin peņ tamayän yäk.

⁴ Jontä ude täņirän man kudän ñode, profet Aisa-iatä bian kudän täņkuko u bureni ahänkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päņku itkaņ gera ñode api yän irek;

Ekänitä äbäkta kädet täwirut! Irit kuņat-kuņatjin kaņ täņ-siwon tawut!

⁵ Kome äpmonpani ba pom täpuri ba taņi äneņpäņ yäpä tägakot.

Kädet gwäjin ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmän kukot!

⁶ Ude täņirä Anututä waki kerik-ken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak uwä ämawebe kudup api kaņpäņ nadäneņ. *Ais 40:3-5*

⁷ * Täņpäkaņ ämawebe mäyaptä ume ärut nimän yänkaņ Jonken äbuņ. Äbänirä Jontä ñode yäwetkuk; Wa! In gämoktä äbotken nanik yäk. In bänepjin nämo sukurenkaņ äbäkaņ? In Anututä intäņo momita kokwawak nadänkaņ tadäpayän täko unita irepmitnayän äbäkaņ ba? ⁸ * Inä bänepjin bureni-inik sukurenpäņ äma bänepi sukurewani täņo kudän kaņ pewä ahäwut! Nin bänepnin täga, oranin

* 3:3: Apos 13:24, 19:4   * 3:7: Mat 12:34, 23:33   * 3:8: Jon 8:33,39

pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biñam itkamäj yäj bäräñeñ nämo nadäneñ. Nämo, Anututä Abraham täño äboriye ätu ahäwut yäj nadäñpäñä mobä jopi ñopäj täga täñpewän ahäneñ!
 9 * Upänkañ man ñode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoñ ket uritak. Unitä päya, mujipi pogopigän wädäk täkañ u kudup madäñpäñ ureñ täñpän kädäpta biñam api kuneñ yäk.

10 Jontä ude yäwerän nadäñpäñä ämawebe itkuño unitä kowata ñode iwet yabänkuñ; Ude yäyan unita jide täne? 11 Ude iwet yabäwä Jontä äneñi ñode yäwetkuk; Äma kubätä tek yarä nikek it imänä yäpmäj daninpäñ kubäwä äma teki nämota imek. Ketem imaka udegän täñpek yäk.

12 * Täñpäñ takis moneñ yäpani äma ätutä Jontä ume ärut nimän yänkañ äbänpäñ Jon iwetkuñ; Yäwoñärewni äma, nin jide täne? 13 Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe-ken takis moneñ pekta yäwani ude u irepmiñpäñ nämo yäpneñ yäk.

14 Ude yäwerirän komi äma ätutä udegän iwet yabänkuñ; E ninä jide? Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe täñyäkñatpena moneñ ätukät nimut yänkañ nämo täneñ yäk. Ba ämawebe jopman yän-yäkñatpäñ manken nämo yepmaneñ. Ba piä täk täkañ unitäño gwäki täpuri tamik täkañ unita nadäwätäk nämo täneñ. Bänep tägagän nadäk täneñ.

15 Jontä man ude yänirän ämawebetä kikäñutpäñ bänepi kädäp jiwäpäñ nadäwätäk täñpäñ ñode yänkuñ; Bureni! Man yänirän nadäñitna inide

---

* 3:9: Mat 7:19   * 3:12: Luk 7:29

kubä täkaŋ yäk. Nowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo käwep? ¹⁶ * Ude yänirä nadänpäŋ Jontä ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubiniken näk täga itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma mäden äbätak unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

¹⁷ Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik piä täkta api äbek. Yäpmäŋ danik piä u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubäkengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujipi bureni inita eŋi kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmoneŋ. ¹⁸ Ude yäŋpäŋ ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet täŋkuk.

¹⁹ * Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yänkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u yomägatpäŋ webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täŋkuko unita yäŋpäŋ kaŋ-yänkuk. ²⁰ Jontä Herot kaŋ-yänkuko unita Herottä bänepi wawäpäŋ imaka wakiinik kubä ŋode täŋkuk; Jon u yäpmäŋpäŋ komi eŋiken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹⁻²² * Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk.

---

* **3:16:** Apos 13:25   * **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

* **3:21-22:** Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35

Täñirän Jesutä Nani-ken yäñapiñ irirän kunum aņeñirän Anutu täño Munapiktä kănarăm ude päpä Jesu gwăki terak mañitkuk. Täñirän Anutu kunum gănañ naniktä gera ñode yăñkuk; Găk năkñaken bănepna gămăni-inik yăk. Găk gabăñkañ găripi pähap nadăk täyat. Man ude yăñkuk.

Jesu täño oraniye wăpi tawan

Mat 1:1-17

²³ * Täñpăñ Jesutä obañ 30 ude bumik täñkañä yăñpăñ-yăwoñărek piăni yăput peñpăñ täñkuk. Täñirän âmawebetä Jesu uwă Josep täño nanaki yăñ nadăk täñkuñonik. Täñpăkañ Josep uwă Heli täño nanaki.

²⁴ Heli uwă Matat-2 täño nanaki.

Matat-2 uwă Livai-2 täño nanaki.

Livai-2 uwă Melki-2 täño nanaki.

Melki-2 uwă Janai täño nanaki.

Janai uwă Josep-2 täño nanaki.

²⁵ Josep-2 uwă Matatias-2 täño nanaki.

Matatias-2 uwă Amos täño nanaki.

Amos uwă Nahum täño nanaki.

Nahum uwă Esli täño nanaki.

Esli uwă Nagai täño nanaki.

²⁶ Nagai uwă Mat täño nanaki.

Mat uwă Matatias-1 täño nanaki.

Matatias-1 uwă Semen täño nanaki.

Semen uwă Josek täño nanaki.

Josek uwă Joda täño nanaki.

²⁷ * Joda uwă Joanan täño nanaki.

Joanan uwă Resa täño nanaki.

Resa uwă Serubabel täño nanaki.

---

* 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42   * 3:27: 1Sto 3:17,19; Esr 3:2

Serubabel uwä Serati täño nanaki.

Serati uwä Neri täño nanaki.

²⁸ Neri uwä Melki-1 täño nanaki.

Melki-1 uwä Adi täño nanaki.

Adi uwä Kosam täño nanaki.

Kosam uwä Elmadam täño nanaki.

Elmadam uwä Era täño nanaki.

²⁹ Era uwä Josua täño nanaki.

Josua uwä Eliesa täño nanaki.

Eliesa uwä Jorim täño nanaki.

Jorim uwä Matat-1 täño nanaki.

Matat-1 uwä Livai-1 täño nanaki.

³⁰ Livai-1 uwä Simeon täño nanaki.

Simeon uwä Juda täño nanaki.

Juda uwä Josep-1 täño nanaki.

Josep-1 uwä Jonam täño nanaki.

Jonam uwä Eliakim täño nanaki.

³¹ * Eliakim uwä Melea täño nanaki.

Melea uwä Mena täño nanaki.

Mena uwä Matata täño nanaki.

Matata uwä Natan täño nanaki.

Natan uwä Devit täño nanaki.

³² * Devit uwä Jesi täño nanaki.

Jesi uwä Obet täño nanaki.

Obet uwä Boas täño nanaki.

Boas uwä Salmon täño nanaki.

Salmon uwä Nason täño nanaki.

³³ * Nason uwä Aminadap täño nanaki.

Aminadap uwä Atmin täño nanaki.

Atmin uwä Ani täño nanaki.

---

* **3:31:** 2Sml 5:14   * **3:32:** 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22   * **3:33:**
Stt 29:35

Ani uwä Esron täņo nanaki.
 Esron uwä Peres täņo nanaki.
 Peres uwä Juda täņo nanaki.
 34 Juda uwä Jekop täņo nanaki.
 Jekop uwä Aisak täņo nanaki.
 Aisak uwä Abraham täņo nanaki.
 Abraham uwä Tera täņo nanaki.
 Tera uwä Naho täņo nanaki.
 35 Naho uwä Seruk täņo nanaki.
 Seruk uwä Reu täņo nanaki.
 Reu uwä Pelek täņo nanaki.
 Pelek uwä Ebe täņo nanaki.
 Ebe uwä Serari täņo nanaki.
 36 * Serari uwä Kainan täņo nanaki.
 Kainan uwä Apaksat täņo nanaki.
 Apaksat uwä Sem täņo nanaki.
 Sem uwä Noa täņo nanaki.
 Noa uwä Lamek täņo nanaki.
 37 Lamek uwä Metusela täņo nanaki.
 Metusela uwä Enok täņo nanaki.
 Enok uwä Jaret täņo nanaki.
 Jaret uwä Mahalel täņo nanaki.
 Mahalel uwä Kenan täņo nanaki.
 38 * Kenan uwä Enos täņo nanaki.
 Enos uwä Set täņo nanaki.
 Set uwä Adam täņo nanaki.
 Adam uwä Anutu täņo nanaki.

4

Satantä Jesu yäņ-ikņatkuk
Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

---

* 3:36: Stt 11:10-26   * 3:38: Stt 4:25-5:32

¹ Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokneņ parirän Jodan umeken naniktä äyänutpeņ abuk. Äbänirän Munapik unitä yänikneņat yäpmäņ päņku kome jopi-ken teņkuk. ² Uken tewänkaņ Satantä täņyabäk täņ yäpmäņ kuņirän kepma 40 täreņkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo naņkuko unita kepma 40 ude irän täreņirän nakta bumta iņkuņ. ³ Täņirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täņo nanaki bureni-inik täņpawä mobä itak ņo iweri ketem äworewänkaņ naņ! ⁴* Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täņpayäņ yäk. Anutu täņo man kudän terak man ņode pätak; Äma kubätä ketemtagän täga nämo irek.

⁵ Jesutä ude iweränä Satantä pom käroni kubä terak yänikneņat päro komeni komeni kudup pit kubägän täņpewän Jesu iņamiken ahänirä yabänkuk. ⁶* Täņkaņ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuņum tägatäga nitek yabätan u näkņata biņam yänpäņ namani unita netä kubäta imayäņ nadänpäņ täga imet yäk. ⁷Unita gäkä näkņo wäpna yäpmäņ akuņpäņ naniņ oreriwä imaka päke ņo kudup gäkņata biņam täga ganiņ kirewet. ⁸* Ude iweränkaņ Jesutä iwetkuk; Anutu täņo man kudän terak man kubä ņode pätak yäk. Ekäni Anutujin u kubägän iniņ oretneņ. Unitagän watä piä täņ imineņ. Man ude pätak.

⁹⁻¹¹ Ude iweränkaņ Satantä äneņi yänikneņat yäpmäņ Jerusalem kuņpäņ kudupi eņi medäp terak päro punin-inik unu teņkaņ iwetkuk; Anutu täņo man ņode kudän täwani;

---

* 4:4: Lo 8:3   * 4:6: Mat 28:18   * 4:8: Lo 6:13-14

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmankuko unitä api oranpäŋ gepmaneŋ.

Täŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren yäk. *Sam 91:11,12*

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanaki-inik bureni täŋpäwä man u nadäŋpäŋ punin ŋonitä komen umu tubäpe! ¹² * Ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Näk ude nämo täŋpayäŋ yäk. Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä ŋode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yäŋ jop nämo peŋ iweren. ¹³ * Täŋpäkaŋ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak täŋ-ikŋatpäŋ tenpeŋ kuŋkuk. Kuŋkaŋ äneŋi täŋikŋatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

Jesu Galili komeken piä yäput peŋkuk
Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Eruk Satan Jesu kakätäŋpeŋ kuŋjirän Munapiktä kehäromi imiŋjirän Galili komeken kuŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka täk täŋkuko u biŋami Galili kome kuŋat moreŋkuk. ¹⁵ Täŋkaŋ Jesu uwä Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkaŋ ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋkuk. Täŋjirän nadäŋkaŋ wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋ.

¹⁶ Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuŋkuk. Kuŋpäŋ Sabat kadäni-ken täk täŋkuko udegän Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkuk. Äro ittängän manbiŋam kudän täwani daniwa yäŋkaŋ akuŋkuk. ¹⁷ Akwänä manbiŋam profet Aisiaatä kudän täwani upäŋ imäkaŋ

---

* **4:12:** Lo 6:16; 1Ko 10:9   * **4:13:** Hib 2:18, 4:15

piräreytäntän kuñtängän man kudän täwani kubä
 ɲode kañpän daniñkuk;

¹⁸ Näk Manbiñam Täga äma jopi jäwäri yäñahäñpän
 yäwetta Anututä ini naniñ kireñkuk.

Unita Ekäni täño Munapik näkkät itkamäk.

Äma mominitä topmäñpän yepmäñirani u pit
 yämikta naniñ kireñkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniñ
 kireñpewän äbut.

Äma komi piäken irani u yäniñ kireñpewa kukta
 naniñ kireñpewän äbut.

¹⁹ Ba Ekänitä ämawebeta bänep iron api täñ
 yämek u kadäni yäñahäkta naniñ kireñkuk.

Ais 61:1,2

²⁰ Jesutä man ude daniñ paotpäñ buk ɲokeño äneñi
 kedonj täñpän yämiñkañ mañitkuk. Ude täñjirän
 ämawebe käbeyä eñi gänañ päke itkuño u Jesu-
 gäñpän kañ-yäputkuñ. ²¹ Kañ-yäput irirä yäwetkuk;
 In nadäkañ? Manbiñam daniñjira nadäkañ ɲo apiño
 iñamjin-ken bureni ahätak ɲo!

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiñkuñ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

²² * Jesutä man ude yäwerirän ämawebe päke
 itkuño unitä man säkgämän yäñkuko u nadäñpän
 jäkjäk yamäñpän orañ imiñkuñ. Ude täñkuño
 upäñkañ man ɲode yäñkuñ; Yäke! Man yäkyäki ba
 täktäki täga upäñkañ ɲowä Josep täño nanaki!

²³ * Ude yäñirä Jesutä nadäñpän kowata ɲode
 yäwetkuk; Ude yäkañ upäñkañ intäño mebäri
 nadätat. Inä sära man ɲode api näwetneñ; Gäk

* 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42   * 4:23: Mat 4:13; Jon 2:12

yäpätägak äma unita gäkŋa-tägän gupka täga yäpi täganeŋ. Kudän mebäri mebäri Kapeneam komeken täjiri biŋamka nadänkumäŋo ude komeka kujat-ken ŋo udegän täjiri kaŋ gabäna! Ude api näwetneŋ yäk. ²⁴* Ude yänpän yänkuk; Näk bureni täwetat. Ini komeken naniktä Anutu täŋo biŋam yänahäwani äma täŋo manita bitnäk täkaŋ. ²⁵* Unita ŋode bureni nadäwä tumbut; Anutu täŋo manbiŋam yänahäwani profet Elaijatä bian itkuko uken webe kajat mäyap Isrel komeken it täkaŋonik. Kadäni uken obaŋ yaräkubä komepak 6 udetä iwän kubä nämo täjirän kome uken naniktä nakta jop-inik itkuŋ. ²⁶* Ude itkuŋo upänkaŋ Anututä Elaija Isrel webe kajat täŋkentäktä nämo peŋ iwet-pewän kuŋkuk. Nämo, guŋ kome wäpi Sidon unitäŋo yotpärare kubä wäpi Sarefat uken peŋ iwet-pewän pänku webe kajat guŋ äbot uken nanik kubä täŋkentän imiŋkuk. ²⁷* Tänpän udegän, Profet Elaijatä itkuko uken ämawebe gisik paräm ikek mäyap Isrel komeken itkuŋ. Upänkaŋä Anutu täŋo piä äma unitä Isrel komeken nanik kubä nämo yäpän tägaŋkuŋ. Nämo, u guŋ kome wäpi Siria uken nanik kubä wäpi Neman ugänpän yäpän tägaŋkuŋ.

²⁸ Jesutä man ude yänjirän äma käbeyä eni gänaŋ itkuŋo unitä nadänpän bänepi waŋkuŋ.

²⁹ Bänepi wawäpän Jesu inŋit yäpmän äpämaŋ pänku yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. Yotpärare u geŋi pom terak itkuko unita geŋi-ken tena äpmonpän yänkaŋ täŋkuŋ. ³⁰ Ude täjirä Jesu uwä tänyäkŋatpeŋ

* 4:24: Jon 4:44   * 4:25: 1Kin 17:1,7; 1Kin 18:1   * 4:26: 1Kin 17:8-16   * 4:27: 2Kin 5:1-14

ämawebe bämopi-ken yärepmitpen kuŋkuk.

Mäjotä äma kubä magätuk

Mak 1:21-28

³¹ * Ude tänpen kuman Galili kome täno yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuŋkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän kaŋpäŋ nadänpäŋ yäŋkuŋ; ³² * Yäke! Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yäk. ³³ * Tänpäkaŋ käbeyä eŋi uken äma Satan täno mäjo kubätä magärani kubä itkaŋ gera pähap terak ŋode yäŋkuk; ³⁴ * Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayäŋ äbätan? Nidäpayäŋ äbätan ba? Gäka nadäkamaŋ, gäk Anutu täno Kudupi äma u yäk.

³⁵ Yäŋirän Jesutä ŋode kaŋ-yäŋkuk; Bitnä! Äma ŋo kakätänpen ku! yäŋ iwetkuk. Ude iwerirän uterakgän ämawebe iŋamiken äma u mäjo wakitä pudät maŋpän kome terak kuŋkuko upäŋkaŋ gupiken jibi kubä nämo imiŋpäŋ kakätänpen kuŋkuk.

³⁶ Ude tänpän kaŋkaŋ ämawebe päke u kikäŋutpäŋ man näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewanitä man yäŋirän mäjo mani buramiŋpäŋ metänpen kukaŋ? Mani kehäromi niked yäŋ yäŋkuŋ. ³⁷ Tänpäkaŋ Jesu täno biŋamitä kome u kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Tänpäŋ Jesu käbeyä eŋi u penpen kuman Saimontä eŋiken kuŋkuk. Kuŋkuko Saimon webeni täno miŋi gup kädäp kädäp käyäm täŋkaŋ parirän

* **4:31:** Luk 4:23   * **4:32:** Mat 7:28-29; Jon 7:46   * **4:33:** Mat 8:29; Luk 8:28   * **4:34:** Jon 6:69

tänkentän imikta iwetkuņ. ³⁹ Iwerä päņku webe u dubini-ken itpän käyäm u kaņ-yänkuk. Kaņ-yänjirän gup kädäp kädäp nadänkuko u paoränkaņ akuņpäņ ketem gwet yämiņkuk.

⁴⁰ Eruk, kome bipmäņjirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yän-yäkņat yäpmäņ Jesu-kengän äbuņ. Käyäm mebäri mebäri täņjirä Jesutä kerigupi terak pentän kuņjirän tägaņ moreņkuņ. ⁴¹ * Täņpäņ äma mäjotä magārani mäyap imaka, yäpän tägaņkuņ. Täņjirän mäjo uwä ämawebe yabäkätänkaņ Jesu gera terak ŋode iwet täņkuņ; Gäka nadäkamäņ. Gäk Anutu täņo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabäņ yäņpäņ Mejin täņpipiwut! yäņ yäwet täņkuk. Imata, Äma ŋo Kristo ubayäņ yäņ nadänkuņo unita ude yäwetkuk.

⁴² Eruk patkuko yäņeņjirän kome u penpen inigän irayäņ nadäņpäņ kome äma nämo iraniken kuņkuk. Kuņjirän ämawebe u nanik Jesuta wäyäkņeņtän kuņtängän kaņ-ahäņpäņä kome kubäken kukta iniņ bitnäņkuņ. ⁴³ * Ude täņjirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Nana täņo Manbiņam Täga u kome ŋonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä intäjukun itkaņ yabäņ yäwat piä täk täyak unitäņo manbiņam api yäwet täņpet. Mebäri unitagän naniņ kireņkuk.

⁴⁴ * Jesutä ude yäņpäņ kome u penpen Judia komeken nanik täņo käbeyä eņi gänaņ Nani täņo manbiņam yäņahäņtän kuņatkuk.

5

---

* **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12   * **4:43:** Luk 8:1   * **4:44:** Mat 4:23

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk
Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ * Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägäni-ken irirän ämawebe mäyap Anutu täño manbiñam nadänayän äbä it gwäjiñkuñ. ² It gwäjiñirä Gäpe täpuri yarä gwägu gägäni-ken irirän yabänkuk. Gäpe u mähemi Gäpe terak naniktä äpämañ gwägu tom yäpani yäk ärutpäñ yäpätägañ itkuñ. ³ Yäpätägañ irirä Jesutä Gäpe u yabänpäñä kumañ Saimon täño Gäpe uterak äronkuk. Äronpäñ Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe täñpewi kome peñpeñ gwägu terak ätu nanak kwän yäk. Ude iweränä Saimontä Gäpe täñpewän ätu nanak kuñirän Jesu Gäpe terak mañitkañ ämawebe gwägu gägäni-ken itkuño u Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñäreñkuk.

⁴ Eruk yäwetpäñ yäwoñäreñkuk täñ paotpäñä Saimon iwetkuk; Gäpe täñpewi gwägu bämopi-ken kwän yäk. Täñkañ yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänañ pewi äpmonpäkañ gwägu tom mäyap yäpayän yäk. ⁵ * Ude yäwänä Saimontä ñode iwetkuk; Yäwoñäreñkuk äma, nin bipani karon pipiri pähap tämäñopäñ gwägu tom kubä nämo yäpmamän. Upänkañ gäkä yäyan unita udegän täga täñpayän yäk. ⁶ Ude yänpäñ Jesutä yänkuko udegän Saimon-kät noriye iwatpäñ täñkuñ. Täñpäñ gwägu tom mäyap-inik äpmonjirä yäk däknenañi täñkuñ. ⁷ Yäk däknenañi täñirä wädäwä wantäko noriye Gäpe kubä terak itkuño u ketwära täñyäreñkuñ. Ketwära täñyäreñpewä noriye ätu u äbä täñkentän yämiñkuñ.

---

* 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1   * 5:5: Jon 21:3-8

Tänpäkaŋ gwägu tom u yäpmänpän gäpe yarä u pewä tokneŋirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmodayän tänkumän. ⁸⁻⁹ Ude tänjirän äma unitä gwägu tom päke u yabänpän umun nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Nadäwätäk tänpän Saimon-Pita unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok tänpän yänkuk; Ekäni! Gäk nepmaŋpeŋ ku! Näk waki täŋpani ŋodewani imata gäkkät kuŋatde? yäk. ¹⁰ * Yänjirän Jems kenta Jon, Saimon-kät piä bok täŋpani u imaka, umun nadäwätäk tänkumän. Yarä uwä Sebedi nanakiyat.

Tänjirä Jesutä Saimon iwetkuk; Gäk umun nadäwätäk täŋpeno. Gäk kämi uwä, ämawebe gwägu tom yäpmän tan udegän api yämaguren yäk. ¹¹ * Ude iweränkaŋ gäpe yarä u äneŋi tänpewä gwägu gägäni-ken kuŋkumän. Tänpäkaŋ äma gwägu tom yäpani u Jesu iwatna yänpän iniken tuŋum tuŋumi päke u täŋ-yäpärejäwäkaŋ Jesu iwarän täŋkuŋ.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päŋku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän waŋkuŋ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kaŋpän äbä dubini-ken kome terak yäpän äpmonpöpän patkaŋ butewaki man ŋode iwetkuk; Ekäni, täŋkentän nam yäk. Gäk täŋkentän namayän nadänpänä näk täga nepmaŋpi kudupi iret yän nadätat. ¹³ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täŋkentän gamayän yäk. Paräm ŋo paorut! Ude yänpän keru gupi terak peŋjirän uterakgän paräm

* **5:10:** Mat 13:47   * **5:11:** Mat 19:27

paorirä gupi tågawänpäj säkgämän itkuk. ¹⁴* Ude tänpäj Jesutä äma u ñode peñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitäño manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka bämop äma iwonjäre yäk. Ude tänpäj äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe kábäñi nitek ijiniri ämawebetä paräm tågakan yäj api nadäwä täreneñ.

¹⁵ Tänpäkan imaka tågatäga Jesutä täk täñkuko unitäño manbiñam yänpäj-nadäk täñirä komeni komeni kudup weñ parayäj täñkuk. Tokñewayäj täñirän ämawebetä nadänpäj Jesutä man yäñirän nadakta ba käyäm ikek yäpä tågakta Jesuken äbäk täñkuñ. ¹⁶* Kadäni kadäni ude täñirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabäj paot päñku inigän itpäñ nani-ken yänpäpik man yäk täñkukonik.

*Kuroñi kwäyähäneñ täñpani unitäño manbiñam
Mat 9:1-8; Mak 2:1-12*

¹⁷ Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpäñ yäwonjäreñ täñ itkuk. Ude täñ irirän Parisi äma ba Baga man yäwonjärewni äma, Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbänpäj ämawebe bämopiken penta itkuñ. Ude irirä Ekäni täño kehäromitä Jesu täñkentäj imiñirän käyäm iekken yäpätägak piä täñkuk. ¹⁸⁻¹⁹ Ude täñ irirän äma kubä kuroñi kwäyähäneñ täñpani gäran tänpäj yäpmäj äbuñ. Yäpmäj äbämañ Jesu dubini-ken yäpmäj kunayäj nadäñkuño upäñkan äma mäyaptä itpipiñpewä tänpä wawäpäñ Jesutä itkuk-ken eñi medäp terak äronpäñ medäp päñ-kireñkuñ. Päñ-kirenpäj äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani u yen terak

* 5:14: Wkp 14:1-32 * 5:16: Mak 1:35

pewä yäpmän äma bämopi-ken Jesutä itkuk-ken äpmonkuk. ²⁰ * Täñirä Jesutä kwäyähäneñ täñpani täño noriye unitäño nadäkiniki yabäñpäñ-nadäñkañ äma kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Notnapak, momika paotkan yäk.

²¹ * Jesutä man ude yäñirän Baga man yäwoñärewani ämakät Parisi ämatä bänepi-ken ñode nadäñkuñ; Wära! Äma ño netä? U Anututa yäñärok man yäyak yäk. Momi pekpek piä u Anutu-tägän täk täyak. ²² Ude nadäñirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Nadäk udewani imata nadäkan? ²³ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahäñirän känayän? Momika peñ gamitat yän iweret ba Akumañ ku yän iweret? ²⁴ * Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yän nadakta ñode täñira kawut. Ude yäñpäñ äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Näk peñ gäwetat; Akuñkañ patpat bägupka yäpmänkañ eñika-ken kuyi! yäk.

²⁵ Ude iweränkañ uterakgän äma unitä ämawebe inamiken akumañ teki iriñ patkuko u yäpmänkañ Anutu iniñ orettän eñini-ken kuñkuk. ²⁶ Ude täñirän kañpäñ ämawebe päke itkuño unitä nadäwä inide kubä täñpäpäñ Anutu iniñ oretpäñ yänkuñ; Apinjo imaka kudupi käkamän! yän yänkuñ.

Jesutä Livai inikät kuñatta imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Jesutä eñi u gänañ naniktä äpämañ päñku takis monen yäpani äma kubä wäpi Livai monen pewani

---

* 5:20: Luk 7:48   * 5:21: Luk 7:49; Ais 43:25   * 5:24: Jon 5:8

eniken irirän kañpäñ ñode iwetkuk; Äbä näk näwat!
²⁸ Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntäкта imaka
 tuñum tuñumi kudup peñ moreñpäñ Jesu iwatukuk.
²⁹ Täñpäñ Jesu iniñ orerayäñ yäñpäñ äñnak-äñnak
 pähap täñtuñum täñpäñ ini eñi gänañ yäñikñat
 yäpmäñ äronkuk. Yäñikñat yäpmäñ äronñirän takis
 moneñ yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta
 itpäñ ketem nañkuñ. ³⁰ * Ketem nañ irirä Parisi
 äma ba Baga man yäwoñärewani noriye ätutä
 yabäwä täga nämo täñpäpäñ Jesu täño iwaräntäkiye
 ñode yäwetkuñ; Ai! Imata in takis moneñ yäpani
 ba äma waki täñpani ämakät penta itpäñ ketem nak
 täkañ?

³¹ Man ude yäñirä Jesutä nadäñpäñ ñode
 yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken piä nämo
 täk täkañ. Käyäm ikek-kengän täk täkañ yäk. ³² Äma
 inita näk äma siwoñi yäñ nadäk täkañ u yämagutta
 nämo äput. Ämawebe inita näk momi täñpani yäñ
 nadäk täkañ unitä bänepi kañ sukurewut yäñpäñ
 äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäñkuñ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Jesutä man man ude yäñirän iwetkuñ; Jon täño
 iwaräntäkiye ba Parisi täño iwaräntäkiyetä Anutu
 nadäñ imiñpäñ kadäni ätuta nakta jop it takamäñ
 yäk. Upäñkañ gäkño gäwaräntäkaye udegän nämo
 täk täkañ. Imata Anutu nämo nadäñ imiñpäñ
 kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkañ? ³⁴ *
 Ude yäñirä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu
 noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak

* 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29

kuŋatkaŋ imata butewaki nadänpäŋ nakta jop itneŋ? Nämo! ³⁵ Iwantä päbä äma uwä inŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadänpäŋ nakta jop täga itneŋ yäk.

³⁶ Ude yänpäŋ man wärani terak ŋode yäŋ kwawa taŋkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek kodaki weŋpäŋ tek wewani terak peŋpäŋ bipek? Ude nämo! Ude täŋpeko uwä tek kodaki u tänpäŋ yäpän waneŋ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämo.

³⁷ Täŋkaŋ udegän, äma kubätä wain täŋo umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ nämo piwek. Nämo, wain umeni api täŋpani unitä tokŋeŋ äroŋpewän käbot biani u weŋjirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneŋ yäk.

³⁸ Wain ume api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga. ³⁹ Ba äma kubätä wain ume biani naŋkaŋ kodakita gäripi nämo nadänpäŋ yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

6

Jesu uwä Sabat täŋo mäheŋi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

¹* Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiyekät wit piä gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit mujip yäpmänpäŋ gupi paŋgupmäŋ tänpä kwäpäŋ naŋkuŋ. ²* Yäpmänpäŋ naŋirä Parisi äma ätutä u yabänpäŋ-nadäwä siwoŋi nämo täŋpäkaŋ yäwetkuŋ; Wa! Imata ude täkaŋ? Orekirit kadäni-ken piä ude

* 6:1: Lo 23:25   * 6:2: Jon 5:10

täkaŋ uwä Moses täŋo бага man irepmitpäŋ täkaŋ yäk.

³ * Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? ⁴ * Devit uwä ŋode täŋkuk; Noriye-kät Anutu täŋo eŋi gänaŋ äronpäŋ käräga kudupi yäŋ yäwani yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Moses täŋo бага man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nänäŋi upäŋkaŋ naŋkuŋ yäk. ⁵ Ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mäheми.

Jesutä äma kerі waki kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eŋi gänaŋ äronpäŋ Jesutä man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ itkuk. Uken äma kubä kerі bure käda täŋguräŋ täwani unitä itkuk. ⁷ * Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ŋoken täŋpek ba nämo käwep täŋpek yäŋkaŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä goret täŋpänpäŋ manken tekta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. ⁸ * Ude täŋ irirä Jesu Parisi äma ba Baga man yäwoŋärewani u nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äma kerі täŋguräŋ täwani u iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ ämawebe iŋamiken ŋo it yäk. Yäwänä udegän täŋkuk. ⁹ Täŋpänkaŋ Jesutä ämawebe päke u ŋode yäwet yabäŋkuk; In jide nadäkaŋ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänaŋi ba kädet waki tänaŋi? Äma täŋkentäŋ

* 6:3: 1Sml 21:1-6   * 6:4: Wkp 24:5-9   * 6:7: Luk 14:1

* 6:8: Luk 5:22, 9:47

yäminañi ba äma yäpä wanañi? ¹⁰ Ude yäñpäñ ämawebe päke u yabäñ äyänutpäñ äma keru waki u iwetkuk; Ketka täñ-siwonja! Ude iweränä udegän täñirän keru täñgurän täwani u tägañkuk.

¹¹ Ude täñirän kañpäñ Parisi ämakät Baga man yäwonjärewani äma unitä Jesuta kokwawak pähap kubä nadäñpäñ ini-tägän näwetgäwet täñpäñ jide ude täñ imine? yäñ yäñkuñ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yäñapik man yäwayän pom kubä terak äronkuk. Äronpäñ bipani käron päke u man yäñpäñ-nadäk täñirän kome yäñekuk. ¹³ * Yäñerän äma iwaräntäk täñkuño u yäñpäbä yepmañkañ inikät kuñatta 12 udegänpäñ yäpmäñ daniñpäñ yepmañkuk. Täñkañ wäpi Aposoro yäñ yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäñ yepmañpä kwani. ¹⁴⁻¹⁶ Äma u yäpmäñ daniñkuko kubä wäpi Saimon yäñ iwerani upäñkañ Jesutä wäpi Pita yäñ iwetkuk. Ätuwä wäpi ñode;

Kubä Andru, Saimon täño noripaki.

Iniyat yarä Jems kenta Jon.

Kubä Filip. Kubäwä Batorom.

Kubä Matiyu. Kubä Tomas.

Kubä Alfias täño nanaki wäpi Jems.

Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman,

Juda äbot yabäñ yäwatkuko unita kokwawak nadäñpäñ kuñarani.

Kubä Jems täño nanaki Judas.

---

* 6:13: Jon 6:70

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak penkuko u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷⁻¹⁸ Ude tänpän Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpmän daniņkuko ukät pom terak nanik äpänpän kome awaņken ämawebe äbot Jesuta nadän imanitä itkuņ-ken uken ahänpän penta itkuņ. Äbot u Jesutä man yäņirän nadänayän, ba yäpätägak piä täņ nimän yänpän Judia komeken nanik, Jerusalem yotpärare-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pomi terak naniktä ukengän äbuņ. Äbäņirä Jesutä äma mäjo wakitä magärani yawat kireņ yämiņpän yäpätägak piä täņ yämiņkuk. ¹⁹ Jesu täņo kehäromitä ämawebe käyäm ikek ba mäjotä magärani u kumän yäpän tägaņ yämiņkuko unitä ämawebe päke unitä Jesu täņo kehäromi ninken äbän yäņ nadänkaņ Jesu gupi iņitnayän täņkuņ. ²⁰ Ude täņ irirä Jesutä iwaräntäkiye yabänpän ŋode yäwetkuk;

In ätu jopi jäwäri it täkaņ uwä säkgämän itkaņ.

Anututä ini tabäņ täwat täyak.

²¹ * Täņpäkaņ in apiņo ketem burenita tek täkaņ uwä säkgämän itkaņ.

Kämiwä Anututä ini tepmän towiwän api naņ tokņeneņ.

Ba in apiņo konäm butewaki terak it täkaņ uwä säkgämän itkaņ.

Kämiwä nadän bäräpjin kudup paoräkaņ bänepjin pidäm tawäpäņ mägayäk api täneņ.

* **6:21:** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

22 * Äma Bureni-inikta yänpänj ämatä inta kok-wawak tañj pähap nadänpänj api täwat kireneñ. Ba taniñ täwetpänj äma waki yänj api täwetneñ. Ude täñ tamäwä säkgämän itkamänj yänj kañ nadäwut.

23 Ude täñ taminayänj täkañ-ken uken bänep täga nadänpänj oretoret pähap kañ täñput. Imata, gwäki kunum gänañ it tamitak u tañj pähap. In nadäkañ? Bian äbekjiye orajiyetä profet biani biani unita udegän täñ yämik täñkuñonik yäk.

24 * Täñpäkañ, in äma moneñ tuñum ikek uwä umuntäkot!

Irit säkgämän uku itkañ ubayänj.

25 Ba in apiño nañ tokñek täk täkañ uwä umuntäkot!

Kämiwä nakta api tenenj.

Ba in apiño bänep täga terak it täkañ in umuntäkot!

Kämiwä konäm butewaki terak api itneñ.

26 Ba in ämawebetä intäño wäpjin biñam yäpmänj akuñpänj äma täga yänj täwet täkañ uwä umuntäkot! Bian äbekiye oraniyetä profet jop manman yäwanita udegän täñ yämik täñkuñonik yäk.

Iwankayeta not täñ yämen

Mat 5:38-48, 7:1-5

27 Jesutä man ude yäwetpänj äneñi kubä ñode yänjkuk. Man täwera nadänj itkañ ño, in ñode täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bänep iron täñ yämineñ. Täñpänj äma inta kok-wawak nadänj tamik täkañ unita not täñ yämineñ.

28 Ba äma man wakiwaki täwet täkañ unita kowata man säkgämän yäwetneñ. Ba wäpjin yäpäwak

* 6:22: Jon 15:19, 16:2   * 6:24: Jem 5:1

täkaŋ unita nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapik täkot yäk. ²⁹ Täŋ, äma kubätä bumumka kukŋi guränä kukŋi bok iniŋ kireŋiri gurek. Ba äma kubätä gäkŋo siot punin nanik gomägaränä gänaŋ nanik bok iniŋ kirewen. ³⁰ Ba äma kubätä imaka kubäta yäŋapiwänä imaka u imen. Ba kubätä imaka kubä gomä gareko uwä äneŋi gamikta gwäk pimiŋpäŋ nämo yäŋapiwen. ³¹ * Nämo, in ŋode nadäŋpeŋ kuŋatneŋ; Kudän ätutä täŋ nimut yäŋ nadäk täkaŋ in udegän täŋ yämineŋ.

³² In äma iron täŋ tamik täkaŋ unitagän iron täŋ yämineŋo unitäŋo kowata jide yäpneŋ? Nämo yäpneŋ! Äma wakitä noriye waki täŋpanita iron udegän täŋ yämik täkaŋ yäk. ³³ Ba in äma täga täŋ tamik täkaŋ unitagän kowata täŋ yämineŋo unitäŋo kowata jide yäpneŋ? Nämo! Äma wakitä noriye waki täŋpanita kudän udegän täk täkaŋ. ³⁴ Ba in äma ätuta kowata kaŋ namän yäŋ nadäŋkaŋ imaka yämineŋo unitäŋo gwäki kowata jide yäpneŋ? Nämoinik! Äma wakitä kowata uterakgän yäpmäkta noriye waki täŋpanita iron täŋ yämik täkaŋ!

³⁵ * Upäŋkaŋ inä iwanŋiyeta iron täŋ yämineŋ. Kowata tamikta nämo nadäneŋopäŋ imaka kubäta yäŋapiwäwä jop yäniŋ kireneŋ yäk. In ude täneŋo uyaku kowata säkgämän api yäpneŋ ba Anutu Ärowani Pähap unitäŋo nanakiye ude api itneŋ. U Imata? Anutu u ämatä bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ upäŋkaŋ unita iron täŋ yämik täyak. Ba äma waki täŋpanita iron udegän täŋ yämik täyak yäk. ³⁶ Unita in äma ätuta butewaki nadäŋ yämineŋ,

---

* **6:31:** Mat 7:12   * **6:35:** Wkp 25:35-36

Nanjintä butewaki nadäj yämik täyak udegän.

Kubätä iniken mebärita nadäwek

Mat 7:1-5

37 * Näk äma siwoŋi yäj nadänpäj äma kubä nämo yänpäj-kaŋiwat täneŋ. Ba äma kubäta gäk kowata yäpmäkta biŋamgän yäj nämo iwetneŋ. Anututä inta udegän täŋ tamekta ket nadäneŋ yäk. Äma kubätä waki täŋ tamiŋirän kowata waki imikta nämo nadäneŋo uwä Anututä udegän intäŋo momijin peŋ tamek. 38 * Tänpäkaŋ ämata bänep iron täŋ yämiŋirä Anututä inta udegän bänep iron täŋ tamek. Upäŋkaŋ intä täŋ yämineŋo u irepmitpäj bumta buŋät tamek. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadänpäj kuŋatnayäj täkaŋ uterakgän Anututä inta api nadäj tamek.

39 * Unita yänpäj Jesutä iwaräntäkiye man wärani ŋode yäwetkuk; Äma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kädet täga iwoŋärewek? Nämo, yarä u kuŋtängän geŋi bok äriden yäk.

40 * Unita in ŋode nadäkot; Ironi kubätä yänpäj-yäwoŋärek ämani irepmitnaŋi nämo. Ironi u nadäk-nadäk piä täŋ yäpmäj kuŋtängän nadäwän tärewäkaŋ uyaku yänpäj-yäwoŋärek äma udegänä äworewek yäk.

41-42 Tänpäkaŋ gäk imata päya awäram dapunka-ken itak u nämo kaŋpäj nadäŋkaŋ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaŋpäj yokut gama yäj iwet täyan? Päya awäram gäkŋa dapunka-ken itak u imata nämo kaŋpäj nadäk täyan? Gäk yäj-yäkŋarani äma! Intäjukunä, gäkŋa

* 6:37: Mat 6:14   * 6:38: Mak 4:24   * 6:39: Mat 15:14

* 6:40: Mat 10:24-25

dapunka-ken päya äwaram itak u yokutkanj uyaku dapunka täga ijinpäñ kanpäñ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täño mebäri

Mat 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Jesutä ude yäñpäñ man wärani äneñi kubä ñode yäkgän täñkuk; Nin nadäkamäj; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämö wädäneñ. Ba päya mebäri waki terak bureni täga gäripi nikek, täga nämö wädäneñ. ⁴⁴ Bureni, päya terak mujipi parirä yabäñpäñ-nadänkanj päya unitäño mebäri nadäk täkamäj. Unita kohoräk yen terak wama mujipi nämö käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujipi nämö wädäk täkanj. ⁴⁵ Eruk äma täño irit kuñat-kuñattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak pewä ahäk täkanj. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkanj yäk. Äma täga täñpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkanj. Täñ, äma waki täñpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkanj yäk.

Eñi täktäk täño man

Mat 7:24-27

⁴⁶ * Jesutä man ude yäñpäñ äneñi kubä ñode yäkgän täñkuk; In imata näkño man nämö buramiñpäñ iwatkanj wari wari wäpna Ekäni yäñ yäk täkanj? ⁴⁷ Eruk, äma näkken itpänj näkño man nadänpäñ buramiñpäñ iwat täkanj unita man wärani ñode täwera nadäwut; ⁴⁸ Uwä äma kubä

---

* 6:46: Mal 1:6; Mat 7:21

enji kehäromi kubä täņpeko udewani. Äma u enji täņpa yäņpāņ bek karonjigān ānenpāņ yāpurā-sinsik täņpek. Ude täņpāņ enji täņ morewepopāņ iwān kadāni täņpek. Täņpāņ iwān mānit taņi täņjirān enji u kehārom taņpāņ irek. Imata, enji säkgāmān-inik täņpeko unita. ⁴⁹ Täņpākaņ äma kubä näkņo man nadāņpāņ nāmo iwarayāņ tāko uwä äma enji kehäromi nāmo täņpeko udewani. Äma u enji täņpa yäņpāņ bek kehāromipāņ nāmo täņpek. Bek jopjop ānenpāņ täņpek. Täņpekopāņ iwān mānittä äbāņpāņä enji u kwinit täņpān kwäkaņ paotpāņ paot-inik täņpek yäk.

7

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täņkuk

Mat 8:5-13

¹ Jesutä ämawebe man ude yāwet paotpāņä äyāņutpen Kapeneam yotpārare-ken kuņkuk. ²⁻³ Uken komi äma täņo intäjukun äma kubä itkuk. Unitäņo piä watä äma kubä käyām taņi täņkuk. Täņjirān komi äma unitä piä watä āmanita gāripi taņi nadāņkuko unita Jesu ude tāk täyak yāņ biņam nadāņpāņä Juda täņo ekāni ätu yāwet-pewān Jesuken kuņkuņ. Jesutä piä āmani u yāpān tāgawut yāņpāņ yāwet-pewān kuņkuņ. ⁴⁻⁵ Yāwet-pewān pāņku Jesuken ahāņpāņä butewaki man terak ŋode iwetkuņ; Gäk nadātan? Äma uwä Juda äma ninta nadāņ nimikinik täņpāņ käbeyä enji kubä täņ nimikuk yäk. U äma tāga unita gäk mani nadāņ imen yäk.

⁶⁻⁷ Man ude iwerirä Jesu akumaņ äma äbuņo ukät penta kuņkuņ. Kumaņ pāņku enjken kerāp

tañirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuñpäñ iwetkuñ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayän yäk. Näk äma täga uyaku enjina-ken äben. Upänkañ gäk mangän yänjiri näkño piä watä ämana tägawän yäk. ⁸ Ude täga täñ namen yän nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yän iwerawä, manna buramiñpäñ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yän iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ño tä! yän iwerawä u täñpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamän uba.

⁹ Jesutä man ude nadäñpäñ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä täñpäpäñ äyänutpäñ ämawebe äbot iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämokañpäñ nadäk täyat!

¹⁰ Jesutä ude yäwänkañ komi äma täño noriye Jesuken äbuño u äneñi äyänutpeñ päñku enjiken äronpäñ käyäm täñkuko u säkgämän irirän kañkuñ.

Jesutä nanak kubä täñpewän kodak tañkuk

¹¹ Täñpäñ kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuñkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuñkuñ. ¹² Eruk, yotpärareken keräp täñpäñ kañkuñ, äma kumbani kubä buramiñ yäpmän äbänirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täño nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Täñpäkañ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuñ.

13 * Äbänirä Jesutä webe kajat u kaṇpäṇ butewaki nadäṇ imiṇpäṇ iwetkuk; Konäm butewaki täṇpeno!

14 * Ude iwetpäṇ dubini-ken kuṇpäṇ keritä gäraṇ ugän iṇitkuk. Jesutä ude iṇiränä äma kumbani bu-ramiṇkuṇo u käronḡän wädäṇ itkuṇ. Käronḡän ude wädäṇ irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. 15 * Nanakna, Aku yäṇ iweränä kumban-itä kodak taṇpäṇ akuṇpäṇ manman yäṇkuk. Ude yäṇirän Jesutä nanak u miṇi-kät kuṇatdeṇta iniṇ kireṇkuk.

16 * Ude täṇirän äma itkuṇo unitä kaṇpäṇ nadäwä inide kubä täṇpäpäṇ Anutu iniṇ oretkuṇ. Iniṇ oretpäṇ ṇode yäṇkuṇ; Bureni! Profet ärowani kubä nin bämopnin-ken ahänkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täṇkentäкта äbätak ṇo! yäk.

17 Täṇpäkaṇ Jesutä täṇkuko u biṇamiwä Judia kome ba kome gägäni gägäni it yäpmäṇ kuṇkuṇo uken kuṇ moreṇkuk.

Jontä Jesu täṇo mebäri nadäкта man pewän kuṇkuṇ

Mat 11:2-19

18 Jon komi eṇiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi Jesutä täk täṇkuko unitäṇo biṇam iwetkuṇ. 19 Iwerirä iwaräntäki yarä

yäwetkuk; Päṇku Ekäni ṇode iwet yabäwun; Äbäкта biṇam yäwani u gäk ṇo? Ba kubäta itsämne? 20-21 Ude yäwet-pewän iwaräntäki yarä u Jesuken kuṇpäṇ kaṇkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpän tägaṇit, äma mäjo wäratä magärani mäjo yäwat kireṇit, dapuri tumbani yäpän tägaṇit täṇ

* 7:13: Luk 8:52 * 7:14: Luk 8:54 * 7:15: 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * 7:16: Luk 1:68, 19:44

irirän. Kaŋpäŋ Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ɲode yäŋpäŋ peŋ niwet-pewän äbäkamäk yäk. Mesaia, äbähta biŋam yäwani u gäk? Ba kubäta itsämne?

22 * Ude iweränä Jesutä Jon täŋo iwaräntäki yarä u kowata ɲode yäwetkuk; Ek äneŋi kuŋkaŋ imaka nadäŋit kaŋit täkamän ɲo, unitäŋo manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerun. Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki nitek tägaŋpäŋ gupi dudum tak täkaŋ yäk. Ba jukuni täŋguŋ täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak taŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ yäk. 23 * Ba äneŋi kubä ɲode kaŋ iwerun; Äma näka yäŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä säkgämän it täkaŋ yäk.

24 Jon täŋo iwaräntäki yarä uwä ude yäwerän kuŋirän Jesutä ämawebe äbot itkuŋo u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ɲode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayäŋ nadäŋpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piäŋpewän wareŋwareŋ täk täkaŋ äma udewanipäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? 25 Ba ima känayäŋ kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuŋum nitek uwä äma wäpi nitektä eŋi gänaŋ it täkaŋ. 26 * Unita näwerut! Äma jidewani u känayäŋ kuŋkuŋ? Profet kubäpäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upäŋ Jon uwä profet inipärik kubä

* 7:22: Ais 35:5-6

* 7:23: Ais 61:1; Luk 4:18

* 7:26: Luk

yäk. ²⁷ Təŋkaŋ Anutu təŋo man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkŋo biŋam yəŋahəwani əma kubä ŋo.

Intəjukun kädət təwit gamikta api inin kirewet.

Mal 3:1

²⁸ Unita näk ŋode təwetət; Jon təŋo wəpi biŋamtä əma it yəpməŋ əbuŋo unitəŋo wəpi biŋam yərepmiŋ moretak. Upəŋkaŋə əmawebe əpani Anututä intəjukun it yəmiŋpəŋ yabəŋ yəwat təyak unitəŋo wəpi biŋamtä Jon təŋo wəpi biŋam irepmiŋtak.

²⁹ * Təŋpəkaŋ Jesutä man ude yəŋahəŋirən nadəŋpəŋ əmawebe jopi-kät əma wakiwaki takis monəŋ yəpani unitä ŋode nadəŋkuŋ; Man säkgəmən yəyak yäk. Nin ŋo ŋonitə Anutu təŋo man kädət siwəŋi iwət-iwatta gəripi nadək təkaməŋ yəŋ nadəŋkuŋ. Əma udewaniwä bian Jonken kuŋirə ume ärut yəmani. ³⁰ * Təŋ, Parisi əmakät Baga manta mebəri nadəwani əmatä Jontä ume ärut yəmiŋkta bitnəŋkuŋ. Ude təŋkuŋo uwä Anututä kädət təga iwatta pəŋ yəmiŋkuko u məde ut imiŋkuŋ.

³¹ Təŋpəkaŋ Jesutä yəŋkuk; Əmawebe kome ŋo terak itkaŋ ŋonita jide yəwet? U imatəken ude-wani? ³² Uwä ironi təŋoret bəgup-ken itkaŋ ude-wani. Ironironi uwä gera kowat yəwən ŋode tək təkaŋ;

Niwerə oretoret kap teŋitna gukut nəmo tokät təŋkuŋ.

Ba niwerə butewaki kap teŋitna, konəm nəmo kotkuŋ yəŋ yäk təkaŋ.

---

* 7:29: Luk 3:12   * 7:30: Mat 21:32

Tänpäkaŋ in uwä ude wani, nadäk siwoŋi kubä gän nämo peŋkaŋ ŋode täŋkuŋ; ³³ Jon ume ärut yämanitä äbäŋkaŋ ketem äma ätutä nak täkaŋ ude nämo naŋkuk ba wain ume imaka nämo naŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; U mäjotä kotawani! yäk. ³⁴ * Täŋ, Äma Bureni-iniktä äbäŋpäŋ ketem naŋit wain ume naŋit täŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋo kawut! Nak ämäŋ täŋpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis monen yäpani täŋo noripaki! yäŋ yäŋkuŋ. ³⁵ Upäŋkaŋ in nämo nadäwä tumbäkaŋ ude yäk täkaŋ. Äma äbot yarä unitä Anutu täŋo nadäk-nadäk siwoŋi iwatpäŋ täk tākamän. Tänpäkaŋ nadäk-nadäk u iwatpäŋ täktäki siwoŋitä Anutu täŋo nadäk-nadäk kwawak pewän ahäŋirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä bureni täneŋ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroŋi ärutkuk

³⁶ * Tänpäkaŋ Parisi äma kubä wäpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yäpmäŋ päŋku tewän ketem nädayäŋ maŋitkuk. ³⁷ * Maŋit irirän kome u nanik webe waki täŋpani kubätä Jesu u Parisi äma kubätä enjiken ärotak yäŋ biŋam nadäŋkuk. Biŋam nadäŋpäŋ ume kábäŋi säkgämän nitek gwäki ärowani u yäpmäŋkaŋ eni Jesutä itkuk-ken u äroŋkuk. ³⁸ Äroŋpäŋ Jesu kuroŋi kända päŋku itkaŋ konäm kot itkuk. Konäm kot irirän konämi pitotä Jesu kuroŋi terak maŋkuŋ. Konämi pitotä maŋirä gwäki pujiŋpäŋ ärut imiŋpewän kohoyäŋkuk. Ude tänpäŋ oraŋ

---

* 7:34: Luk 15:2   * 7:36: Luk 11:37   * 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

imikta kuroŋi-ken inđat-naŋdat-naŋ täŋpäŋ ume kábäŋi nitek u ärut imiŋkuk. ³⁹ Ude täŋ irirän Parisi äma Jesu imagutkuko unitä kaŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Jesu ŋo profet bureni yäwänä webe ŋowä waki täŋpani yäŋ nadäwän tärettek yäk.

⁴⁰ Parisitä ude nadäŋirän Jesutä iwetkuk; Saimon yäk. Näk man kubä gäwera nadä. Yäwänä Saimontä yäŋkuk; Yäwoŋärewani, yäwi nadäwa yäk.

⁴¹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Man wärani kubä gäwera nadä; Moneŋ äma kubätä äma yaräta moneŋ, kowata kämi kaŋkaŋ kaŋ däpmäŋ tärewun yäŋpäŋ yämiŋkuk. Kubäta moneŋ 500 ude imiŋkuk. Täŋ, kubätawä moneŋ 50 ude imiŋkuk. ⁴² Kowata imik-imik kadäni-ken moneŋta wäyäkŋeŋirän momini peŋ yämiŋkuk. Eruk, ude täŋirän äma yarä uken nanik netä unitä bänep täga pähap nadäŋkuk yäŋ nadätan? ⁴³ Yäwänä Saimontä kowata ŋode iwetkuk; Äma moneŋ taŋi yäpuko unitä yäk. Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Gäk täga yäyan yäk. ⁴⁴ * Ude yäŋpäŋ äyänutpäŋ webe u kaŋpäŋ Saimon iwetkuk; Webe ŋo käyan? Näk gäkä eŋi gänaŋ äbäŋira ume kuroŋna ärutta nämo piŋ namin yäk. Tänopäŋ webe ŋonitä konämi pitopäŋ kuroŋna ärutkaŋ gwäki pujiŋpäŋ täŋkohoyäk. ⁴⁵ Ba oraŋ namikta bumumnaken nämo nen. Tänopäŋ webe ŋonitä oraŋ namikta pengän äba irat-ken ukentä kuroŋna-ken neŋdat-naŋdat-naŋ täyak. ⁴⁶ *

Täŋpäŋ gäk gakŋi gwäkna-ken nämo ärunopäŋ webe ŋonitä kuroŋna-ken ume kábäŋi nitek ŋo piŋ äwatak. ⁴⁷ Unita ŋode gäwetat. Webe ŋo momini taŋi peŋ imani unita näka gäripi pähap nadäŋpäŋ

* 7:44: Stt 18:4 * 7:46: Sam 23:5

bänep iron taŋi ɲo täŋ namitak. Upänkaŋ äma mominita nadänjirän äpani täŋpani udewani täŋo momi peŋ imero uwä näka gäripi ähan nadäwek yäk.

⁴⁸ * Jesutä ude yänpän webe u ɲode iwetkuk; Momika peŋ gamitat. ⁴⁹ Ude yäwänä äma ketem bok naŋ itkuŋo unitä näwetgäwet ɲode täŋkuŋ; Wära! Äma ɲo jidewani unitä äma täŋo momi menitä yänpän ärut täyak? ⁵⁰ * Ude yänjirä Jesutä webe u iwetkuk; Nadän namikinik täyan unitä momi täŋo kowata-ken nanik gämagutak yäk. Unita bänep oretoret terak kuŋat täyi.

8

Jesu täŋo äbot

¹ * Eruk, patkuŋo yänewänkaŋ Jesutä yotpärare taŋi täpuri kuŋatkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabän yawat piä täk täyak unitäŋo Manbiŋam Täga yäwetpän yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋatkuk. Ude täŋjirän ämawebe ɲodetä iwarän täŋkuŋ; Iwaräntäkiye 12 ukät webe ätu. ² * Webe u bian mäjotä magärirä Jesutä mäjo u yawat kireŋ yämani, ba käyämi yäpän tägaŋ yämani. Webe kwayak ukät nanik kubä wäpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutä bian webe uterak nanik mäjo wära 7 yawat kireŋ imiŋkuk. ³ Täŋ, webe kubäwä wäpi Joana, Kusa täŋo webeni. (Kusa u Herot täŋo täŋkentäk äma kubä.) Kubäwä wäpi Susana. Webe yäräkubä ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Webe kwayak uwä iniken

---

* **7:48:** Luk 5:20-21   * **7:50:** Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42   * **8:1:** Luk 4:43   * **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

monenpän Jesu-kät iwaräntäkiye täñkentän yämik täñkuñonik.

Mujiipi pikpik täño man wärani

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Täñpäkan ämawebe uken-uken nanik Jesutä itkuk-kengän äbän morenpän irirä yabänpän man wärani kubä ñode yäwetkuk; ⁵ Äma kubätä ketem mujipi piwa yänpän piäni-ken kwek. Kuñpän mujipi täñ-irähuttän kwek. Täñ-irähuttän kuñirän mujipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño u ämatä kuñ äbän täñkan yeñ gatäneñ. Täñpäkan mujipi ätuwä baraktä näneñ. ⁶ Täñkan mujipi ätuwä mobä terak mäneñ. Mobä terak mañpän tädotneño upäñkan kome umeni nämo unita kubit täneñ. ⁷ Täñ, mujipi ätuwä mup gänañ mäneñ. Mup gänañ mañirä mup waki unitä äronpän yäwarä kuneñ. ⁸ Täñpäkan mujipi ätuwä kome tägaken mäneñ. Kome tägaken mäneño u tädotpän bureni säkgämän mäyap-inik pätnen.

Jesutä man ude yänpän gera terak ñode yäñkuk; Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Jesu imata man wärani terak yäk täyak?

Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Täñpäkan Jesutä man wärani yäñkuko unita iwaräntäkiyetä mebärita iwet yabäñkuñ. ¹⁰ Iwet yabäñirä yäwetkuk; Anututä intäjukun itkan yabän yäwat piä täk täyak unitäño manbiñam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita in-gänpän täwetat, äma ätukät nadäkta nämo. Unita man wärani terakgän yäwet täyat yäk. Man wärani terak yäwetpewa;

Dapuritā kānayāṅ tǎṅo upāṅkaṅ tǎga nāmo api kawā tārewek.

Ba jukunitā nadānayāṅ tǎṅo upāṅkaṅ mebāri tǎga nāmo api nadāwā tumbek. *Ais 6:9*

11 * Ude yānpāṅ yāwetkuk; Mujipi pikpik tǎṅo manbiṅam tāweraro u mebāri ṅode; Mujipi uwā Anutu tǎṅo man ude. 12 Tǎṅ, mujipi kādet miṅin māneṅo u ṅode; Äma Anutu tǎṅo manbiṅam nadānpāṅ yāpmāṅ kuṅarirā Satantā bānēpi-ken nanik yāyomāgat tǎyak u. Satantā ṅode nadānpāṅ tāk tǎyak; Anutu tǎṅo man bānēpi-ken iyap taṅpāṅ yāpmāṅ kuṅatpāṅ Anututa biṅam tāneṅ yāṅ nadānpāṅ yāyomāgat tǎyak. 13 Tǎṅ, mujipi mobā kujat terak māneṅo u ṅode; Äma Anutu tǎṅo man nadānpāṅ gāripi nadāneṅopāṅ bānēpi-ken jāwāri nāmo āpmonṅpani. Unita nadākiniki kadāni kerāpi-tagān yāpmāṅ kuṅatpāṅ tāṅyabākken Anututa māde ut imik tākaṅ. 14 Tǎṅ, mujipi ātu mup gānaṅ māneṅo u ṅode; Äma Anutu tǎṅo man nadāk tākaṅ upāṅkaṅ kome tǎṅo moneṅ tuṅumta nadāwātāk ba nadāṅ gārip unitā Anutu tǎṅo man utpewā kumāṅjirān kuṅat-kuṅariken bureni nāmo ahāk tǎyak. 15 Tǎṅpākaṅ mujipi kome tāgaken māneṅo u ṅode; Äma Anutu tǎṅo manbiṅam nadānpāṅ bānēpi-ken kehāromi iṅitpāṅ manī buramiṅpāṅ yāpmāṅ kuṅarirā irit kuṅat-kuṅariken bureni ahāk tākaṅ yāk.

*Peṅyāṅjek tǎṅo manbiṅam
Mak 4:21-25*

---

* 8:11: 1Pi 1:23

16* Jesutä man wärani äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä topän ijinpäñ käbot gänañ ba bukä gämori-ken käbop täga pewek? Nämoinik! Topän uwä kwawak pewän eni gänañ peñ-yäñeñirän ämatä imaka imaka täga käneñ. 17* In nadäkañ? Imaka imaka apiño käbop itkañ u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneñ. Bureni, imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täñkwawa tañirän api kañpäñ nadäneñ. 18* Unita jukujin-tägän nadäneño u deta in Anutu täño manta juku peñpäñ ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka ude wani nitek yäñ nadäk täkañ upäñkañ nämo! Täñpäkañ imaka inñtkamäñ yäñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täño nägät moräk u netä?

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

19 Jesutä man ude yäñ irirän miñi-kät noriye känäyän äbuñ. Upäñkañ ämawebe päke itkuño unitä Jesu kumän itgwäjiñirä dubini-ken kukta täñpä wañkuñ. 20 Täñirä äma ätutä yabäñkañ Jesu ñode iwetkuñ; Meñka-kät notkaye gabänayän äbäño yäman umu itkañ yäk. 21 Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täño manbiñam nadäñpäñ iwaräntäk täkañ uwä näkño meñnaye notnaye bureni!

Jesutä ibäm gwägu yäñiñ bitnäñkuk

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

* 8:16: Mat 5:15; Luk 11:33

* 8:17: Mat 10:26; Luk 12:2

* 8:18: Mat 25:29; Luk 19:26

²² Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Gwägu kukñi udude kāda kuna yäk. Ude yänpän gäpe kubä terak äronpen kuñkuñ. ²³ Eruk gwägu terak kuñtängän Jesu dāpmon patkuk. Parirän mänit pähap piñjirän gwägu tokätpän gäpe gānañ äpmon tokñejirän gäpe nīkek gwägu gānañ äpmonayän tññkuñ. ²⁴ Täñjirän Jesu yāwā kīkñurānpän iwetkuñ; Ai! Ekāni! Paotnayän tākamāñ ño! yäk. Ude iwerāwā Jesutä akunpän mänit kenta gwägu yabän yññkuk. Yabän yññirän uteragän mänit bitnñejirän gwägu kwīkinik patkuk. ²⁵ Täñjirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Nadākinikjin de?

Ude yññirän iwaräntäkiye umuntañkan nadāwätäk tñnpän näwetgäwet ñode tññkuñ; Wāra! Äma ño jidewani unita mänit kenta gwägu mani ño buramikamän? yññ yññkuñ.

Mäjo wāra but gānañ äpmonkuñ

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Eruk Jesutä gwägu kenta mänit yāññ bitnāwänkan Galili kome u penpen gwägu terak kuñtängän gwägu kukñi udude kāda Gerasa kome ahññkuñ. ²⁷ Ahñnpän Jesu gäpe terak naniktä mañatpen kuñjirän kome uken nanik äma mäjo mäyaptä magārani kubätä ahññ imiñkuk. Äma uwä kadäni kāroni-inik eñi gānañ nāmo pat tññkukonik. Dāpmon pat tññkuko uwä mobā kawut, äma kumbani āneñpani-ken u tek morāñ pat tññkukonik. ²⁸⁻²⁹ Pattän kuñattängän eruk Jesu kanpänä kāhän yññkan gāmori-ken mañ-patābotkuk. Ude täñjirän Jesutä mäjo uwä yäwetkuk; Äma ño kakätāñpen kut yäk. Ude yāwerirän mäjo äma

magätkuŋo unitä Jesu iwetkuŋ; Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk jide täŋ nimayän äbätan? Komi nimeno! yän iwetkuŋ. Täŋpäkaŋ mäjo uwä kadäni kadäni äma u injtpän kwaik täŋirä äma ätutä injtpän yen kehäromitä keru kuroŋi pädat täk täŋkuŋonik. Ude täk täŋkuŋo upänkaŋ mäjotä täŋpewä äma u yen yäpmän däkneŋ täŋpän kwäpeŋ kome äma nämo irani-ken kuŋat täŋkukonik.

³⁰ Täŋpäkaŋ Jesutä äma u iwet yabänkuk; Wäpka netä? Iwet yabäwän iwetkuk; Wäpna “Äbot pähap” yäk. (Mäjo mäyaptä magätkuŋo unita wäpna Äbot pähap yän iwetkuk.) ³¹ Ude yäwänä mäjo unitä Jesu butewaki terak ŋode iwetkuŋ; Gäk niwat kireŋpewi awaŋ käroŋi, bipmän urani gänaŋ äpmonektawä! yäk. ³²⁻³³ But äbot pom terak udu yabätan? Gäk nibä-kätäwi but u gänaŋ äpmona! Ude yäwäwä Jesutä nadän yämiŋirän mäjo uwä äma u kakätänpeŋ päŋku but gänaŋ äpmonkuŋ. But gänaŋ äpmonpäkaŋ bäräneŋ kumaŋ gwägu gänaŋ äpmonkaŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.

³⁴ Ude täŋirä äma but watäni iranitä yabänpäŋ bäräneŋ päŋku ämawebe yotpärare taŋi täpuri it yäpmän kuŋkuŋo u nanik manbiŋam yäwetkuŋ. ³⁵ Yäweräkaŋ ninin käna yänkaŋ Jesutä itkuk-ken äbän moreŋkuŋ. Äbänpäŋ kaŋkuŋ; Äma mäjotä magärani u tek yamäk ikek, nadäwän tumbäpäŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirän. Mäjotä kakätänpeŋ kuŋkuŋo unita. Maŋit irirän kaŋpäŋ äma päke äbuŋo u umuntaŋkuŋ. ³⁶ Täŋirä imaka ahäŋirän kaŋpäŋ nadänkuŋo unitä mäjotä magäranipän yäpän tägaŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuŋ. ³⁷⁻³⁸ Manbiŋam u nadänpäŋ ämawebe

Gerasa kome u nanik umuntanpäh Jesu komenin nõ peņpeņ ku! yäh iwetkuņ. Ude iweräwä Jesu kome u peņpeņ Galili kome gwägu udude kända kwayäh täņirän äma yähän tägaņkuņo unitä Jesu iwetkuk; Nadäh namiņiri bok kuda! yäk. ³⁹ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo yäk. Komeka-ken kuņkaņ imaka Anututä täņ gamitak unitäņo biņam kaņ yäwet! Ude iwerirän äma u äyähutpeņ komeni-ken päņku Jesutä täņkentäh imiņkuko unitäņo man-biņam yäwettäh kuņatkuk.

Jesutä webe yarä yähän tägaņkuņ

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Eruk, Jesu Galili komeken äneņi kuņirän ämawebe päke Jesuta itsämbuņo unitä kaņpäņ iniņ oretkuņ. ⁴¹ Ude täņirä kome unitäņo käbeyä eņi täņo watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahäh imiņkuk. Ahäh imiņpäņ Jesu gämori-ken gukut imäpmok täņpäņ Jesutä eņina-ken kwän yähpäņ butewaki man iwetkuk. ⁴² Imata, äperi tepi kubägän obaņ 12 ude itkaņ käyäm täņpäņ kumbayäh täņkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas täņo man buramiņpäņ eņini-ken kwayäh kädet miņin kuņirän ämawebe bumini unitä yewa täņkaņ iwaräntäh yähmäņ kuņkuņ.

⁴³ Ämawebe u bämopi-ken webe kubä käyäm mebäri kubä nitek itkuk. Webe unitä nägät piņ yähmäņ kuņirän obaņ 12 ude täņkuk. Käyäm waki u yähpätagakta yähpätagak ämaken kuņ äbäk täņkaņ moneņi kudup jop awähutkuk. Täga nämo yähpä tägaņkuņ. ⁴⁴ Ude täņpäņ wawähpäņ eruk webe unitä Jesu mädeni-ken äbähpäņ tekigän iņitkuk. Jesu täņo teki iņirirän uterakgän tägaņpäņ nägät piņ yähmäņ

äbuko u kawuk taŋkuk. ⁴⁵ Täŋirän Jesutä nadänpän yänkuk; Ai! Netätä nepmäŋitak?

Ude yänirän äma päke u äwo yäwäkaŋ Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni, ämawebe päke ŋonitä dumän gäwatkaŋ ŋo nämo nadätan?

⁴⁶ Pitatä ude iweränä Jesutä yänkuk; Ude nämo! Äma kubätä nepmäŋirän kehäromina ätu kuŋirän nadätat yäk. ⁴⁷ Ude yäwänä webe u mebärina kaŋ-ahatak yänpän päbä Jesu gämori-ken gukut imäpmok tänpän kwainpän itkuk. Itkaŋ ämawebe päke u inamiken Jesu täŋo tek inirirän käyämi uterakgän paotkuko unitäŋo mebäri yänahänkuk. ⁴⁸ * Yänahänirän Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan. Unita bänep kwini terak kuyi yäk.

⁴⁹ Jesutä man ude yänirän käbeyä eŋi täŋo watä äma unitä eŋiken nanik äma kubä äbä Jairas u iwetkuk; Äpetka kumäŋtak unita imata yäwoŋärewni äma jop yänikŋat yäpmän äben? ⁵⁰ Ude yänirän Jesutä nadänpän Jairas iwetkuk; Nadäwätak täŋpeno! Nadäkinikka näkagän peŋiri äpetka tägawayän yäk.

⁵¹ Ude yänpän Jairastä eŋiken kuŋkuŋ. Kuŋpän äma päke u yänin bitnänpän yepmanpän yäman ude irirä iwaräntäkiye yarakubä Pita, Jon, Jems ukät ironi kumbuko unitäŋo miŋi nani ugänpän yämaguränkaŋ eŋi gänaŋ äronkuŋ. ⁵² * Ämawebe päke konäm yänTABätek täŋ itkuŋo u yäwetkuk; Konäm wari kotneŋo. Ironi u nämo kumak. Jop däpmon pätak yäk. ⁵³ Yäwänä kumakopän jop yäyan

* 8:48: Luk 7:50 * 8:52: Luk 7:13

yänpäj kaŋ-mägayänkuŋ. ⁵⁴ * Tänpäkaŋ Jesu eŋi gänaŋ äronpäŋ ironi u kerigän injipäj iwetkuk; Äpetna, aku! ⁵⁵ Ude yäwänä uterakgän kehäromini äneŋi äpmonjirän kodak taŋpäŋ akuŋkuk. Kodak taŋpäŋ akuŋjirän Jesutä miŋi nani yäwetkuk; Ketem imän naŋpän! ⁵⁶ * Yäweränä miŋi nani uwä nadäwän inide kubä täŋkuko unita Jesutä imaka ahänkuko u yänahäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

9

*Jesutä iwaräntäkiye 12 u piä man yäwetkuk
Mat 10:5-15; Mak 6:7-13*

¹ Eruk, Jesutä iwaräntäkiye 12 u yänpäbä dubiniken yepmaŋkuk. Yepmaŋpäŋ käyäm wakiwaki yäpä tägaŋit, mäjo äma magärani yäwat kirekta kehäromi ba wäpi biŋam yämiŋkuk. ²⁻³ Yämiŋkaŋ Anututä intäjukun it yämiŋjirän gämori-ken irit täŋo man yäwetta ba äma käyäm ikek yäpä tägakta man ŋode yäwetpäŋ yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ; In ähottaba, ketem, monen ba yäk yäpmänkaŋ nämo kuneŋ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneŋ yäk. ⁴ * Kuŋkaŋ yotpärare kubäken ahänjirä eŋi tamäwä ugän kaŋ irut. Eruk, yotpärare uken piä täŋ paotpäŋ eŋi u penpeŋ kome kubäken kaŋ kut. ⁵ * Upänkaŋ yotpärare kubäken not nämo täŋ tamäwä ŋode kaŋ täŋput; Yotpärare u mäde ut imiŋpäŋ kugun kuronjin-ken nanik yeŋ ärähut täŋpä kaŋ kut. Ude täŋjirä äma kome uken naniktä tabänpäŋ goret täŋ yämikamän yän api nadäneŋ yäk.

* **8:54:** Luk 7:14   * **8:56:** Mak 7:36; Luk 5:14   * **9:4:** Luk 10:4-11
* **9:5:** Luk 10:11

⁶ Jesutä jukuman ude yäweränkañ kädet yäput penpäñ kuñkuñ. Kuñkañ yotpärare it yäpmäñ kuñkuño uken Manbiñam Täga u yäñahäñit, käyäm ikek yäpä tägañit täñtän kuñatkuñ.

Herottä Jesu täño biñam nadäñkuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ * Täñpäkañ Judia kome täño kañiwat äma wäpi Herottä imaka imaka ahäñkuño unitäño manbiñam nadäñpäñ nadäwän nämo tärenkuk. U imata, äma ätutä ñode yäñirä nadäñkuk; U Jon, ume ärut yämanitä kumbani-ken naniktä kodak tañpen akunjkuko unitä piä u täk täyak. ⁸ Ba äma ätutä ñode yäñkuñ; Ude nämo, uwä profet biani Elaijata kumbani-ken nanik akunjkuko unitä piä u täyak yäk. ⁹ * Täñpäkañ Herottä man mäyap ikek u nadäñpäñ nadäwätäk täñpäñ yäñkuk; Jon u näkä bian kotäki madäñ täkñenkuro unitä jide täñpäñ piä täyak? Netätä täñirän mani biñam nadätat? Ude yäñpäñ Jesu kañpäñ nadäwa yäñkañ kädetta wäyäkñenkuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäñ towiñkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

¹⁰ Eruk, iwaräntäkiye piä man yäwet-pewän kuñkuño u täñ paotpäñä, äyähutpen äbäñpäñ piä mebäri mebäri täñkuño u biñam iweräkañ Jesu iwaräntäkiye-kät inigän itnayän yäñyäkñat yäpmäñ Betsaida komeken kuñkuk. ¹¹ Käbop kuñkuñopäñ ämawebetä u käda kuyak yäñ nadäñpäñ iwarän täñkuñ. Iwarän täñirä yabäñpäñ Jesutä yäniñ oretpäñ Anututä intäjukun

* **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19   * **9:9:** Luk 23:8

it yämiñirän gämoriken irit täño manbiñam yäwerit, äma käyäm ikek yäpä täganjit täñkuk.

¹² Eruk, kome bipayän täñirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuñ; Kome ño ketemi nämoken itkamän. Unita gäk yäwerikañ yotpärare ittän kukañken u kuñkañ ketem yabän ahäñpäñ nanñkañ parut yäk. ¹³ Ude yänirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämö! Injin yepmän towiwurä! Yäwänä iwetkuñ; Yäke! Nintäño käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkañ ño yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuñpäñ äma äbot päke ñonita ketem suwakta nadäñpäñ yäyan? ¹⁴ (Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadäwätäk täñpäñ yäñkuñ.)

Yänirä Jesutä yäwetkuk; Äma äbot ño yäwerä äbot 50-50 ude mañit yäpmän kut yäk.

¹⁵ Yäwänä yäñkuko udegän yäweräkañ mañit yäpmän kuñkuñ. ¹⁶ Mañiräntän yäpmän kwäkañ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä u yäpmänpäñ kunum terak doränpän ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Täñpäñ ketem u tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ äbot itkuño udegän yämiñtän kuñkuñ. ¹⁷ Yämiñirä kuduptagän ketem u nanpä koki täñpäpäñ ätu jop penkuñ. Täñpäkañ jop patkuño u yäpmänpäñ yäk 12 ude daiwä tokñenkuñ.

Pitatä Jesu täño mebäri yäñahäñkuk

Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Täñpäñ kadäni kubäta Jesu inigän itpäñ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuñ. Irirä Jesutä ñode yäwet yabäñkuk; Ämatä näka netä yän yäk täkañ? ¹⁹ *

---

* 9:19: Luk 9:7-8

Yäwänä iwetkuḅ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän gäwet täkaḅ yäk. Ba ätutäwä Elaija yän gäwet täkaḅ. Ba ätutäwä profet biani uken nanik kubätä kodak taḅkuk yän gäwet täkaḅ. ²⁰ * Ude yäwäwä ḅode yäwetkuk; Täḅpäkaḅ injinä näkawä netä yän yäk täkaḅ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ämawebe täḅo täḅkentäk bureni u yäk.

²¹ Ude yäwänä Jesutä äma ätu nämoinik yäwetneḅ yänpän yäniḅ bitnäḅpän ḅode yäwetkuk; ²² * Äma Bureni-inik uwä ittän kuḅtäḅgän yän imani ude, komi pähap api nadäwek yäk. Täḅpäkaḅ Juda täḅo äma ekäni ba bämop äma intäjukun täḅpani-kät Baga man yäwoḅärewani ämatä mäde api ut imineḅ. Täḅpän Äma Bureni-inik uwä urä kumbänpän änenayän täḅopän keḅma yaräkubä täreḅirän kodak taḅpän api akwek.

²³ * Jesutä ude yänpän man kubä ḅode yäwetgän täḅkuk; Äma kubätä näwarayän nadänpänä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiḅpän bäräpi näkä kotawayän täyat udegän keḅma keḅma gwäk pimiḅpän kaḅ näwarän yäk. ²⁴ * Täḅpäkaḅ, äma kubätä säkgämän itta nadänpän iniken irit kuḅat-kuḅarita iyap taḅpänä u api paorek. Upänkaḅ äma kubätä näka yänpän irit kuḅat-kuḅari iniḅ kirewayän täko uwä irit täga api kaḅ-ahäwek. ²⁵ Täḅ, äma kubätä kome täḅo imaka kudup peḅ bäyanpän yäpmän kuḅarayän täko uwä kumänirän imaka imaka yäpmän kuḅarayän täko unitä täga

---

* **9:20:** Jon 6:68-69   * **9:22:** Luk 9:44; Luk 18:32-33   * **9:23:**
 Mat 10:38; Luk 14:27   * **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

nämo api täñkentäj imineñ. ²⁶ * In nadäkañ? Äma kubätä näka ba man näkä yäñahäk täyat unita yäñpäñ mäyäk täñpäñ näka bitnäwayäj täko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegän api bitnäwet. Kadäni näkñaken epmäget kudän ikek ba Nana täño ba kudupi añero täño penyäñek kudän ikek äneñi ahäwayäj täro kadäni uken äma udewani täño wäpi yäñahäkta api mäyäk täwet. ²⁷ Näk bureni täwera nadäwut; Itkañ ño inken nanik ätu nämo kumäñkañ Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat piäni kwawak ahäjirän api käneñ yäk.

Jesu gupi inide kubä ahäjñuk

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Jesutä man ude yäweränkañ kepma 8 ude täreñjirän nani-kät man yädayäj Pita Jems Jon yämagurän yäpmäj pom kubä terak äronkuñ. ²⁹ Päro u itkañ nani-kät man yäj irirän Jesu injami dapun inide kubä ahäjñuk. Ahäjirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude penyäñeñkuk. ³⁰⁻³¹ * Ude täñjirän Profet bian irani yarä ahäjñkumän. Kubä Moses, kubäwä Elaija, Anutu täño penyäñek ikek ini ugän ahäñpäñ itkañ Jesu-kät man yäñpäñ-nadäk täñkuñ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yäj man ude yäñpäñ-nadäk täñ itkuñonik. ³² * Ude täñ irirä Pita noriye-kät däpmonta gurän täñ ittängän kikuñtöpäj Jesu injami dapun penyäñek ikek irirän kañkuñ. Profet yarä Jesu-kät itkuño u imaka, yabäjkuñ. ³³ Täñpäñ äma yarä u kudayäj täñjirän

* 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12   * 9:30-31: Luk 9:22, 13:33

* 9:32: Jon 1:14; 2Pi 1:16-18

Pitatä mebäri nämo nadäwän tärewäkaŋ jop ŋode yänkuk; Ekänina, itkamän ŋonita oretoret täkamän yäk. Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

³⁴ Pitatä man ude yänjirän gubamtä äpä uwäk täŋpäŋ yepmanjirän Pita Jems Jontä bumta umuntaŋkuŋ. ³⁵ * Umuntaŋ irirä gubam gänaŋ man kubä ŋode ahänkuk; Njowä nanakna, näkŋa iwoyänkuro unita mani buramik täkot! ³⁶ Man kotäk ude ahäwän täreŋjirän Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pita Jems Jon imaka ahänjirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yänahäntäŋ kukta nämo nadänkuŋ.

Jesutä nanak kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Eruk patkuŋo yänewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuŋ. Äpäntängän ämawebe äbot pähap u yabän ahänkuŋ. ³⁸ Täŋpäkaŋ ämawebe äbot u gänaŋ nanik kubätä Jesuken gera ŋode yänkuk; Yäwoŋärewani äma! Gäk manna buramiŋpäŋ nanakna tepi kubägän ŋo täga täŋkentäŋ imayän? ³⁹ Mäjo kubätä magärirän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät maŋpäŋ kome terak patäbottäŋ kuŋatkaŋ meni-ken jep yänut täyak yäk. Täŋkaŋ mäjo uwä kadäni kadäni komi imiŋpäŋ bäräŋeŋ nämo kakätäŋpeŋ kuk täyak. ⁴⁰ Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yän yäwera piä täŋkuŋo upänkaŋ iwat kirena yäkŋat täŋpä waŋkuŋ yäk.

⁴¹ Ude iwerirän Jesutä ŋode yänkuk; Wa! In bänepjin gwäjiŋ ärowani. Nadäkinikjin nämo!

---

* 9:35: Luk 3:22

Jidegän api nadäwä tumnen? Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! Ude yänpän äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmän äbi! ⁴² Ude iweränä nanitä nanaki yäpmän äbänjirän mäjo unitä nanak u pudät maŋpän kome terak patäbottän kuŋatkuk. Ude tänjirän Jesutä mäjo u kaŋ-yänjirän mäjotä nanak u kakätänpen kuŋkuk. Kuŋjirän säkgämän iränä äneŋi nani-ken tenkuk. ⁴³ Ude tänjirän ämawebe itkuŋo unitä Anutu täŋo kehäromi u kaŋpän kikuŋutpän-nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

Tänpakaŋ ämawebetä imaka imaka tägagämän Jesutä tak täŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirä Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; ⁴⁴ * Man täwerayän täyat ŋo juku penpän nadäkot; Inkät nanik kubätä Äma Bureni-inik iwan kerit terak tewayän kadäni keräpi täyak. ⁴⁵ * Ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä tärenkuŋ. Nadäk-nadäki uwäk ikek pen itkuko unita mebärita iwet yabänayän täŋkuŋo upänkaŋ umuntaŋpän nämo iwet yabänkuŋ.

Netätä intäjukun api irek?

Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ * Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yän yänpän yänjarahutkuŋ. ⁴⁷⁻⁴⁸ * Tänjirä Jesutä nadäk-nadäki yabänpän-nadänkaŋ nanak täpuri kubä yän-päbä dubini-ken tenpän yäwetkuk; Äma kubätä näka yänpän nanak täpuri ŋodewani kubä oraŋ imayän täko uwä näka udegän api oraŋ namek. Tänpän äma näk oraŋ namayän täko uwä äma

* **9:44:** Luk 9:22   * **9:45:** Luk 18:34   * **9:46:** Luk 22:24

* **9:47-48:** Mat 10:40

näk naniņ kireņkuko u udegän api oraņ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuņatpänä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

⁴⁹ Jesutä ude yäweränä Jontä ñode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireņirän kaņkumäņ yäk. Kaņkumäņopäņ nintäņo äbotken nanik nämo unita iniņ bitnäņkumäņ yäk. ⁵⁰* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata iniņ bitnäņkuņ? Äma iwan nämo täņ tamani uwä notjinpak täņkentäņ tamani ubayäņ yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiņkuņ

⁵¹* Jesu kunum gänaņ äneņi ärokta kadäni keräp täņirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi penpäņ kuņkuk. ⁵² Täņkaņ äma ätu yäwerän intäjukun kuņkuņ. Jesu ño api äbek yäņ man ude yäwetta kuņkuņ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärareken ahäņpäņ Jesuta tuņum täkot yäņ yäwetkuņ. ⁵³* Yäweräkaņ Jesu uwä Jerusalem api kwek yäņ nadäņkuņo unita äbäņirän nämo nadäņ imiņkuņ. ⁵⁴* Samaria naniktä ude täņirä Jems kenta Jon, kädet waki u kaņpäņ Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadäņiri yädakaņ kunum gänaņ nanik kädäptä päpä äma äbot ño kaņ ijiņ paorut yäk. ⁵⁵⁻⁵⁶ Ude iweränkaņ Jesutä iwaräntäkiye yebewänkaņ kome u penpeņ kubäken kuņkuņ.

Jesu iwat-iwat täņo man

Mat 8:19-22

⁵⁷ Eruk kuņtäņgän kädet miņin, äma kubätä Jesu ñode iwetkuk; Gäk deken kwayäņ yäņiri näk imaka,

* ^{9:50}: Mat 12:30; Luk 11:23   * ^{9:51}: Mak 10:32   * ^{9:53}: Jon

4:9   * ^{9:54}: 2Kin 1:9-16

api gäwarän täwet yäk. ⁵⁸ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkañ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägup ikek. Barak udegän, bukäni nitek. Upäñkañ Äma Bureni-inik iwarayäñ yäyan uwä patpat bägupi nämo yäk. ⁵⁹ Ude yäñpäñ äma kubä kañ-ahäñpäñ iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ñode iwetkuk; Ekäni, nadäñ namiñiri nana kumbäñpäñ äneñkañ mäden kañ gäwara yäk. ⁶⁰ Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täñiri kumbanitä kumbani noriye kañ äneñput yäk. Gähä kuñkañ Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat piä täk täyak unitäño manbiñam yäñahäñpäñ yäwettäñ kañ kuñat. ⁶¹ * Ude iweränä äneñi äma kubätä Jesu ñode iwetkuk; Ekäni, näk gäk gäwatta gäripi nadätat yäk. Upäñ, nadäñ namiñiri pengän päñku webena nanaknaye yäwet yabäwa täga yäñ yäwäwä api äbet yäk. ⁶² Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo, äma kubätä imaka kubä täñpayäñ nadäñpäñ nadäk-nadäki piä unitagän pewek. Äma ätu nadäk-nadäk jopjop pek täkañ uwä intäjukun äma Anutu unita watä piä täga tänañi nämo yäk.

10

Jesutä äma 72 piä man yäwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹ * Eruk, ätukät itpäñ u mädeni-ken Ekänitä äma 72 ude piä täkta iwoyäñkuk. Iwoyäñpäñ yarä-yarä yäpmäñ daniñpäñ komeni komeni ini mäden kuñarayäñ nadäñkuko udegän kuñatta yepmanpäñ

---

* **9:61:** 1Kin 19:20   * **10:1:** Mak 6:7

kuŋkuŋ. ²* Täŋkaŋ jukuman ɲode yäwetkaŋ yep-
manpän kuŋkuŋ; Piä taŋi kubä ahäŋ niniŋirän
käyat. Piä it yäpmäŋ kukaŋ-ken uken ketem ahäŋ
bumbum täkaŋ. Upäŋkaŋ ketem u yäpmäkta piä
äma yarägän. Unita piä mäheŋi-ken yäŋapiŋirä
ketem gämäneŋ itkaŋ u yäpmäkta piä äma ätukät
kaŋ pewän äbut yäk. ³* Eruk, man kubä ɲode
täwerakaŋ kukot; Näk piä pidämi-ken nämo tep-
maŋtat. Nämo, in yawak ude äma äbot aŋ komi
udewani gänaŋ tepmaŋtat. ⁴* Täŋkaŋ moneŋ, yäk
kuratäk, kuroŋjin ärärani yäpmäŋkaŋ nämo kuneŋ.
Nämo, in piä man täwetat-ken u kuŋkaŋ äma ätu
kädet miŋin yabäŋ ahäŋpäŋ ukät man yäŋpäŋ-
nadäk nämo täneŋ. Siwoŋi piä man täwetat-ken
uken kaŋ kut.

⁵ Täŋpäkaŋ eŋi äronayäŋ täkaŋ-ken u äroŋpäŋ
pengän ɲode kaŋ yäwut; Ämawebe eŋi ɲo gänaŋ
irani, Anutu täŋo bäneŋ pidämtä intä terak äroton!
⁶ Ude yäŋirä eŋi u gänaŋ nanik kubätä bäneŋ pidäm
udewanita gäripi nadäwani irayäŋ täko täŋpänä
manjin täŋo burenitä uterak api ärowek. Upäŋkaŋ
äma udewani kubä nämo iränä bäneŋ pidäm man u
äyänutpeŋ injin terak äneŋi api ärowek. ⁷* Nadäk-
nadäk täga nikek unitäŋo eŋi-kengän irirä eŋi
mähemitä äŋiron täŋ tamänä täga api yäpmäŋpäŋ
näneŋ. Imata, piä ämatä piä täk täkaŋ unitäŋo
gwäki täga yäpnaŋi. Täŋkaŋ eŋi äroŋkaŋ äpäk nämo
täneŋ.

⁸* Täŋpäkaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋirä

---

* **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35   * **10:3:** Mat 10:16   * **10:4:** Mat
10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5; 2Kin 4:29   * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti
5:18   * **10:8:** 1Ko 10:27

kome mähemitä tämagut pänku ketem tamäwä u kañ nanput. ⁹ Täñkañ kome uken nanik äma käyäm ikek kañ yäpä tågawut. Ude täñkañ ñode kañ yäwerut; In bämopjin-ken Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäñ tawat piä kehäromi niked täñpayäñ täyak u tuän keräp täyak yäñ kañ yäwerut. ¹⁰⁻¹¹ * Upänkañ yotpärare kubäken kuñirä kome mähemtä nämo tämaguräwä yotpärare bämopi-ken kuñkañ täpun-täpun kuronjin-ken nanik inamiken yeñ ärahutkañ ñode kañ yäwerut; Ño kawut! Täpüntäpun kome ño nanik däpmäñ äreyänpena mañ injin terak äneñi kukañ! Ude yäwetkañ ñode yäwetgän kañ täñput; Ket ñode nadäkot! Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäñ tawat piä täñpayäñ täyak u keräp täyak! yäñ kañ yäwerut. ¹² * U imata, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken naniktä kowata wakiinik, Sodom naniktä yäpnayäñ täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Ämawebe bänepi nämo sukurewanita man

Mat 11:20-24

¹³ * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ! Inken kudän kudupi mäyap täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahäñ yämiñkuk yäwänäku mominita yäñpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm! ¹⁴ Unita ñode nadäwut; Ämawebe yäpmäñ danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahäñ yämayäñ täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik api kañ-ahäneñ! ¹⁵ Täñ,

* **10:10-11:** Apos 13:51, 18:6   * **10:12:** Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24   * **10:13:** Mat 11:21-23

Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api yäŋnikŋat yäpmäŋ ärowek yäŋ nadäkaŋ? Wära! Nämoinik! In kumäŋ-kumäŋ komeken api äpmonŋ moreneŋ.

16 * Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä intäŋo manta gäripi nadäwayäŋ täko uwä näkŋo mannata udegän api nadäwek yäk. Täŋ, äma kubätä mäde ut tamayäŋ täko uwä näka udegän mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäŋ täŋo uwä Äma naniŋ kireŋpewän äpuro unita udegän mäde api ut iminen yäk.

Äma 72 ukeŋo äneŋi äbuŋ

17 Eruk, äma 72 Jesutä peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋo u piä täŋ paotkaŋ bänep oretoret terak äneŋi äbä Jesu iwetkuŋ; Ekäni, nin gäkŋo wäpka biŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋitna Satan täŋo mäjo wära mannin buraminäŋi nämopäŋ mannin buramiŋkuŋ yäk.

18 * Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bureni! In ude täŋirä Satan kunum gänaŋ nanik, yäpä ude, kehäromini paoränkaŋ kome terak maŋ parirän kaŋkut. 19 * Imata, näk kehäromi tamiŋkut. Kehäromi tamiŋkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yeŋ jakŋitta, ba iwanjin Satan unitäŋo kehäromi irepmit moreneŋta tamiŋkut. Unitä imaka kubätä in nämö täŋpän waŋkuŋ ba nämö api täŋpän waneŋ. 20 * Upäŋkaŋ

---

* **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23   * **10:18:** Jon 12:31; Rev 12:8-9   * **10:19:** Sam 91:13; Mak 16:18   * **10:20:** Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5

mäjo wäratä manjin buramik täkaŋ unitagän oretoret nämo täneŋ. Nämo, Anututä inta nadänpäŋ wäpjin ini irani-ken kudän täŋkuko unita oretoret pähap nadäneŋ yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ude yäwänkaŋ Kudupi Munapiktä bänepi täŋpidäm taŋirän Jesutä oretoret pähap täŋkuk. Oretoret täŋpäŋ nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täŋo mäheŋi, näk bänep täga nadäŋ gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebäri äma kome täŋo nadäk-nadäk ärowani nikekta käböp peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. Bureni Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yäŋ nadäŋkuno udegän ahätak yäk.

²² * Ude yänpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän ketna terak peŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän täreneŋ. Nana kubä-tägän mebärina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebäri u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebäri yäwoŋärewayäŋ yänpäŋä yäwoŋäreŋira Nana täŋo mebäri täga nadäneŋ.

²³ * Ude yänpäŋ iwaräntäkiye yämagut päŋku inigän yepmanpäŋ yäwetkuk; Nadäkaŋ? Anututä nadäŋ tamiŋirän yabänpäŋ-nadäk täkaŋ unita oretoret pähap nadäk täkot! ²⁴ * Imata, Anutu täŋo kehäromi kak täkaŋ uwä profet ba intäjukun äma

---

* 10:22: Jon 3:35, 10:15 * 10:23: Mat 13:16-17 * 10:24: 1Pi 1:10

bian itkuŋo u kakta gäripi nadäk täŋkuŋo upänkaŋ nämo kak täŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intä nadäk täkaŋ ŋo nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋo upänkaŋ nämo nadäk täŋkuŋ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täŋo manbiŋam

25 * Jesutä ude yäwän tärewäkaŋ Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yänkaŋ Jesu dubini-ken äbänpän iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, kädet jidewanipän iwatpän irit kehäromi u api kaŋ-ahäwet? 26 Ude yäwänä Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Mosestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide danipän nadäk täyan? 27 * Iweränä iwetkuk; ŋode danipän nadäk täyat; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen. E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadän yämen yäk.

28 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpänä irit kehäromi u api kaŋ-ahäwen yäk. 29 Ude iweränä äma uwä Jesutä näka äma nadäk-nadäk ikek yän nadäwän yän nadänkaŋ Jesu ŋode iwet yabänkuk; Baga mantä notkaye ätu yän yäyak u netäta yäyak?

30 Yäwänä Jesutä kowata man wäranı kubä ŋode iwetkuk; Äma kubä Jeriko kome kwayän nadänpän Jerusalem penpen kädet miŋingän kuŋirän kubo äma ätutä kaŋ-ahäneŋ. Kaŋ-ahänpän teki wen

---

* 10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18   * 10:27: Lo 6:5; Wkp 19:18

* 10:28: Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12

tänpä kwäpäñ pärip-päriptä päripmäntäko kumäñ-däpurek tänppek. Täñirän yäpmäñpäñ kädet miñin peñpeñ kuney. ³¹ Kädet miñin pewä parirän bämop äma kubätä äbä kañpäñ kukñi kädagän irepmitpeñ kwek. ³² Kuñirän Juda täño äma ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kañkañ udegän irepmitpeñ kukñi kädagän kwek. Nämo täñkentäñ imek. ³³ Kuñirän eruk, äma Samaria nanik kubätä kädet ugän iwät yäpmäñ äbäñpäñ äma u käwek. Kañpäñ butewaki pähap nadäñpäñ dubini-ken äbek. ³⁴ Äbä jibi meni-ken wain ume kenta olip gакñipäñ ärut imiñkañ uwäktäñ imek. Uwäktäñ imiñkañ pudätpäñ iniken doñki terak peñpäñ yäñikñat yäpmäñ kuñtängän eñi kubä, äma ban naniktä patta täñpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yäñewek. ³⁵ Yäñewänä eñi täño watä äma unita siliwa money yarä imiñkañ iwerek; Äma ñonita watäni säkgämän isi. Money gamitat ño paoränä äbä äneñi ätukät api gamet yäñ iwerek.

³⁶ Eruk, Jesutä manbiñam u yäñ moreñpäñ Baga manta mebäri nadäwani äma u ñode iwet yabäñkuk; Äma yaräkubä unita jide nadätan? Äma jibi nitek unita netätä noripak bureni ude tänppek? ³⁷ Ude iwerirän iwetkuk; Äma täñkentäñ imeko unitä noripak bureni-inik tänppek yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuñkañ kädet udegän kañ iwät!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäñ-nadäk täñkuñ

³⁸ Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän, webe kubä wäpi Mata unitä komeken ahäñkuñ. Uken ahäñirä Matatä ini eñiken Jesu yäñikñat

yäpman äronkuk. ³⁹ * Äro itkan Jesutä manbiñam yänahäwayän täñjirän Mata täño noripak Maria u nadäwayän yänkan äbä Jesu dubini-ken manjipän manbiñam nadän itkuk. ⁴⁰ Maria manbiñam nadän irirän noripaktä u kanpän piä tañi inigän täñ itkuko unita bänepi wañkuñ. Bänepi wawäkan äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämo nadän nami-tan? Notnapak ño nabä kätänpen äbäko ño irirän näkñagän piä tañi täyat. Iweri täñkentän namän! yäk.

⁴¹ Matatä ude yäwänä Ekänitä kowata ñode iwetkuk; O Mata, gäk imaka imaka ñonita imata nadäwätäk pähap täyan? ⁴² * Imaka bureni kubätägän nadäwen. Notkapak Maria ñowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpän täyak. Täñpakan imaka bureni ñowä kubätä täga nämo yomägarek.

11

Yänapik man yäkyäk täño käderi *Mat 6:9-15, 7:7-11*

¹ * Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkan nani-kät man yän itkumän. Yäwän tärenjirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yänapik man yäkyäk täño käderi niwetpän niwonäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpän yäwonärenkuko ude. ² Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yänapik man yänayän yänpänä man ñode yänen; Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

* **10:39:** Jon 11:1, 12:2-3   * **10:42:** Mat 6:33   * **11:1:** Luk 5:33

Äbänpäj bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täñ nimi.

³ Kepma kubäkubä täño ketem nimik täyi.

⁴ Ämatä waki täñ nimik täkañ unitäño momini peñ yämik takamäj unita gäk udegän nintäño mominin peñ nimik täyi.

Tänyabäk-ken nämo nipmanpen.

⁵ Ude yänpäj man wärani ñode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta wäyäkñepäj bipani bämop noripak kubätä eñiken kwek. Kuñpäj noripak u ñode iwerek; Notnapak, ketem ätu täñkentäj nam. ⁶ Notnapak kubä, ban naniktä äbänjirän ketem imapäj imet yänpäj gäkken yänapitat. ⁷ Ude iweränä eñi mähemitä iwerek; Imata däpmon wewe täñ namitan? Yäma ukätpäj nanaknaye-kät däpmon pätkamäj ño yäk. Näk täga nämo akuñpäj ketem yäpmäj gamayäj.

⁸ * Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäj yäñkuk; Pengänä eñi mähemi u noripak täñkentäktä nämo nadäweko upänkañ ehuranigän yänapinätäyon gañani nadänpäj nadäj imek. ⁹ Unita ñode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubäta yänapinjirä api nadäj tamek. Uwä äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäpmäj kuñtängän kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäj kuñjirän yäma dät imeko ude. ¹⁰ Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yänapik piä tänpänä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäpmäj kuñtängän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäj iminpäñ yäma dät imeko ude.

---

* 11:8: Luk 18:5

11 Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yänjirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämoinik! Ba tomta yänjirän gämokpäŋ täga imen? Nämoinik! 12 Ba purup mujipta yänjirän bampäŋ täga imen? Nämoinik! 13 Inä äma waki upänkaŋ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Kunum gänaŋ Nanjin iron mähe mi itak uken Kudupi Munapikta yänjirä imata nämo tamek? Nämo, u bureni-inik tamek yänjirä täwetat!

Jesu jop manman iwetkuŋ

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

14 Kadäni kubäken Jesutä äma mäjotä magärani kubä mäjo iwat kireŋ imiŋkuk. Mäjo unitä magät-pewän äma u man nämo yäk täŋkukopäŋ Jesutä mäjo u iwat kireŋirän äma u man äneŋi yänkuk. Man yänjirän ämawebetä kikiŋutpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 15* Upänkaŋ äma ätutä Jesuta ŋode yänkuŋ; Ude nämo! Äma uwä mäjo täŋo äma ärowani wäpi Bilisibap unitä kehäromi imiŋirän mäjo yäwat kirek täyak yäk.

16* Täŋpäkaŋ ämatä Jesu täŋikiŋatta kunum täŋo kudän kudupi kubä pewi ahäwut yänjirä iwetkuŋ. 17 Ude täŋirä Jesutä nadäk-nadäki täŋo mebäri nadäwän tärewäpäŋ man wärani ŋode yäwetkuŋ; Ude nämo! Kome kubä-tägän ämik pewä ahäwäpäŋ kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek yäk. Ba udegän buap kubätä kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek. 18 Unita Satantä iniken ämaniye yäwat kireŋirän jide täŋpäŋ Satan täŋo

* 11:15: Mat 9:34, 10:25   * 11:16: Mat 12:38

äbot kehäromi irek? U täga nämo! Inä näk Bilisibap täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat yän näwet täkañ. ¹⁹ Upänkañ ude bureni täyat u täñpawä ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yawat kirek täkañ? Satan täño wäpi terak yawat kirek takamän yän nämo yäneño unitä jop täñ-näkñatkañ unitäño mebäri kwawak ahäwek! ²⁰ * Upänkañ ñode nadäwut! Näk Anutu täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat ude bureni täñpawä ñode nadäneñ; Anututä intäjukun irit piä kehäromi nitek tak täyak unitäño bureni inken ahatak ño.

²¹ Unita man wärani kubä täwera nadäwut; Äma kehäromi kubätä Kadä boham inñitkañ eñnita watä ireko uwä tuñumi eñi gänañ säkgämän itneñ. ²² * Upänkañ äma kubä kehäromini tañi pähap ikek unitä äbänpänä ñode täñpek; Eñi mähemitä kadä boham inñitat yän nadäweko u yomägatpän tuñumi eñi gänañ itneño u yäpmänkañ noriyeta yäpmän danñpän yämek.

²³ * Eruk unita ñode täwera nadäwut; Äma not nämo täñ namik täkañ uwä näka iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño piäta watä nämo it täkañ uwä piäna yäpawak täkañ yäk.

²⁴ Täñpäkañ äma äbot ñowä ñode bumik; Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätänpen pänku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkñentän kuñarek. Wäyäkñentän kuñareko upänkañ nämo kañ-ahäwek. Nämo kañ-ahänpänä bian irani-ken äyänutpen kwa yän nadäwek. ²⁵ Ude nadänpän äyänutpen pänku käwek; Irit bägup biani uwä

---

* **11:20:** Kis 8:19   * **11:22:** Kol 2:15   * **11:23:** Luk 9:50

ärutpäñ ket urani. ²⁶ * Ude kañpäñä noriye 7 ini bu-mik nämo, wakiinik, yämaguränkañ äbä ukengän it-neñ. Täñpäkañ äma uwä pengän-inik waki irekopäñ mäden waki-inikinik täñpäñ irek yäk.

²⁷ * Man ude yäñ irirän ämawebe päke itkuño u bämopi-ken webe kubätä gera terak Jesu ñode iwetkuk; Yäkel! Gäk bäyañpäñ nonoñ gepmäñ towiñkuko uwä Anutu täño oretoret terak kuñarani! yäk. ²⁸ * Ude iweränä Jesutä yänjuk; Ude nämo! Ämawebe Anutu täño man nadäñpäñ iyap täñpäñ yäpmäñ kuñat täkañ unitä uyaku Anutu täño oretoret terak kuñarani bureni yäk.

Kudän kudupi kakta Jesu iwet yabäñkun

Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

²⁹ * Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäñjirä man ñode yäwetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ. Upäñkañ in näkä kudän kudupi mebäri kubä nämo täñjira api käneñ. Kudän bian Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneñ. ³⁰ Jona terak imaka ahänkuko unitä ämawebe Ninive komeken nanik ñode yäwoñäreñkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegän, Äma Bureni-inik terak imaka ahäwayäñ täyak unitä äma äbot in ño ñode api täwoñärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik. ³¹ * Upäñkañ intä näka Anutu-ken nanik yäñ nämo nadäkañ. Unita kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Siba kome täño intäjukun webe unitä inkät Anutu inamiken bok itkañ momijin

---

* 11:26: Jon 5:14   * 11:27: Luk 1:28,42,48   * 11:28: Luk 8:15,21   * 11:29: Mat 16:4   * 11:31: 1Kin 10:1-10

kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk siwoŋi yänahänirän nadäkta gäripi nadänkuko unita kome ban naniktä kädet käroŋi-inik äbuk. Täŋ äma Solomontä täk täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo! Upänkaŋ imata nämo nadän namik täkaŋ? ³² * Tänpäkaŋ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkaŋ intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. Imata, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadänpän bänepi sukurenkuŋ. Täŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo! Upänkaŋ bänepjin imata nämo sukurekaŋ?

Äbot täŋpani uwä topän ude

Mat 5:15, 6:22-33

³³ * Jesutä man ude yänpän man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijinpän käwutken käbop nämo pewek. Ba topän ijinkaŋ käbotpän nämo ähät yejämbek. Ude nämo! Topän u ijinpän kwawak peŋirän ämawebe äma unitä eniken abänpän peŋyänenirän imaka imaka täga yabäneŋ. ³⁴ Udegän, dapunjin uwä gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin imaka, peŋyänek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. Täŋ, dapunjin waneŋo uwä jide tänpän imaka imaka täga kaŋpän tänpen kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmäŋ urani gänaŋ ireko ubayän. ³⁵ Unita peŋyänek bänepjin-ken itak unitä bipmäŋ urani tänpoko u deta watäni itpän kuŋat täkot. ³⁶ Täŋkaŋ gup nadäk-nadäkjintä bipmäŋ urani nämo, peŋyänek ikekgän

* 11:32: Jna 3:5-10   * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

irirän irit kuṇat-kuṇatjin kuduṇtagän penyāṇek ikek api itneṇ, topäntä penyāṇeṇ tamik täyak ude.

*Anutu täṇo man gup-tägän nämo yäpmäṇ kuṇaren
Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47*

37-38* Jesutä man ude yāṇ moreṇirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu eṇini-ken yāṇikṇat yäpmäṇ äronkuk. Eṇi gānaṇ äro maṇitpāṇä kerī nämo ärutkaṇ ketem naṇkuk. Täṇirän Parisi äma unitä kaṇpāṇ nadāwän nämo tägawāpāṇ nadāwätäk ṇode täṇkuk; Imata nintāṇo бага irepmitpāṇ kerī nämo ärutkaṇ ketem näyak yäk. 39* Nadāwätäk ude täṇ irirän Jesutä ṇode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpāṇ ketem peṇ-nakjin gupigän ärut täkaṇ. Ude täṇpāṇ Anutu iṇamiken bānep nadäk-nadäknin täga yāṇ nadäk täkaṇ. Upārkaṇ nämo! Bānepjin-ken monēṇ tuṇumta nadāwätäk, ba imaka wakiwakitä tokṇeṇkuko pätak. 40 Inä guṇ bureni! Anututä gupjin bānepjin bok täṇkuk yāṇ nadäk täkot. 41 Unita äma jäwärita bānep iron täṇ yämineṇo uyaku gupjin bānepjin bok, Anutu iṇamiken pakigän itdeṇ.

42 Wa! Parisi äma in umun terak kuṇat täkot! In бага man iwatpāṇ piäjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitāṇo moräki Anututa biṇam pek täkaṇ. Upārkaṇ bānepjin-ken Anutu nadāṇ imikinik nämo täk täkaṇ, ba bānep iron kädēt nämo iwat täkaṇ. Unita бага man iwatpāṇä bānep nadäk-nadäkjin bok penēṇo uyaku tägawek. 43 Jesutä ude yāṇpāṇ kubä ṇode yāwetgän täṇkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuṇat täkot! In käbeyä eṇiken

* 11:37-38: Luk 7:36, 14:1 * 11:39: Mat 15:2

intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkaņ. Ba kädet miņin, ämawebe jopitä taniņ oretta gäripi nadäk täkaņ. ⁴⁴ Upäņkaņ inä äma kumbani, kome gänaņ kăbop kăbăņtaņ iriră ämawebe punin guno nămo nadăwă tumbăkaņ kuņ äbăk tăk tăkaņ ude-wani.

⁴⁵ Jesută man ude yăņirăn Baga manta mebări nadăwani äma kubătă iwetkuk; Ai! Yăwoņărewani äma, găk Parisi ämata man kehăromi ude yăwetan uwă nin udegăn yăņărok man niwetan! yăk. ⁴⁶ Ude yăwănă Jesută kowata man ŋode iwetkuk; Wa! Baga manta mebări nadăwani äma in imaka, umun terak kuņat tăkot! Baga man bărăpi bărăpi ämawebe terak peņkaņ injin ketăņ kuņat tăkaņ. ⁴⁷ Wa! In komi api nadăneņ! In äbekjiye orajiyे udewanigăn. Unită Anutu tăņo profet biani dăpmăņpăņ ânek tăņkuņ. Profet âneņkuņo awaņ meni-ken in epmăget tăgatăga piņpăņ mebări săkgămăn tăk tăkaņ. ⁴⁸ Upăņkaņ in kădet ude tăk tăkaņ unită ŋode niwoņărek tăyak; Orajiyetă profet dăpmăk tăņkuņo u tăga tăņkuņ yăņ nadäk tăkaņ. Orajiyetă profet dăpmăņpăņ âneņpani-ken piă tăk tăkaņ. ⁴⁹ Unita Anutu nadäk-nadäk măhemită man kubă ŋode yăņahăņkuk; Năk inken profet ba piă amanaye yăniņ kireņpewa âreņiră âtu kumăņ-kumăņ dăpmăņit, âtu dăpmăņpăņ waki tăņ yămiņit api tăneņ yăņ yăņkuk. Eruk, man bian yăņkuko u bureni ahătak ŋo. ⁵⁰ Unita bureni ŋode tăwetat; Äma ahăk-ahăk kadăni-ken yăput peņpăņ profet dăpmăņ yăpmăņ âbuņo unităņo momini ämawebe kudup apiņo itkaņ ŋo intă terak ärotak. ⁵¹ Ämik uwă bian-inik Abeltă năgări piwăn kuņkuņo uken yăput

penpän ämin yäpmän äbänkä Sekaraia kudupi eni gänañ alta mebäri-ken utpän penkuñ. Unita äneñi täwetgän täyat; Ämik täñ yäpmän äbuño unitäño momi intä terak ärotak.

⁵² Wa! Baga man yäwoñärewani äma in komi api nadäneñ. In ämawebetä iritta biñam täkta Anutu täño man yäwetpän yäwoñärenañipän Anutu täño man mebäri bureni nadäkta kädet täñpipiñ yämik täkañ. Injin iritta biñam nämo tänpän udegän ämawebetä u täkta kädet täñpipiñ yämik täkañ.

⁵³⁻⁵⁴* Eruk, Jesutä man ude yän paotpen kuñirän Baga man yäwoñärewani ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yänkañ iwet yabäk pähap täñit, yänpän-kañiwarit bumta täñkuñ.

12

Parisi täño täñyäkñarani kudänta man

Mat 10:19-33

¹ Ämawebe buminik Jesuken dubini-ken päda nitek äbä itkuñ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ñode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täño yista ket nadänpän kañ kuñarut. Irit kuñat-kuñariken kudän gupi-tägän täk täkañ ude in udegän täneño udetä yänpän yäyat. ²* Upänkañ imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. ³ Bipmäñurani gänañ man yänayän täkañ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneñ. Ba eni gänañ jiap man yänayän täkañ uwä kami gera terak yänirä api nadäneñ.

* **11:53-54:** Luk 20:20   * **12:2:** Mat 16:6; Luk 8:17

*Netäta täga umuntäne?**Mat 10:28-31*

⁴ Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpän ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Notnaye, ñode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneñ. Nämo, äma u komegupgän däpmänkan mäjojin däpmähta api tänpä waneñ. ⁵ Upänkan ñode täwetat; Äma kubätagän täga umuntäneñ. Äma unitä tadäpmänpän geñi wakiken ureñ tänpän äpmonenjo ujeta umuntak täkot yänpän täwetat.

⁶ In nadäkan? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäño gwäki täga nämo yäpen. Upänkan Anututä udewanita ket yabän yäwat täyak. ⁷* Tänpän Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmanpek. Gwäkjin pujiñ jide itkan u kudup daniwän tärewäkan itak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneñ yäk.

*Jesu iwatta nämo mäyäk täneñ**Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20*

⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe inamiken Näk Jesuta nadän imikinik täk täyat yän yänahawayän täko uwä, Äma Bureninik näkä udegän äma unita Anutu täño añero inamiken ñode api yänahäwet; Äma uwä näknata biñam yäpmanñtat yän api yänahäwet. ⁹* Täñ, äma kubä ämawebeta umuntanpän Näk Jesuta nämo nadätat yän yäwayän täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täño añero inamiken ñode api yäwet; Äma ñonita nämo nadätat yän api yäwet.

---

* 12:7: Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34   * 12:9: Luk 9:26

10 Tənpəkaŋ äma kubätä Äma Bureni-inikta yəŋərok man yəwayəŋ təko uwä momini u təga api peŋ imek. Təŋ, äma kubätä Kudupi Munapikta yəŋərok man yəwayəŋ təko uwä momini nämoinik api peŋ imek.

11* In ket nadəwut! Ämatä manken tepmanayəŋ kəbeyä eŋi gənaŋ yəŋ-təkŋət yəpməŋ əronpəŋ äma ekäni ekäni inamiken api tepmanəŋ. Ude təŋirä man jide yäne yəŋ nadəwätäk nämo təneŋ. 12 Nämo, kadäni uken manta wəyəkŋeŋirä Kudupi Munapiktä ɳode yəwut yəŋ təwerirä man ugənpəŋ api yəŋahəneŋ.

Monəŋ tuŋumta bənep iyap nämo təneŋ

13 Jesutä man ude yəŋirän əmawebe päke u bəmopi-ken nanik kubätä Jesu ɳode iwetkuk; Yəwoŋərewani äma, tuäna iweriri tuŋum nantä peŋ niminkaŋ kumbuko u yəpməŋ daniŋpəŋ näka moräki kaŋ namän yäk. 14 Yəwänä Jesutä ɳode iwetkuk; Näk tuŋum yəpməŋ daniwani äma uyaku, ude təŋpet yäk. 15* Ude yəŋpəŋ man ɳode yəwetkuk; Tuŋum pähap yəpmäkta nadəneŋo udetä watäni itpeŋ kuŋatneŋ. Tuŋum päke unitä iritjin təŋo meham bureni nämo təyak.

16 Jesutä man ude yəŋpəŋ man wərani kubä ɳode yəwetkuk; Monəŋ äma kubätä piäni-ken ketem piweko u bureni ahəŋ bumbum təneŋ. 17 Təŋirä ɳode nadəwek; Jide təŋpet? Ketem bureni bumta ahəkaŋ ɳo degän kaŋ pewet? yəŋ nadəwek. 18 Ude nadəŋpəŋ yəwek; A! nadätat. Ketem pekpek eŋina biani wərämütpəŋ kodaki taŋigän təŋpəŋ ketem ba

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15   * 12:15: 1Ti 6:9-10

tuñumna u gänañ kañ pewa! yäk. ¹⁹ Ude täñkañ ñode täga nadäwet yäk. Ketem kämita pewayäñ täro uyaku piä äneñi kubä nämo täñpäñ oretoret terak ketem ume tägatäga nañkañ säkgämän api it yäpmäñ ärowet yäñ nadäwek.

²⁰ Ude nadäñirän Anututä ñode iwerek; Gäk guñ bureni! Bipani ñogän iritka gomägarayäñ yäk. Täñpakañ nadäk tawañ peyan u kubäta biñam kañ täñpäñ yäñ iwerek. ²¹ * Unita ñode täwera nadäwut; Äma kubätä Anutu täño tuñumta nadäwätäk nämo täñpäñ kome täño tuñum peñ bäyañ yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä udegän api ahäñ imek yäk.

Kome terak irit tägata nadäwätäk nämo täneñ

Mat 6:25-34

²² Unita yäñpäñ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetgän täñkuk; In gupjinta nadäwätäk ñode nämo täneñ; Ketem depäñ näñpet? Ba tek depäñ täñpäñ kuñaret? yäñ nämo nadäneñ. ²³ Nämo, ketem ba tek u bureni nämo. Uwä irit kuñat-kuñatjin täño täñkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peney. ²⁴ * In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäñ nadäk täkañ? Eruk, in barakta yabäñpäñ-nadäwut! U ketem nämo piñpäñ puget nak täkañ, ba nañpäñ kämita nämo pek täkañ. Upäñkañ Anututä ketem yepmäñ towik täyak. Täñpakañ inä barak yärepmitkañ unita in nadäwätäk nämo täneñ. ²⁵ Jide? Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroñ täwek? Nämoinik!

* **12:21:** Mat 6:19-20   * **12:24:** Sam 147:9; Luk 12:7

²⁶ Nadawätäkjintä imaka täpuri udewani täga nämö täņpeko unita imata ketem tuņumta nadawätäk pähap täk täkaņ? Nadawätäk nämö täneņ. Anututä ini api täņkentäņ tamek.

²⁷ Täņkaņ päya irorita yabäņpäņ-nadawut. U inita tekta piäni nämö täk täkaņ upäņkaņ yabäņgärip ikek. Unitäņo yabäņgäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäņo moneņ tuņum ba tek säkgämän kaņgärip ikek päke u yärepmi täyak. ²⁸ Täņpäņ päya irori uwä kadäni keräpigän itpäņ paot täkaņ. Apiņo ahäneņopäņ kwep ude äneņi täreņ mäneņ. Upäņkaņ Anututä kaņgärip ikek pewän ahäk täkaņ. Ude täk täyak upäņ imata tek täga nämö pewän ahäņ nimek yäņ nadäk täkaņ? Wa! In nadäkinikjin äreyäwanil!

²⁹ Unita ketem ba ume deken yäpmäņpäņ näne yäņkaņ nadawätäk nämö täneņ. Ba tek deken yäpmäņpäņ täne yäņkaņ nadawätäk nämö täneņ.

³⁰ Nämoinik! U guņ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkaņ. Täņ, inä imaka udewanita nadawätäk pähap nämö täneņ. Nämö, nanjintä in imaka udewanita wäyäkņek täkaņ yäņ tabäņpäņ-nadäk täyak unita api täņkentäņ tamek.

³¹ Unita Anututä intäjukun it tamiņpäņ tabäņ täwatta unitagän gäripi-inik nadäņpeņ piäni täk täkot. Ude täņirä uyaku ketem tuņumta wäyäkņek piä tänayäņ täkaņ u api taniņ kirewek.

³² * Unita yawaknaye, in nämö umuntäneņ. Nanjintä tämagutpäņ intäjukun it tamiņpäņ tabäņ täwatta gäripi nadätäk. ³³ * Unita in tuņumjin äma jopita yäniņ kirewut. Ude täņkaņ kunum täņo tuņum wawaki nämö, ba paot-paori nämö

* **12:32:** Luk 22:29; Rev 1:6   * **12:33:** Luk 18:22

pätak ugänpäj kaŋ korewut. Tuŋum uwä ämatä kubo tänaŋi nämo ba gwaktä nanpä tumnaŋi nämo. ³⁴ Nadäkaŋ? Imatäken tuŋumta nadäwi ärowani täŋpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uter-akgän penpäŋ kuŋaren.

Bänep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵ * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; In tuŋum täkot! Piä täŋo tek täŋpäŋ topän ijiŋ-yäŋeŋkaŋ itkot. ³⁶ * Piä watä äma tägatä intäjukun ämanitä äbähta tuŋum täŋpäŋ itsämäk täkaŋ ude täŋpäŋ itkot. Intäjukun ämani uwä kome kubäken kwekotä äneŋi äbänpäj yäma-ken kwäpkwäp yäpurirän piä watä ämaniye täga u äbä yäma bäräŋeŋ dät imineŋ. ³⁷ * Bureni, piä watä ämaniyetä täŋpidäm täŋpäŋ irirä äbä yabäŋ ahänpäjä täga nadäŋ yämek. Bänep täga nadänpäj piä täŋo tek yamäŋkaŋ piä watä ämaniye ŋode yäwerek; Eruk näkŋo kome yäpmäŋpäŋ maŋit yäpmäŋ kuŋirä näkä ketem tepmäŋ towiwayäŋ yäk. ³⁸ Äma ekäni u bipani bämop ba yäŋe-yäŋeta äbänpäj döpmon nämo pätnəŋo uwä yabäwän tägainik täŋpek.

³⁹ * In mebäri ŋode nadäwut; Eŋi kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäŋ, ude nadänpäj pidäm täŋpäŋ irirän kubo äma u eŋi gänaŋ täga nämo ärowek. ⁴⁰ Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäŋ

---

* 12:35: Kis 12:11; Mat 25:1-13 * 12:36: 1Pi 1:13; Mak 13:33-36

* 12:37: Jon 13:4 * 12:39: Mat 24:43-44; 1Te 5:2

nämo nadäkaŋ-ken uken api äbeko unita pidäm taŋpäŋ itkot.

Piä äma täga u jidewani?

Mat 24:45-51

⁴¹ Jesutä manbiŋam u yäwet paoränä Pitatä ŋode iwet yabäŋkuk; Ekäni yäk. Gäk man wärani yäyan ŋowä, nintagän ba kudup pähapta yäyan?

⁴² Ude iwet yabäŋirän Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma ekäni kubätä piä watä ämaniye-kät nanik kubäta piä man ŋode iwerek; Näk kome kubäken kwayäŋ. Kuŋarira piä watä ämanaye u watäni itpäŋ ketem kadäni-kengän kaŋ yepmäŋ towik täyi yäŋ iwerek. Eruk, piä watä äma u kudän jide täŋpeko unita watä äma nadäk-nadäka täga ba man buramiwani äma yäŋ iwerek?

⁴³ Uwä ŋode; Piä watä äma u, yäŋ imani ude täŋpäŋ irirän ekänini äneŋi äyäŋutpeŋ äbek. Äbäŋpäŋ piä watä äma u kaŋpäŋ oraŋ imek. ⁴⁴ * Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ imiŋpäŋ tuŋumi kudup-tagän watäni it imekta iniŋ kirewek yäk.

⁴⁵ Täŋ, piä watä äma u goret täŋpeko uwä ŋode nadäwek; A! Ekäninawä ŋodetä nämo api äbek! Ittäŋgän kämiinik api äbek yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ piä watä äma noriye wanoriye ätu däpmäŋpäŋ yäwat kireŋit, ba täŋguŋguŋ ume naŋit täŋkaŋ täŋguŋ taŋpäŋ irek. ⁴⁶ Ude täŋkaŋ ekäninita guŋ taŋpäŋ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäŋpäŋ waki täŋ irirän kaŋpäŋ piä watä äma u utkaŋ madäŋ jukutpäŋ äma nadäkinik nämo täŋpanitä päŋku irani-ken maŋpän kuney yäk.

---

* 12:44: Mat 25:21,23

47 * Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täjo man uwäku nadäweko upänkaŋ man bitnäc täŋpeko uwä ekäninitä bumta urek. 48 Täŋ, piä watä äma u ekänini täjo man nämo nadänkaŋ peŋawäk täŋpeŋ kuŋareko uwä ähan urek. Täŋpäkaŋ äma kubätawä imaka imaka mäyap iniŋ kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni taŋi pewän ahänirän Anututä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä kowatawä gwäk pimiŋpäŋ piäni täŋirän tägawek.

Jesu duŋ-wewek pewän ahäkta äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

49 Jesutä ude yänpäŋ äneŋi ŋode yänkuk; Näc kome terak kädäp pewä ijineŋta äput yäk. Täŋkaŋ pengän ijinaŋi. 50 * Upänkaŋ näc ume inide kubä, komi nitek äruretta yän namani. Ume u ärura täreŋirän nadän bäräp nadätat ŋo api tärewek.

51 * In näca ŋode nämo nadäneŋ; U kome terak bänep kwini pewa ahäkta äpuk yän nämo nadäneŋ. Nämo, näc komen ämawebe bämopi-ken duŋ-wewek pewa ahäkta äput. 52 Apiŋotä it yäpmän äronayän täkamän-ken u ŋode api ahäwek; Nädaminji-nani 5 u bämopi-ken duŋ-weŋira kukŋi yarä, kukŋi yaräkubä ude api ahäwek. 53 * Ba wäpna terak ini yanani yarätä duŋ-wewek täŋpäŋ nani ini, nanaki ini ude api itdeŋ. Ba wäpna terak yamiŋi yarätä duŋ-weŋpäŋ miŋi ini, äperi ini api itdeŋ. Ba yanäbeki yarätä duŋ-wewek täŋpäŋ ini-ini api itdeŋ.

Kadäni täjo kudän yäpmän danik täkot

* 12:47: Jem 4:17   * 12:50: Mak 10:38-39   * 12:51: Mat 26:38; Jon 12:27   * 12:53: Mai 7:6

⁵⁴ Jesutä man ude yäwetpäñ ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; In gubam wärämäñirän kañpäñ iwän tawayäñ yäñ nadäk täkañ. Ude nadäñirä ätu itpäñä bureni ahäk täyak yäk. ⁵⁵ Ba mänittä piäñpewän gubam kewenirän kañpäñ ñode yäk täkañ; Edap ijiwayäñ. Yäñirä udegän ahäk täyak. ⁵⁶ Wära! Jop manman yäwani in uwä äbäñ ku-bit unitäño mebäri nadäk täkañ upäñkañ kadäni ñonitäño mebäri imata nämo nadäwä täretak?

⁵⁷ Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwoñi u kawä tärewäpäñ nämo yäpmäñ danik täkañ? ⁵⁸ Äma kubätä manken gepmañpayäñ nadäñpäñ kuñareko uwä kädet miñin kuñit kuñit kokwawaki yäpmäñ äpäkta yäñpäñ-nadäk tädeñ. Ude nämo täñiri iwanka unitä manken gepmañirän man yäpmäñ daniwanitä nadäñpäñ komi ämani peñ iwet-pewän komi eniken gepmañpek. ⁵⁹ Näk bureni täwetat. Komi eniken u gepmañpeko uwä jop täga nämo äpämañ kwen. Momi täñpeno unitäño kowata kudup-inik peñkañ uyaku äpämañ kwen.

13

Bäñep äyähut-äyähutta man

¹ Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitä Jesu manbiñam ñode iwetkuñ; Man ñonita jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniñ oretta tom däpmäñpäñ ijiñ imiñ irirä Pailattä yäñpewän ämawebe u kumäñ-kumäñ däpuñ yäk. ² * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahäñ yämiñkuko u ima mebärita

---

* 13:2: Jon 9:2

ahän yämiŋkuk? Momini uwä ätu täŋo momini yärepmitkuko unita ahän yämiŋkuk yän nadäk täkaŋ? ³ * Nämoinik! Upänkaŋ inä bänepjin nämo sukurenayän täŋo uwä udegän api paot moreneŋ. ⁴ Täŋ, äma 18 ude Siloam komeken mobä enitä tokätpän maŋ kumän-kumän dápuko unita jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täŋo momini yärepmitkuko unita umuri u ahän yämiŋkuk yän nadäkaŋ? ⁵ Nämoinik! Upänkaŋ inä bänepjin nämo sukurenayän täŋo uwä udegän api paot moreneŋ.

⁶⁻⁷ * * Tänpän Jesutä wama päyata man wärani ŋode yänkuk; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwän äronpän tägawek. Tägaŋpän päya unitäŋo mujipitä ahäwut yänpän watäni irekopän mujipi nämo ahänirä piä watä äma iwerek; Näk päya ŋonitäŋo mujipitä wäyäkneŋ yäpmän äbänjira obaŋ yaräkubä täreŋirän ätu nämo yabaŋ ahätat yäk. Unita madän maŋpi kut! Päya ŋo jop-nadän piä bämopi-ken irektawä! yän iwerek. ⁸ * Iweränä piä watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämo! yäk. Obaŋ ŋonitawä ini kaŋ irän. Näk mebäri tänpän dápuk äriwa äronirä mujipi api ahäneŋ ba nämo ahäneŋ u kaŋpän nadäkta yäk. ⁹ Bureni paränä ini kaŋ irän. Täŋ, nämo paränä kaŋ madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän tägaŋkuk

¹⁰ Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä eni gänaŋ äronpän ämawebe Anutu täŋo man yäwetpän yäwoŋärek täŋ itkuk. ¹¹ Tänpäkaŋ webe mäjäotä magärani kubä u imaka bok itkuŋ. Mäjäotä webe

* 13:3: Sam 7:12 * 13:6-7: Mat 21:19 * 13:6-7: Luk 3:9

* 13:8: 2Pi 3:9,15

u magärirän obañ 18 ude it yäpmän äbuk. It yäpmän äbänirän mädeni mugetkuko unita siwoñ täga nämö kuñat täñkukonik. ¹² Eruk Jesutä webe u irirän kañpän iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ño apiño paotak! ¹³ Ude yänkañ keritä gupi terak penjirän uteragän siwoñi itpäñ Anutu wäpi biñam yänpän iniñ oretkuk.

¹⁴ * Täñpäkañ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägañkuño unita käbeyä eñi täño watä äma unitä kañpän bänepi wañkuñ. Bänepi wawäpän ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkañ yäk. Unita käyäm yäpän tägañ nimän yän nadänpänä piä täktäk kadäni-kengän kañ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tagakta nämö ämner yäk.

¹⁵ * Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkañ kowata ñode iwetkuk; Wa! In ämawebe täñkentäktä wäp biñam yäpuño upänkañ u bureni nämö täk täkañ. In täñyäkñarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadän yämiñpän yen pit yämiñkañ yän-yäkñat yäpmän ume ketem nakta kuk täkañ. Upänkañ yawakjiyeta nadäk täkañ ude webe ñonita butewaki udegän imata nämö nadän imikañ? ¹⁶ * Webe ñowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obañ 18 udeta topmäñpän komi imiñ yäpmän äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjotä magärani pit imitat ñonita jide nadäkañ? U siwoñi nämö yän ba nadäkañ? ¹⁷ Ude yänjirän äma yänpän-kañiwatkuño u mäyäk nadänkuñ. Täñpäkañ ämawebe päke u

* **13:14:** Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 * **13:15:** Luk

14:5 * **13:16:** Luk 19:9

Jesutä imaka tägatäga täñ yämiñkuko unita gäripi pähap nadänpäñ iniñ oretkuñ.

Anutu täño äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸ Täñpäkañ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiñkañ yabäñ yäwat täyak u imatäken udewani? ¹⁹ Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat mujipi yäpmänpäñ piäni-ken piwän äronpäñ pähämi obät täneñ. Pähämi obät täñirä baraktä eñini päya u momi terak täneñ. ²⁰ Ude yänpäñ äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Ba Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat piä täk täyak u jidewani? ²¹ Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yäñkañ yis täpuri yäpmänpäñ parawa tañi-kät awähurek. Ude täñirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ piäni täñpek.

Yäma täpuri täño man

Mat 7:13-14,21-23

²² Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yäñkañ yotpärare tañi täpuri manbiñam yäwetpäñ yäwoñärek täñtäñ kuñkuk. ²³ Manbiñam yäñahäñtäñ kuñirän äma kubätä ñode iwet yabäñkuk; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biñam jidepäñ api yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; ²⁴* Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täñpä waneño unita in yäma täpuri u ärokta piäni gwäk pimiñpäñ täneñ. ²⁵* In nadäkañ? Eñi mähemitä yäma u api ukärek. Ude täñirän in yäma-ken itkañ gera ñode api

* 13:24: Plp 3:12 * 13:25: Mat 25:10-12

yäneŋ; Ekäni! Yäma ŋo dät nimiwä! Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämo nadätat. In de naniktä abäkaŋ? ²⁶ Ude yäwänä intä ŋode api iwetneŋ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täŋkumäŋo ukeŋo. Gäk komenin-ken man niwetpäŋ niwoŋäreŋ täŋkuno ukeŋo yäk. ²⁷ * Ude iwetnayäŋ täŋo upäŋkaŋ äneŋi ŋode api täwerek; Inta nämo nadätat, ba u naniktä äbäkaŋ yäŋ nämo nadätat. Unita wakiwaki täŋpani in kewewut!

²⁸ * Inä yewa kemat käda maŋpä kunayäŋ täkaŋ-ken u itkaŋ Abraham, Aisak, Jekop-kät profet biani kudup Anutu täŋo yabäŋ yäwat yewa gänaŋ irirä api yabäneŋ. Yabäŋkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ komi nadäŋkaŋ mejin api jiwätpeŋ itneŋ. ²⁹ * Täŋpäkaŋ ämawebe edap dapuri äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda ba kukŋi kukŋi uken naniktä api ämneŋ. Äbäŋpäŋ Anututä yewa gänaŋ äroŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap uken ketem api näneŋ. ³⁰ * In nadäkaŋ? Kadäni uken ämawebe wäpi biŋam ikek itkaŋ u äpani api itneŋ. Täŋ, äpani itkaŋ u uwä wäpi biŋam ikek api itneŋ.

Jesu Jerusalem yotpärare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

³¹ Kadäni ukengän Parisi ätutä äbäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo peŋpeŋ kome ätuken ku! Herot gäk kumäŋ-kumäŋ gutta nadätak yäk. ³² Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Kuŋkaŋ aŋ ägwäri Herot u ŋode iwerä nadäwän. Näk apiŋokät kwep uwä mäjo äma magärani u yäwat kireŋit ba äma käyäm ikek yäpa tägaŋ yämiŋit api täŋpet yäŋ iwerut. Täŋkaŋ

* 13:27: Sam 6:8 * 13:28: Mat 8:11-12 * 13:29: Sam 107:3;
Luk 14:15 * 13:30: Mat 19:30

apiño ba kwep yäñen piäna täñ yäpmän kuñira kepma yaräkubä uken api tärewek yän iwerut. ³³ Kepma kepma piä gwäk pimiñpäñ täñtäñ api kwet. U imata, profet kubä kome kubäken irirän täga nämo utpewä kumbek. Nämo, Jerusalem yotpärare-ken uyaku täga utpewä kumbek.

³⁴ Jesutä ude yäñpäñ yänkuk; O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpäñ piä ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Baraktä nanakiye uyiñjeñ pat täkañ ude näkä in uyiñjeñ patta bitnäñ yäpmän äbuñ. ³⁵ Unita Anututä tabä kätäñirän watäjin nämo, jop api itneñ. Eruk nadäwut! Äneñi nämo nabänkañ it yäpmän äronätängän Anutu wäpi terak abatak unita iniñ oretna! yän yänayän täño ugän api nabäneñ.

14

Jesu Parisi kubä täño enjiken itkuk

¹ * Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi nitek kubätä enjiken äronkuk. Äro irirän äma itkuño u ket kañiwatkuñ. ² Ket kañiwat irirä, äma gupi tokneñ ärowani kubä yänikñat yäpmän Jesu dubini-ken äbä tenkuñ. ³ * Tenirä Jesutä kañpäñ Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ñode yäwet yabänkuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganeñ ba nämo? ⁴ Ude yäweränä kowata man kubä nämo yänkuñ. Man kum irirä Jesutä äma u inñitpäñ yäpän tägawäpäñ

* 14:1: Luk 11:37 * 14:3: Luk 6:9

tewän kuŋkuk. ⁵ * Tewän kuŋirän äma itkuŋo u yäwetkuk; Näka goret täyak yäj nadäkan? In kubä täjo nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awaŋ gänaŋ äpmonpeko uwä butewaki nämo nadäneŋ? Nämo, butewaki nadäŋpäŋ bäräneŋ päŋku wädäŋpäŋ tenen. ⁶ * Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ man nämo iniŋ yäjkuŋ.

Gäkŋata nadäwi ärowani nämo täŋpek

⁷ * Eruk ätu itpäŋ yabäŋkuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yäj nadäŋpäŋ, bägup äma wäpi biŋam ikektä maŋirani-ken äro maŋitkuŋ. Maŋirirä yabäŋpäŋ Jesutä manbiŋam ŋode yäwetkuk; ⁸ * Äma kubätä äŋnak-äŋnak pähap täŋpäŋ gämaguränä äma ekänitä maŋirani-ken päro nämo maŋiren. Äŋnak-äŋnak mäheimitä äma wäpi biŋam ärowani niked imaguränä gäk jide täŋpen? ⁹ Gäk äma ekänitä maŋirani-ken maŋiriri äŋnak-äŋnak mäheimitä päbä gäwerek; Ai, akwikaŋ, ekäni ŋonitä bägup täga ŋo maŋirän yäj gäwerek. Ude gäweränä päŋku bägup jopi-ken maŋitkaŋ mäyäk pähap nadäwen. ¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayän nadäŋpäŋ gämaguränä bägup jopi-ken maŋiren. Ude täŋiri äma unitä gäwerek; Notnapak, abä bägup säkgämän peŋ gamitat-ken ŋo maŋit yäj gäwerek. Ude täŋiri ämawebe ätutä gabäŋpäŋ wäpka biŋam punin yäpmäŋ akunen. ¹¹ * Näk ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayän täko uwä Anututä wäpi biŋam api

* **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15   * **14:6:** Mat 22:46   * **14:7:** Mat 23:6
 * **14:8:** Snd 25:6-7   * **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

yäpman äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpäñ kuñarayäñ täko uwä Anututä api oran imek.

¹² Jesutä ude yänpän äma yänikñat yäpman äronkuko u ñode iwetkuk; Gäk äñnak-äñnak kubä täñkañ gäkñaken wanotkaye notkaye nimikñaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biñam ikek nämö yänpewi ämneñ. Ude täñpeno uwä kowata gäka udegän täneñ. Kowata udegän täñ gaminirä tärewek. ¹³* Unita äñnak-äñnak täñpäñä äma äpani, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpän yän-yäkñat päbä yepman towiwen. ¹⁴* Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämö täñ gamineñ, upänkañ Anututä ini api ganiñ orerek. Kowata uwä äma siwoñitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äñnak-äñnak pähapta bitnäñkuñ

Mat 22:1-10

¹⁵* Jesutä man ude yänirän äma ketem bok nan itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kañiwat yewa gänañ ketem nänayäñ täkañ udewanitä säkgämän api itneñ yäk. ¹⁶ Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayäñ täñtuñum täñpäñ äma bumta äbäka man pewän kuñarek. ¹⁷ Täñpäñ imaka imaka täñket tañ moreñpäñ watä ämani kubä ñode iwerek; Päñku äma näkño gera nadänkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup iññpäñ täñtuñum täwani unita kuna yän yäwet.

---

* **14:13:** Lo 14:29   * **14:14:** Jon 5:29   * **14:15:** Luk 13:29

18 Eruk pänku yäweränä bitnänpän wohut-wohut man iwetnej. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki penkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämo täñpek yäk. 19 Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwanjkuro u pänku yän-yäkñat yäpmän päbä kehäromini yabänpän-nadähta piäken yepmanpayän yäk. Unita ekänikatä näka nämo nadäwän waneñ yäk. 20 * Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämo ärewayän yäk. 21 Ude yänjirä watä ämani uwä äneñi äyänutpeñ pänku ekänini manbiñam iwerek. Iwerän nadänkañ bänepi wawäpäñ watä ämani äneñi ñode iwet-pewän kwek; Gäk bäräñeñ kuñkañ yotpärare täño kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagän yän-yäkñat yäpmän äbi yäk. 22 Ude iweränä watä ämanitä udegän täñkañ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Tära upänkañ eni ketem nänayän täkañ-ken bägup ätu jop itkañ yäk. 23 Yäweränä iwerek; Eruk, äneñi kuñkañ kädet täpuri täpuri it yäpmän kukañken udegän kuñatkañ ämawebe kudup yänporiñ yäpmän äbi. Näkño eni ämawebetä tokñewän yän nadätat yäk. 24 Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuñarirän nadänkuño unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman
Mat 10:37-38

---

* 14:20: 1Ko 7:33

25 Tāņpāņ āma ābot pāhaptā Jesu iwarān tāņirā āyāņutpāņ ņode yāwetkuk; 26 * Āma kubātā nākkāt kuņatta nadāņkaņ upāņkaņ miņi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita māde nāmo ut yāmayāņ tāko uwā nākņo notnapak bureni tāga nāmo irek. Ba iniken irit kuņat-kuņarita māde nāmo ut imayāņ tāko uwā nākkāt bok tāga nāmo kuņatde. 27 * Ba kubātā nākā pāya kwakāp terak komi nadāwayāņ tāro udegān nadākta umuntaņkaņ nāwarayāņ tāko uwā nāwarāntākna bureni tāga nāmo api irek.

28 Bureni! Āma kubātā eņi kehāromi kubā tāņpa yāņkaņ pengānā moneņi daniņpāņ moneņ upāņ eņi tāga tānaņi ba nāmo tānaņi yāņ nadāwek. 29 Ude nāmo tāņkaņā eņi yāput peņirān moneņi paorāņpāņ pewān jop pārek. Tāņirān āmawebetā eņi pāraki u kaņpāņ yāņpāņ kaņ-māgayāk tāņpāņ yāneņ; 30 U kawut! Eņi ņo tāņpayāņ yāņpāņ ba tāņkukopāņ pewān pāraki-tāgān ņo pātak! yāk.

31 Ba kome kubā tāņo intājukun āmakāt kubā tāņo intājukun āmakāt āmik tāda yāņkaņ intājukun āma u pengān kaņpāņ nadāk piā ņode tāņpek; Kome kubā unitāņo āboriye taņi, 20 tausen ude yāk. Nākņo 10 tausen-gān. Jide tāņpāņ nākņo ābottā iwan ābot taņi u dāpneņ yāņ kaņpāņ nadāk piā ude tāņpek. 32 Ude tāņpāņ iwan tāga nāmo dāpmāņpāņ yāwat kirewet yāņ nadāwek. Ude nadāņpāņ noriye ātu kome unitāņo intājukun āma tāņo bānepi yāpmāņ āpākta yāwet-pewān kuneņ yāk. 33 Jesutā man wārani u yāņ paotpāņ ņode yāwetkuk; Udegān, āma kubātā nāk nāwara yāņpāņā bārāneņ-inik nāmo

* 14:26: Luk 18:29 * 14:27: Luk 9:23

näwarek. Nämo äma u imaka imakani kudup nämo peŋ moreŋkaŋ näk näwarayäŋ täko uwä näkŋo näwaräntäkna bureni nämoinik api täŋpek.

Paŋ gäripi nitek ude kuŋatneŋ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutä ude yänpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Paŋ u gäripi kehäromi nitek. Upäŋkaŋ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Täga nämo! U imaka jopi kubä ude irek.

³⁵ Piäni nämo ude irek. U jop ureŋ täna kuneŋ. Unita äma jukuni nitektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

15

Sipsip kubä paotkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 18:12-14

¹ Kepma kubäken äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yäŋ yäwerani ätukät Jesutä man yäŋirän nadänayäŋ äbuŋ. ²* Ude täŋirä Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma ätu u itkuŋo unitä yänpäŋ-kaŋiwat man ŋode yäŋkuŋ; U kawut! Äma ŋowä waki täŋpanita not täŋ yämiŋpäŋ ketem bok nak täkaŋ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; ⁴* Inkät nanik kubä täŋo sipsip äbot 100 ude itneŋo upäŋ kubätä paoränä jide täŋpek? Äma u sipsip 99 säkgämän itneŋ u bägup tägaken yepmankaŋ kubä paoreko unita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarek. ⁵⁻⁶ Kuŋatkä kaŋ-ahäŋpäŋä oretoret terak yäpmäŋkaŋ buramiŋ yäpmäŋ enjiken kwek. Enjiken

* 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Ese 34:11,16; Luk 19:10

kunpänä noriye yänpübä kubä-kengän yepmankan yäwerek; Wisikna! Näkño yawak kubä paorakopän kan-ahänpän yäpmän abätat unita oretoret täna! yän yäwerek. ⁷ Näk bureni täwetat. Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä kunum gänä ununitä oretoret bumta api tan iminej. Täñ, ämawebe mäyap Siwonji yänkan bänepi sukurekta nämo nadäk täkan unita oretoret nämo api täneñ.

⁸ Jesutä ude yänpän man wärani kubä ñode yänkuk; Webe kubätä moneñ kujari 10 ude yäpmän kunjarirän moneñ kujari kubätä paoreko uwä jide täñpek? Webe u topän ijinpän eni gänä imaka imaka ket däpmän äreyänpän wäyäkñentängän kan-ahäwek. ⁹ Kan-ahänpänä webe unitä noriye yänpübä kubä-kengän yepmanpän yäwerek; Wisikna! Moneñna kubä paorakopän kan-ahätat yäk. Unita oretoret täna yän yäwerek. ¹⁰ Jesutä ude yänpän ñode yäwetkuk; Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä, kunum gänä oretoret pähap api ahäwek.

Nanaki kubätä paotkuko unitäño manbinjam

¹¹ Jesutä man wärani ude yänpän man wärani äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubä täño nanaki yarä. ¹² Unitä ittängän nanaki monänitä nani iwerek; Nan, gäkä kumänjiri moneñ tuñum näknata binjam yäpmäkta yäwani u nam! yäk. Ude iweränä nanitä tuñum yäpmän daniñpän yämek. ¹³ * Täñirän nanaki monäni uwä kepma yarägän itkan moneñ tuñum nanitä imeko u yäpmänpän komeni penpen kwek. Kumañ päñku kome ban

---

* 15:13: Snd 29:3

kubäken ahäwek. Uken ahänpän imaka imaka yabängärip ikek unita monenji kudup ureñ tänpän kuneñ. ¹⁴ Ureñ tänpän kunjirä kadäni ugän kome uken nakta jop irit ahäwek. Ude täñjirän monä uwä jop irek. ¹⁵ Jop itkañ piä tänpayän kome mähem kubä ireko uken kwek. Kwänä äma unitä towik watäni itta iwerän kwek. ¹⁶ * Tänpän ketem kubä nämo iminjirä nakta bumta iwäwä towik täño ketem nänpayän nadäwek. ¹⁷ Tänpän inita näk goret täñ yäpmän äbätat yän nadäwätäk täñkañ bänepitä ñode nadäwek; Nana täño piä ämaniye kumän-tagän ketem bumta nañ irirä näk nakta jop ño itat. ¹⁸ * Unita näk komena-ken kuñkañ nana ahänj iminjän ñode kañ iwera; Nan, näk waki täñjira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak. ¹⁹ Unita gäk ironjina yän näwerentawä yäk. Näk jop waki, piä ämaka kubä ude nadän naminjiri kañ ira yäk. Man ude api iweret yän nadäwek. ²⁰ Eruk, ude nadänpän akumañ änenji nani-ken kwek.

Kuñtängän eruk, kädet moräk-ken äbänjirän nanitä käwek. Kañpän butewaki nadänpän bäräñeñ päñku bäyañ iminjän geñi darek. ²¹ Tänpänjä nanakitä ñode iwerek; Nan, näk waki täñjira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak yäk. Unita gäk ironjina yän näwerentawä. ²² Ude iweränkañ nanitä piä ämaniyeta gera yäwek; In tek tägagämän kubä bäräñeñ yäpmän päbä täñ imut! yäk. Ba siworok kerik-ken täñ iminjän kuroñi ärärani peñ imut! yäk. ²³ Ude täñkañ päñku bulimakau nanaki säkgämän ukeñopän

* 15:16: Snd 23:21   * 15:18: Sam 51:4; Jer 3:12-13

yäpmänkaŋ utpän ijinŋkaŋ naŋpän oretoret täna! ²⁴* Imata, nanakna ŋowä kumbukopän äneŋi äbätak yäk. Paotkukopän äneŋi ahätak. Ude yäweränkaŋ ärawa pähap yäput penpän täneŋ.

²⁵ Ude täŋ irirä nanaki tuäni piäken kuŋareko unitä äyänutpen eŋi mäde käda äbänkaŋ kap oretoret mämä nadäwek. ²⁶ Nadänpän piä äma kubä yänpewän abänkaŋ iwet yabäwek; U ima mämä? ²⁷* Yäwänä iwerek; Monäka yotpärareken äneŋi äbätak unita nanjektä yänpewän bulimakau nanaki säkgämän ukenopän madänpän ijikamän yäk. ²⁸ Ude iweränä nanaki tuänitä bänepi tänpän wawäpän eŋi gänaŋ ärokta bitnäwek. Ude täŋjirän nanitä yäman äpä eŋi gänaŋ ärokta butewaki terak ehutpän iwet yabäwek. ²⁹ Iwet yabäwänä nanaki tuänitä iwerek; Gäk nadätan? Näk obaŋ jide u piä täŋ gamiŋ yäpmän äbänpän manka kubä nämo ut täyat. Täŋkaŋ gäk meme nanaki täpuri kubä nami notnayekät naŋpän oretoret nämo täŋkumän yäk. ³⁰ Upänkaŋ nanaka monäka gäkŋo monen tuŋum webe jopjop kuŋaranita kudup ureŋ tänpän kuŋkuŋ! Udewanitä äbänjirän gäkä yänpewi bulimakau nanaki säkgämän kubä utpän ijin imikaŋ yäk.

³¹ Yäwänä nanitä iwerek; Nanakna! Gäk kadäni kadäni näkkät it yäpmän äbäk täkamäk. Imaka kuduptagän itkaŋ uwä nekta biŋam it morekaŋ yäk. ³² Upänkaŋ monäkawä kumbukopän äneŋi kodak täyak yäk. Uwä ägwän takinik täŋkukopän äneŋi ahätak. Unita oretoret ŋowä täga täkamän yäk.

* 15:24: Efe 2:1,5, 5:14 * 15:27: Luk 15:2

16

Tuŋum täŋo watä äma waki unitäŋo man

¹ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Kadäni kubäken tuŋum äma kubätä moneŋ tuŋumi watäni itta watä äma kubä iwoyänpän tewek. Teweko kadäni käroni it yäpmän äbätänŋän moneŋ äma unitäŋo piä watä äma ätutä pübä iwetneŋ; Ekäni yäk. Äma moneŋ tuŋumka watäni itta iwoyänpän tenkuno ukeŋo gäkŋo moneŋ moräki inita yäpmäk täyak yän iwetneŋ. ² Ude iwetpen kuŋirä mebäri nadäwayän piä mähemitä watä äma u iwet-pewän äbänä iwerek; Näk gäkŋo manbiŋam waki u nadät yäk. Gäk udewanitä näkŋo tuŋum watä täga nämo iren yäk. Unita piä täŋ namik täŋkuno unitäŋo man kudän tänpän yäpmän äbikan kawayän yäk. ³ Ude yäwänä watä äma u kuŋkaŋ bänepitä ŋode nadäwek; Wära! Piä täŋkuro unitäŋo mähemitä näwat kirewayän täyak yäk. Ekäninatä piä watä äma kubä yäpmänirän jide api täŋpet? Piä tänpän yänat pikpikta gaŋani nadätat. Ba ämaken ketemta yänapikta mäyäk nadätat yäk. ⁴ Ude yänkanä ŋode nadäwek; Eruk, nadätat! Piä peŋira kome mähem ätutä näka täga nadänpän käwep eŋiniken yännäknat yäpmän kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ŋode kaŋ täŋpa!

⁵ Ude yänpän ämawebe ekänini täŋo tuŋum jop yäpmänpän kowata api imine yän yäneŋo u yän-yäknat yäpmän pübä yepmaŋpek. Tänpän intäjukun äbeko u ŋode iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? ⁶ Yäwänä iwerek; Tom uwäk taŋi 100 ude yäk. Yäwänä ŋode iwerek;

Eruk pipa ɲo yäpmänkaɲä 100 u awähutkaɲ 50 kudän tä yäk. ⁷ Ude yänpän kubä iwet yabäwek; Ekänina täɲo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ɲode iwerek; Eruk, gäk pipa ɲo yäpmänkaɲä 100 u awähutkaɲ 80 kudän tä yäk. ⁸ * Täɲkaɲ piä watä goret täɲpani unitä udegän täɲ yäpmän kuɲirän ekäninitä manbiɲam nadänpän bänepi-ken ɲode nadäwek; Piä watä ämana u goret täɲkuko upänkaɲ ini gupi täɲkentäktä nadäk kubä yäpmänpän täɲkuk yän nadäwek. Ude nadänpän iniɲ orerek. Jesutä manbiɲam ude yänpän yäwetkuk; Bureni! Ämawebe kome täɲo nadäk-nadäk yäpmän kuɲat täkaɲ uwä kome täɲo imaka imaka täktä gäripi nadänpän kehäromigän täk täkaɲ. Ude täɲkaɲ kuɲat täkaɲ uwä nadäk-nadäk nitek tänpän noriye-kät kowat tänpän mebäri mebäri täk täkaɲ. Upänkaɲ penyänek täɲo nanakiye intä notjiye-kät kädet täga ude nämo täk täkaɲ.

⁹ * Unita in udegän, ämawebetä not täɲ nimut yän nadänpänä kome täɲo monen tuɲum pat tamikaɲ u yäniɲ kireneɲ. Ude tänayän täɲo uyaku kome täɲo monen tuɲum yäpmän kuɲat-kuɲat kadäni täreɲirän ämawebe uwä irit kehäromi täɲo eniken oraɲ tamiɲpän api tämagutneɲ. ¹⁰ * Äma kubätä imaka täpurita watä täga ireko uwä, udegän imaka täɲita watä säkgämän irek. Täɲ, äma kubätä imaka täpurita kädet siwoɲi terak watä nämo ireko uwä imaka täɲita udegän watä säkgämän nämo irek. ¹¹ In kome täɲo monen tuɲum jopi watäni täga

* **16:8:** Efe 5:8; 1Te 5:5 * **16:9:** Mat 6:20; Luk 14:14 * **16:10:** Luk 19:17-26

nämo itpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä netätä imaka bu-
reni tamek? ¹² Ba äma kubä täŋo tuŋum watäni
säkgämän täga nämo itpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä netätä
injinta biŋam yäwani u api tamek?

¹³ * Nadäkaŋ? Watä äma kubä-tägän äma ekäni
yaräta watä piä täga nämo täŋ yämek. Nämo, u
kubäta gäripi nadäŋkaŋ kubäta gaŋani nadäwek.
Ba kubä täŋo piä täŋkaŋ kubäta mäde ut imek.
In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak
ba moneŋ tuŋum terak bok täga nämo injitpäŋ
kuŋatneŋ.

¹⁴ * Jesutä man ude yäŋ irirän Parisi äma ätu
moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip täŋpeŋ kuŋatkuŋo
unitä nadäŋpäŋ kaŋ-mägayäŋkuŋ. ¹⁵ * Kaŋ-
mägayäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Ämawebetä
siwoŋi yäŋ nibäwut yäŋkaŋ in kädet mebäri mebäri
täk täkaŋ. Upäŋkaŋ Anututä mebärijin tabäŋpäŋ-
nadätak. Nadäkaŋ? Imaka ämatä yabäŋirä gäripi
nikek täk täkaŋ uwä Anututä yabäŋirän taräki täk
täyak.

Anutu täŋo man nämo api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ * Eruk Mosestä бага man kudän täwani ba
man kudän profet bianitä kudän täwani unitä
yäŋpäbä Jonken tärenkuk. Jon-ken yäput penpäŋ
Anutu täŋo kaŋiwat piä unitäŋo Manbiŋam Täga
yäŋ-kwawataŋ yäpmäŋ kukaŋ. Eruk ämawebetä u
nadäŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äronpäŋ
itta piä kehäromi täkaŋ. ¹⁷ * Upäŋkaŋ ŋode nämo

---

* **16:13:** Mat 6:24 * **16:14:** Mat 23:14 * **16:15:** Mat 23:28;
Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 * **16:16:** Mat 11:12-13 * **16:17:** Mat
5:18

nadäneḡ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yän nämo nadäneḡ. Nämoinik! Baga man kudän täwani unitäḡo moräki täpuri nanak nämoinik api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeḡo upäḡkaḡ Baga man u nämoinik api paorek.

Nädapitä duḡ-wewek täḡo man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Ḣode nadäwut; Äma kubätä webeni penpän kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täḡpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet täḡpek.

Tuḡum äma kenta Lasarus täḡo manbiḡam

¹⁹ Jesutä ude yänpän manbiḡam kubä ḡode yäwetgän täḡkuk; Tuḡum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täḡkaḡ ketem imaka, tägatäga nak täḡpek. ²⁰ Täḡpakaḡ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nikektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tami tami yänikḡat pänku tuḡum äma unitä eḡi yäman tek täḡpek. ²¹ * Ketem kokoki tuḡum äma unitä nanpän ureḡ täḡpän kwani u nänpayän nadänpän noriye yäwet-pewän pänku tek täḡpek. U irirän aḡtä äbä paräm gupi-ken äjipmätän äronkaḡ äpäk täneḡ. ²² Ude täḡ yäpmän kuḡtängän kumbuk. Kumänirän Anutu täḡo aḡerotä bäräneḡ äbä pudät yäpmän kunum gänaḡ Abraham dubini-ken pänku teḡkuḡ. Tewä irirän tuḡum äma u imaka, kumbuk. ²³ Kumbänkaḡ äneḡkuḡ. Äneḡpakaḡ geḡi wakiinik u kuḡkuk. Uken itkaḡ komi pähap nadän itkaḡ

---

* 16:21: Mat 15:27

dapun tänpäj Lasarus Abraham dubini-ken irirän kañkuk. ²⁴ Kañpäj gera terak ñode yäjñkuk; Nana Abraham, butewaki nadäj namiñpäj Lasarus peñ iwetpewi äpä keru ume gänañ peñkañ damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk. Näk kädäp gänañ itkañ komi pähap nadäj itat ño!

²⁵ Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk täñkuno ukeño nämo nadätan? Gäk kome terak tuñum säkgämän säkgämän yäpmäjiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita apiñowä Lasarus oretoret terak ño irirän gähä komi nadäj itan u yäk. ²⁶ Täñpäkañ geñi waki kubä ek bämopjek-ken itak. Äma kubätä täñkentäj gamikta u täga nämo keñapmäjpeñ kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä itkamäk-ken ño täga nämo äbek yäk.

²⁷⁻²⁸ Ude iweränä tuñum äma unitä yäjñkuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkañ u näkä komi nadäj itat-ken ño nämo äbäkta, Lasarus peñ iwetpewi päñku umun man yäwerän yäk.

²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani täga daniñpäj nadäneñ. Man u daniñpäj nadäñkañ kädet siwoñi kañ iwarut yäk. ³⁰ Yäwänä tuñum äma unitä iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumañ äbän kañpäj uyaku bänepi sukureneñ yäk. ³¹ * Ude yäwänä ñode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täño man nämo iwat täkañ unita äma kumbani kubä kodak tänpäj äbänä udegän mani nämo buramineñ yäk.

---

* 16:31: Jon 11:44-48

17

Momi täktäk ba momi pekpekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹⁻² Jesutä man ude yänpäj iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In momi kädet paotak yäj nämo nadäneñ. Nämoinik! Tänyabäk mebäri mebäritä tänpewä ämawebetä momi pen api täk täneñ. Upäjkañ äma kubätä ämawebe kehäromini nämo ñodewanita momi kädet tänpäj yäwoñärek tänpäjä ket nadänpäj kuñarek. Äma udewanitä kowata tañiinik api yäpek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmänpäj ume gänañ manpä äpmonenjo u irepmirek.

³ * Unita ket nadänpäj kuñat täkot! Notkapak kubätä goret kubä tänpänä päñku jukuman kehäromi iweren. Iwerikañ bänep sukurenpäñ momini pewänä gäk imaka, momini peñ imen. ⁴Täj, kepma kubäken kadäni 7 goret täñ gamiñkañ kadäni 7 momina peñ nami yäj äbä gäweränä gäk udegän momini peñ imik tänpän.

⁵ * Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ñode iwetkuñ; Ekäni, ude yäyan unita nadäkiniknin yäpuräräri tañi tänpüt! yäk.

⁶ * Yäwäwä Ekänitä yäwetkuk; Nadäkiniknin yäpuräräri tañi tänpüt yäj näwetkañ unita ñode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujipi täpuri udewanigän tänpäwä in päya tañi käkamäj ño gäkña jäwän dätpeñ päñku gwägu gänañ äpmo yäj iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuñaren

---

* 17:3: Mat 18:15   * 17:5: Mak 9:24   * 17:6: Mat 17:20, 21:21

⁷ Njonita jide nadäkaŋ? Äma kubä täŋo piä watä äma kubätä mähe mi täŋo piäken piä taŋi täŋpek. Eruk bipäda, piä täŋ paotpäŋ eŋiken äneŋi kweko uwä ekäninitä ŋode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikaŋ ketem bok näda yäŋ täga iwerek? ⁸ Ude täga nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ŋode iwerek; Intäjukunä näka ketem ijinpäŋ gwet nami nanjira gäkŋata kämi naŋ yäŋ iwerek. ⁹ Bureni, piä watä äma kubätä piä yäŋ imani uter-akgän täŋpeko uwä piä unita mähe mitä imata iniŋ orerek? ¹⁰ Unita in udegän, piä Anututä yäŋ-tamani udegän täŋpäŋä imata bänep täga man niwerän yäŋ nadäneŋ? Nämo, in ŋode nadäneŋ; Imaka taŋi kubä nämo takamäŋ. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä yäŋ nimani ugän takamäŋ unita imata bänep täga man niwerek? yäŋ nadäneŋ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägaŋkuŋ

¹¹⁻¹² * Täŋpäŋ Jesu Jerusalem kädet kuŋtängän Samaria Galili kome bagani-ken yotpärare täpuri kubäken ahäŋkuk. Kome uken äma 10 ude yabäŋ ahäŋkuk. Yabäŋ ahäwänkaŋ dubini-ken nämo äbuŋ. U paräm waki, gisik paräm nitek unita. ¹³ * Eruk ban itkaŋ gera ŋode yäŋkuŋ; Jesu! Ekäni! Butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nimi yäk. ¹⁴ * Ude yäŋ irirä yabäŋpäŋ yäwetkuk; In päŋku bämop äma kubäken ahäŋ imäkaŋ gupjin yabäwän. Ude yäwet-pewän kuŋtängän kädet miŋin paräm u paoräkaŋ gupi säkgämän ahäŋkuŋ. ¹⁵ Ude ahäŋ yämän kaŋpäŋä kubäwä äneŋi äyänutpeŋ Anutu gera terak iniŋ

* **17:11-12:** Luk 9:51-52; Luk 13:22   * **17:13:** Wkp 13:45-46

* **17:14:** Wkp 14:2-3; Luk 5:14

orettäj Jesuken kuŋkuk. ¹⁶ Kuŋpäñä Jesu dubini-ken injami yäpän äpmonpöpän bänep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. ¹⁷ Ude täñirän Jesutä yäñkuk; Näk äma 10 ude yäpa tägaŋo upäj 9 u de itkañ? ¹⁸ Jide tänpäj äma gägäni ñonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbatak? ¹⁹ * Ude yänpäj äma u iwetkuk; Täga. Akumañ kuyi! Nadäj namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täño kehäromi kwawak api ahäwek
Mat 24:23-28,37-41

²⁰ * Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ñode iwet yabäñkuñ; Anutu täño kañiwat piä kehäromi nikek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upäñkañ dapunjintä nämo api käneñ. ²¹ * Dapun- jintä kañpäñ äbatak ño yäñ nämo api yäneñ, ba itak udu yäñ nämo api yäneñ. Nämo, Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat piäni bämopjin-ken täñ itak.

²² Ude yänpäj iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkañ? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamäj. Jide tänpäj kepma kubätagän Äma Bureni-inik-kät äneñi bok itne? yäñ api nadäneñ. Upäñkañ nämo. ²³ * Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yäñ api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yäñ api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkañ yäñ nadänpäj mani buramiñkañ näka nämo wäyäkneñ. ²⁴ U imata, Äma Bureni- inik äbayäñ täyak uwä yäpä kwiniñirän kome

* 17:19: Luk 7:50   * 17:20: Jon 3:3, 18:36   * 17:21: Mak 13:21   * 17:23: Luk 21:8

kumän-tagän penjānek täyak ude, kwawakinik ahānjirān api kāneᅇ. ²⁵ * Upāᅇkaᅇ intājukunā, āmawebe ᅇonitā māde ut imiᅇirā Āma Bureni-inik uwā komi pāhap api nadāwek. ²⁶ Eruk, Āma Bureni-iniktā āneᅇi ābayāᅇ täyak-ken uwā Noa tāᅇo kadāni-ken āmawebetā tāᅇuruk-uruk tāᅇkuᅇo udegān api tāneᅇ. ²⁷ Kadāni uken āmawebetā Nin tāga itkamāᅇ yāᅇ nadāᅇkaᅇ ketem naknak, kādet kuᅇat-kuᅇat, nādapi tāktāk tāᅇ yāpmāᅇ kuᅇirā Noa gāpe gānaᅇ āroᅇkuk. Āroᅇirān gwāgu taᅇi pāhap tokᅇeᅇpāᅇ āmawebe pāke u dāpmāᅇ moreᅇkuk. Āmawebe udegān tāᅇuruk-uruk tāᅇ irirā Āma Bureni-inik api āpek. ²⁸⁻²⁹ * Ba kadāni Lottā itkuk-ken u imaka. Āmawebe ketem naknak, yānat tāktāk, tuᅇum suwak-suwak, eᅇi tāktāk tāᅇ irirā Lot Sodom yotpārare u peᅇpeᅇ kuᅇkuk. Peᅇpeᅇ kuᅇirān kādāp mebet-kāt mobā kādāp ikektā iwān tak täyak ude maᅇpāᅇ āmawebe tāᅇuruk-uruk tāᅇ itkuᅇo u kumän-tagān dāpuk. ³⁰ Kādet u ahāᅇkuko udegān Āma Bureni-iniktā ābayāᅇ täyak-ken api ahāwek.

³¹ * Kadāni uken āma kubātā yāman irirān Jesutā ābānjirān kaᅇpāᅇ tuᅇumi yāpmākta eᅇi gānaᅇ nāmo ārowek. Nāmo, jop kaᅇ metāᅇpeᅇ kwān! Ba kubātā piāken irayāᅇ tāko uwā eᅇiken āneᅇi nāmo kwek. Nāmo, jop kaᅇ metāᅇpeᅇ kwān. ³² Lot webenita juku piwut! ³³ * Nāk bureni tāwera nadāwut; Āma kubātā iniken irit kuᅇat-kuᅇarita iyap taᅇpāᅇi irit kehāromi nāmo api korewek. Upāᅇkaᅇ kubātā irit

* 17:25: Luk 9:22   * 17:28-29: Stt 18:20; Stt 19:25   * 17:31:
Stt 19:17,26; Mat 24:17-18   * 17:33: Luk 9:24

kuŋat-kuŋarita mäde ut imayäŋ täko uwä irit täga u api yäpek. ³⁴ Kadäni näkä äneŋi äbayäŋ täyatken uken ŋode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpeŋ kuŋirän kubäwä api irek. ³⁵ Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ ittängän kubäwä paotpeŋ kuŋirän kubäwä ugän api irek. [³⁶ Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpeŋ kuŋirän kubäwä ugän api irek.]

³⁷ * Man ude yäŋtäreŋirän iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumäŋkaŋ parirän baraktä u näna yäŋkaŋ punin unu änok piäŋ kuŋarirä u yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kaŋpänjä Jesu ahätak yäŋ api nadäneŋ.

18

Anutu-ken yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak

¹ * Täŋpän ämawebetä nadäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man pengän pengän yäŋkaŋ nämo gaŋa täneŋta Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; ² Yotpärare kubäken man yäpmän daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo oraŋ imiŋpäŋ ämawebeta udegän nämo oraŋ yämik täŋpek. ³ Täŋirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbäŋ tarek täŋpek. Äbäŋpäŋ ŋode iwet täŋpek; Äma kubätä iwan bumta täŋ namik täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ näk gäarak itpäŋ kaŋ täŋkentäŋ nam. ⁴⁻⁵ * Ude iweränä pengänä man yäpmän daniwani äma

* 17:37: Jop 39:30   * 18:1: Rom 12:12; Kol 4:2; 1Te 5:17

* 18:4-5: Luk 11:7-8

uwä webe kajat u täñkentän imikta gaña täwek. Gaña täweko upänkañ mäden ñode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämö nadän yämik täyat upänkañ webe kajat ñonitä pipiri nabän tarek täyak yäk. Unita manken kuñkañ täñkentän ima. Ude nämö täñpawä pen api nabän tarewek. Ude täñjirän gañani kubä api nadäwet yäk.

⁶ Ekänitä man wärani ude yäwetpän yänkuk; Eruk, in man yäpmän daniwani äma waki unitä man yäweko unita nadäwä tumbut. ⁷ Anutu täño ämawebeniye kadäni kadäni butewaki man terak yänpik täkañ. Ude täñjirä Anututä waki kubä nämö täñ yämek. Nämö, yänpik man yäk täkañ u nadänpän nadän yämikinik täk täyak. ⁸ Näk bureni-inik täwetat! Anututä ämawebeniye bäräñeñ-inik api täñkentän yämek. Upänkañ kämi, Äma Bureni-iniktä äbayän täko kadäni uken ämawebe nadäkinik ikek irirä api yabäwek ba nämö?

Anutu injamiken netätä siwoñi itak?

⁹ Täñpäkañ kome uken äma ätu inita nadäwä ärowani täñjirä nin äma siwoñi yän nadänkañ äma ätuta nadäwä äpani täñkuñ. Äma udewanitä nadäkta Jesutä man wärani terak ñode yäwetkuk; ¹⁰ Kepma kubäta äma yarätä Anutu-ken yänpik man yädayän kudupi eñi gänañ ärodeñ. Kubä u Parisi äma, kubä takis moneñ yäpani äma. Unitä ñode tädeñ; ¹¹ * Parisi äma uwä inigän pänku käron itkañ inita Anutu ñode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki täk täkañ udewani nämö unita bänep täga man gäwetat. Äma ätuwä kubota täk täkañ.

---

* 18:11: Luk 16:15

Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani täk täkañ. Täñ nähä äma takis monerñ yäpani bok itkamäk ñodewani nämo yäk. ¹² * Nämo, Sande kubäkubäta kepma yarä ude nadäñ gamikta nakta jop it täyat. Ba бага man iwatpäñ monerñ ba ketem yäpmäk täyat uken nanik moräki Gäka gamik täyat yäk.

¹³ * Täñpäkañ takis monerñ yäpani äma uwä eni käwuriken itkañ kunum gänañ ijiñpewän ärokta mäyäk nadäwek. Ba inita nadäwän waki täñpäpäñ kupäñi wenkañ Yäke! Yäke! yäñpäñ yäñpik man ñode yäwek; Anutu, näk äma waki täñpani unita bänep wakwak nadäñ namitan u täñpi bam tawänkañ butewaki nadäñ nami! yäñ yäwek. ¹⁴ * Eruk, näk ñode täwetat; Äma takis monerñ yäpani unitawä Anututä äma siwoñi yäñ iwerirän eniken kwek. Täñ, Parisi äma unitawä nämo. In nadäkañ? Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmäñ ärowayäñ täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmäñ äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpäñ kuñarayäñ täko uwä Anututä api oran imek.

Ironjironji Jesuken yäpmäñ äbuñ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Täñpäkañ ämawebe ätutä iniken nanak paki Jesutä keru gupi terak pewän yäñpäñ yäñ-yäkñat yäpmäñ äbuñ. Yäpmäñ äbäñirä iwaräntäkiyetä yabäñpäñ yabäñ yäñkuñ. ¹⁶ Ude täñirä Jesutä ironjironji kumän yäñpewän äbäpäñ iwaräntäkiye yäwetkuk; Yabä kätawä ironjironji näkken yäpmäñ äbäk täkot. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironjironji

* **18:12:** Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23   * **18:13:** Sam 51:1

* **18:14:** Mat 23:12

ɲodewani äworeɲpän kuɲat täkaɲ uwä Anututä intäjukun it yämiɲpän yabän yäwat täyak. ¹⁷* Unita näk bureni-inik täwetat; In ironi ironitä nadän namik täkaɲ udegän Anututä intäjukun it tamikta nämo nadän iminayän täɲo uwä nämoinik api tabän täwerek.

Tuɲum äma kubä täɲo manbiɲam
Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸* Täɲpän Juda täɲo äma ekäni kubätä Jesu ahän imiɲpän ɲode iwetkuk; Yäwoɲärewani äma täga, Näk jide u täɲkaɲ irit kehäromi u kaɲ yäpet? ¹⁹Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imata äma täga yän näwetan? Äma täga uwä Anutu kubä ugän. ²⁰* Täɲkaɲ, irit kehäromi yäpayän nadänpänä Anututä kädet pewani nadätan ugän iwarayän täno uyaku api kaɲ-ahäwen. Uwä ɲode; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täɲpen, kubota nämo täɲpen, äma kubä manken tenkaɲ jop manman nämo ikɲaren, gäk meɲka nanka oraɲ yämiɲpän mani buramik täɲpen. ²¹Jesutä ude iweränä yänkuk; Näk kädet näwetan u kudup ironiken umunitä pen iwat yäpmän äbätat yäk.

²²Ude iwerän nadänpän Jesutä iwetkuk; Imaka kubägän nämo tän. Irit täga kaɲ-ahäwayän nadänpänä ɲode kaɲ tä; Monen tuɲum it gamikaɲ u kudup ämata yäniɲ kireɲpän monen yäpmänkaɲ ämawebe jäwärita kaɲ yämiɲ more. Ude täɲpayän täno uyaku kunum gänaɲ imaka tägatäga u api korewen. Eruk, ude täɲ moreɲkaɲä äbä näk kaɲ näwat! ²³Äma unitä man ude nadänpän monen

* **18:17:** Mat 18:3 * **18:18:** Luk 10:25 * **18:20:** Kis 20:12-16; Lo 5:17-20

tunum päke unita bänepitä nadän bäräp tänpän butewaki inam dapun ijinpen kuḅkuk.

²⁴ Kuḅirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Moneḅ ämatä Anutu gämori-ken itkaḅ unitäḅo kaḅiwat yewa gänaḅ ärokta api täḅburut täneḅ. ²⁵ In jide nadäkaḅ? Tom pähap kubä wäpi kameri unitä gänaḅ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjin täwek. Tunum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiḅpän yabän yäwatta api täḅburut täneḅ. ²⁶ Jesutä ude yänjirän nadänpän ämawebe bumta kikḅutpän yänkuḅ; Yäke! Anututä äma moneḅ ikek bäräneḅ nämo api yämagureko u täḅpäwä äma jopi nin ḅodewani jide tänpän irit kehäromi api kaḅ-ahäne? ²⁷ * Ude yäwäwä Jesutä yabänpän yäwetkuk; Imaka ämatä ini täga nämo tänaḅi uwä Anututä täga täḅpek.

²⁸ Ude yänjirän nadänpän Pitatä iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup pen moreḅkaḅ gäk gäwarän täkamän ḅonita kowata jide api yäpne? ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Äma kubätä näka yänpän noriye wanoriye, miḅiye naniye, ironiye ba imaka kuduḅtagän penkaḅ näk näwarayän täko uwä imaka penkuko u ireḅmitpän irit kuḅat-kuḅariken kowata tägagämän u kaḅ ahäkta pära nämo api täḅpek. Täḅkaḅ kumänpänä irit kehäromi api kaḅ-ahäwek.

Jesu ini kumäkta äneḅi yänkuḅ

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ * Eruk, man ude yän paotpän iwaräntäkiye 12 u inigän yänpäbä yepmaḅpän yäwetkuk; Ket

* 18:27: Mak 14:36 * 18:31: Luk 24:44

nadawut. Nin kuñtängän Jerusalem yotpärareken api ahäne. Ahänpänä bian profettä Äma Bureni-inikta manbiñam kudän täwani uwä kome uken bureni api ahäwek. ³² * Äma Bureni-inik uwä guñ äma keru terak pewäkañ unitä yänjrok man iwetkañ waki täñ imiñpäñ, iwit api ut ibatneñ. ³³ Ude täñkañ päripmäñpäñ kumäñ-kumäñ api ut-pewä kumbek. Ude tänayäñ täñopäñ kepma yaräkubä tärenjirän kumbani-ken naniktä äneñi kodak täñpäñ api akumañ kwek. ³⁴ * Jesutä ude yänjirän mebari käbop itkuko unita iwaräntäkiyetä nämoinik nadawä tärenkuñ.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuk

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Kuñtängän Jeriko yotpärare dubini-ken ahänpäñ kañkuñ. Äma kubä dapuri tumbani, kädet miñin mañit itkañ ämawebe-ken monerita ketkewat itkuk. ³⁶ Ude täñ ittängän ämawebe Jesu iwarän täñkuño täño mämäni nadänpäñ yänjuk; U imatäken? ³⁷ Ude yäwänä ämawebe ätutä iwetkuñ; Jesu Nasaret nanik ukät äbänkañ takamäñ yäk. ³⁸ * Ude iweräwä äma dapuri tumbani u gera ñode yänjuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadäñ nami! yäk. ³⁹ Ude yänjirän ämawebe intäjukun äbuño unitä kañ-yänpäñ iwetkuñ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämö nadäñ yämiñpäñ gera äneñi tañigän ñode yäkgän täñkuk; Devit orani, täñkentäñ nami! ⁴⁰ Yänjirän Jesutä nadänpäñ yänjuk; Äma u yänjikñat yäpmäñ äbut. Ude yäwänä yänjikñat yäpmäñ äbamañ Jesu dubini-ken äbawä iwet yabänjuk; ⁴¹ Ima

* **18:32:** Luk 9:22,44 * **18:34:** Mak 9:32 * **18:38:** Mat 15:22

täj namän yänpäj näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun äneji ijiwa kunayäj nadätat yäk. ⁴² * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, ijiwi kurä! Nadäj namikinik täyan unitä tänpewän tägatan. ⁴³ Yäjirän uterakgän äma u ijiwän kwäpäj Anutu-ken bänep täga man iwetpäj Jesu iwarän täjkuk. Ude täjirän ämawebe äbot päke unitä u kañpäj Anutu wäpi iniñ oretkuñ.

19

Sakius täño manbiñam

¹ Tänpäkañ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuñkuk. ² Kuñjirän yotpärare uken takis moneñ yäpani täño intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk. Sakius uwä moneñ nani. ³ Unitä Jesu u netä yäj ket kañpäj nadäwa yäjkañ kuñkuk. Kuñkuko upäjkañ ämawebe äbot mäyap iwatkuño unita Sakius Jesu detäde käwet yäjkañ tänpän wañkuñ. Imata, u äma keräpi-inik unita. ⁴ Ude tänpän wawäwä intäjukun bäräñeñ kumañ päñku päya käroni kubä kädet miñin itkuko uterak äronkuk. Päro itkañ Jesu äbän käwayäj yäjkañ dapun täj itkukonik. ⁵ Täj irirän Jesu u äbä dorañpäj kañpäj iwetkuk; Sakius! Gäk bäräñeñ äpi. Näk apiño gäkä eniken bok itdayäj yäk.

⁶ Ude iweränkañ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadänkañ bäräñeñ äpä Jesu imaguränkañ enini-ken kuñkumän. ⁷ * Ude täjirän ämawebe päke unitä u kawä siwoñi nämo tänpäpäj man yänpäj-nadäk ñode täjkuñ; U kawut! Imata äma

---

* 18:42: Luk 7:50 * 19:7: Luk 15:2

waki täņpani-kät ketem näda yänkaņ kuyak? ⁸ * Ude yänkuņo upänkaņ Sakiustä eniniken kuņpäņä Sakiustä Ekäni ñode iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka monen tuņumna kumän yäpmän daninpäņ bämopgän penkaņä moräki äma jäwärita yämayäņ. Täņ, moräki uwä äma jop yän-yäkņatpäņ tuņumi kubota täņ yämik täņkuro unita kowata u irepmitpäņ taņigän yämiņtäņ kwayäņ yäk.

⁹ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiņo ämawebe äbot eni ñoken Anututä yäpätägak piä täņ yämitak. Imata, äma ño imaka, Abraham täņo nanak bureni-inik täyak yäk. ¹⁰ * Täņpäkaņ Äma Bureni-inik uwä äma ñodewani paot-paotta biņam-ken nanik yabäņ ahäņpäņ yämagutta äpuk.

Piä watä äma yaräkubä unitäņo manbiņam

Mat 25:14-30

¹¹ * Eruk, Jeriko yotpärare penpen kädet miņin kuņtäņgän Jerusalem keräp taņkuņ. Täņpäkaņ ämawebe ätutä ñode nadäņkuņ; Eruk, Anututä intäjukun itkaņ yabäņ yäwat piäni kehäromi nitek kwawak pewä ahäкта keräp täyak yän nadäņkuņ. Ude nadäņkuņo unita Jesutä man wärani kubä ñode yäwetkuk; ¹² * Äma wäpi biņam ikek kubätä nadäk tawaņ ñode pewek; Kome ban kubäken kwapäņ intäjukun ämata kaņ nepmaņput. Intäjukun ämata nepmaņpäkaņ äneņi äbä ämawebenaye kaņ yabäņ yäwara yän nadäwek. ¹³ Eruk, kwayäņ nadäņpäņ piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmaņpäņ monen uwäk kubäkubä yäpmän daninpäņ yämek.

* **19:8:** Kis 22:1; Nam 5:6-7   * **19:9:** Apos 16:31; Luk 13:16

* **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15   * **19:11:** Mat 25:14-30

* **19:12:** Mak 13:34

Yäpmän daninpäñ yämiñkañ yäwerek; Monen ñowä piä täñpäñ moräki ätukät yäpmänirä näk äneñi api äbet yäk. ¹⁴ * Ude yänpeñ kwekopän ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gañani pähap nadänpän noriye ätu yepmanpä päñku yäwetneñ; Nin äma ñonitä intäjukun it nimikta bitnäkamän yäk. ¹⁵ Ude yäneñopänkañ ehutpäñ intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkañ ittängän äneñi ini komen äbänpäñ yäwek; Piä watä ämanaye monen uwäk kubäkubä yämiñkuro ukeñonita yänpewä äbut yäk. Näk monen yämiñkuro upän piä täñpäñ moräki jide yabän ahänkuño u kañpäñ nadäwayän yän yäwek.

¹⁶ Eruk, kubätä jukun äbänpäñ iwerek; Ekänina, monen uwäk kubägän namiñkuno ukeñopän piäni täñira uwäk 10 ude ahänkuñ. ¹⁷ * Yänirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täñkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiño näkño yotpärare 10 unitäño watä ämata gepmanjat yäk. ¹⁸ Täñpäkañä kubätä äbänpäñ iwerek; Ekäni, monen uwäk kubägän namiñkuno ukeñopän piäni täñira uwäk 5 ude ahänkuñ yäk. ¹⁹ Yänirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiño näkño yotpärare 5 unitäño watä ämata gepmanjat yän iwerek.

²⁰ Täñpäkañ kubätä äbänpäñä iwerek; Ekäni, monen uwäk kubä namiñkuno ukeño uwäk täñpäñ peñkañ itkuko äneñi yäpmän äbätat ño yäk. ²¹ Imata, näk gäkño mebärika ñode nadänpän umuntanjut; Gäk äma komi yän nadänkut. Gäk äma täño imaka tunum yäyomägat täyan. Ba ketem

* 19:14: Jon 1:11 * 19:17: Luk 16:10

äma kubätä piwani pugetpäñ nak täyan unita Gäka umuntañpäñ monen uwäk käbop u peñkut yäk. ²² Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unita gäknaken man unitä äyänutpäñ manken gepmañpayäñ yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yäñ yäyan. Ba äma täño imaka tuñum yäyomägat täyan yäñ näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yäñ yäyan. ²³ Yäyan ude bureni täñpäwä imata näkño monen, monen eniken nämo peñkun? Ude täñkuno yäwänäku äbäñpäñä monen u yäpmäñkañ moräki ätukät yäpmäñtet yäk.

²⁴ Ude yäñpäñ äma tuän itneño u yäwerek; Monen uwäk kubägän u yomägatpäñ äma monen uwäk 10 yäpuko ñonita imut yäk. ²⁵ Ude yäwänä iwetneñ; Ekäni! Äma ño monen uwäk uku yäpuko ño yäk. ²⁶ * Ude yäwäwä äma unitä yäwerek; Juku peñkañ ket nadäwut! Äma kubätä imaka imani u yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäñ nadäk täkañ upäñkañ nämo! Imaka inñitkamäñ yäñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani. ²⁷ Ude yäñpäñ yäwek; Eruk, äma näkä intäjukun äma it yämikta bitnäñkuño u kumän yäñporiñ päbä inñamna-ken ño yepmañpäñ kumäñ-kumäñ däput yäñ yäwek.

*Ämawebetä Jesu orañ imiñirä Jerusalem äronjuk
Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*

²⁸ Jesutä man wärani ude yäñ paoränkañ kuñtäñgän Jerusalem yotpärare keräp tañpäñ

---

* 19:26: Mat 13:12; Luk 8:18

Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuñ. ²⁹ Pänku uken itkanä Jesutä iwaräntäki yarä node yäwetpän peñ yäwet-pewän kuñkumän; ³⁰ Ek yotpärare täpuri udu kuñkañ doñki nanaki kubä, ämatä nämö täñbätak täwani, topmäk terak itak u kañpän pitpän wädän yäpmän äbun. ³¹ Ude täñirän äma kubätä täwet yabäk tänpänä node kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpän äbä pitkamäk yän kañ iwerun.

³²* Ude yäwet-pewän kuñpänä iwaräntäkiyat uwä Jesutä man yäwetkuko udegän doñki nanaki u kañ-ahänkumän. ³³ Kañ-ahänpän yen pit irirän doñki u mähemitä node yäwet yabänkuk; Imata doñki uwä yen pit imikamän? ³⁴ Ude yäwänä yarä unitä iwetkumän; Ekänitä ñopän piä kubä täñpayän nadatak yäk. ³⁵ Ude iwetkañ doñki u pitpän yäpmän Jesuken kuñkumän. Yäpmän kuñpänä teki punin nanik yänopmäñpän doñki mädeni terak irinkañ Jesu kerigän inñit iwarirä päro mañitkuk. ³⁶ * Mañitkañ kuñirän ämawebe Jesu iwarän täñkuño unitä teki punin nanik yänopmäñpän kädet minñin irin wädän yäpmän kuñirä Jesu uterak kuñkuk.

³⁷ Kuñtängän Olip pom gämori-ken ahänpän Jerusalem keräp tañkuñ. Jerusalem keräp tañpänä ämawebe Jesu iwarän täñkuño u oretoret pähap nadänkuñ. Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri täñirän kak täñkuño unita nadänpän Anutu gera terak iniñ oretkuñ. Anutu iniñ oretkañ node yänkuñ;

³⁸* Iniñ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak

* 19:32: Luk 22:13   * 19:36: 2Kin 9:13   * 19:38: Luk 2:14

äbätak ñonita Anututä iron täj imän! *Sam*
118:26

Anutu ninta bänep täga nadäj nimitak unita
Anutu ärowani kunum gänañ itak u wäpi
biñam yäpmäj akuna! yäj yäjkuñ.

³⁹Ude yäjirä Parisi äma ätu ämawebe u gänañ itkuño
unitä nadäñpäñ Jesu iwetkuñ; E! Yäwonärewani
äma! Gäwaräntäkaye ño yabäj yäjpewi bitnäwut!
yäk. ⁴⁰Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämö! Näk
bureni täwetat. Näkä näwärantäknaye ño yäniñ
bitnäwawä mobä ñonitä gera terak api naniñ oret-
neñ!

Jesu Jerusalem kañpäñ konäm kotkuk

⁴¹* Ude yäjpäñ kuñtängän Jerusalem yotpärare
dubiniken ahäjkuñ. Ahäjpäñ Jerusalem kañpäñä
konäm kotkuk. ⁴²* Konäm kotpäñ yäjkuñ; Yäkenal
Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täño mebäri
apiño täga nadänañi upäjkañ nämo nadäwä
tärek täkañ. Nämö, uwä käbop it tamitak unita
nämo kañpäñ nadäkañ. ⁴³Täjpäkañ kämi, kadäni
kubäken umuri ñode api ahäwek; Iwankayetä
yewa tädotpäñ ämik täkta it gwäjñpäñ api itneñ.
Ude täñirä inä täga nämo api ämetpeñ kuneñ. ⁴⁴*
Nämö! Yewa däpmäj äreyäjpäñ in ba intäño nanak
kudup api täñpä waneñ. Ba intäño eñi tañi tañi
u kudup api däpmäj eräj täñpä kuneñ. Bureni!
Anutu täñkentäj tamikta äbuko u mebärini nämo
kañpäñ nadäñpäñ mäde ut imikañ unita bäräpi
umuri pähap u api ahäj tamek.

* **19:41:** Jon 11:35 * **19:42:** Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8

* **19:44:** Luk 21:6, 1:68

45-46 Eruk, Jesutä kudupi eni gänaŋ äronpäŋ yabänkuk; Ämawebetä imaka imaka suwaŋ namiŋ gamiŋ täŋ irirä. Yabänpäŋ yäwat kirenpäŋ ñode yäwetkuk; Eni ñonita ñode kudän täwani pätak; Näkño eni uwä yänapik man eni ude irek yäk. Upänkaŋ intä ñode täŋirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak.

47-48 * * Eruk kepma kepma Jesu kudupi eni gänaŋ äronpäŋ man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Ude täŋirän bämop ämakät Baga man yäwoŋärewani ba Juda täño äma ekäni ekänitä Jesu kumän-kumän utta kädetta wäyäkñenkuŋo upänkaŋ täŋpä waŋkuŋ. Imata, ämawebe kuduŋtagän Jesu täño manita gäripi nadänpäŋ äbä itgwäjik täŋkuŋo unita.

20

Jesu netä täño kehäromi terak piä täŋkuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Kepma kubäta Jesu kudupi eni gänaŋ äronpäŋ ämawebe Manbiŋam Täga u yänahänpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirän bämop äma intäjukun täŋpani ätu, ba Baga man yäwoŋärewani äma ätukät Juda täño äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayän dubini-ken äbuŋ. ² Äbänpäŋ iwetkuŋ; E! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? ³ Iweräwä Jesutä man kowata ñode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! ⁴ Jontä ume ärut yämik täŋkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken

---

* **19:47-48:** Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20   * **19:47-48:** Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

yäpman̄kaŋ tāk t̄n̄kukonik ba ini nad̄n̄p̄n̄ tāk t̄n̄kukonik?

⁵ Ude yāwet yabāwānā jide yāne yān̄ nad̄n̄p̄n̄ yān̄p̄n̄-nadāk ṅode t̄n̄kuŋ; Nintā Anutu-ken nanik yāpman̄kaŋ t̄n̄kuk yān̄ yānawā Jesutā ṅode niwerayān̄; Up̄n̄ imata mani nāmo nad̄n̄kuŋ? yān̄ niwerayān̄ yāk. ⁶ Tān̄ä Jon uwā ini nad̄n̄p̄n̄ t̄n̄kuk yān̄ yānawā āmawebetā ninta kokwawak nad̄n̄p̄n̄ mobātā kumān̄-kumān̄ nid̄pn̄ayān̄ yāk. Jon uwā profet kubā, Anutu-ken nanik yān̄ nadāk tākaŋ unita ude tāga nāmo yāne yāk.

⁷ Nad̄n̄-bārāp̄ ude t̄n̄p̄n̄ Jesu iwetkuŋ; Ninā Jontā ume ārut yāmik t̄n̄kuko unitāṅo mebāri nāmo nadākamān̄ yāk. ⁸ Yāwāwā yāwetkuk; Eruk, nāk udegān̄ netātā nāwerirān̄ tāk tāyat unitāṅo mebāri nāmo tāwerayān̄.

Wain piä watä äma waki t̄n̄ṅo manbiŋam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹* Jesutā ude yān̄p̄n̄ man wārani ṅode yāwetkuk; Äma ekāni kubātā kome kubāken wain piä kubā t̄n̄pek. Tān̄p̄n̄ peŋkaŋ wain piä u watāni itta äma ätu yepman̄kaŋ kome ban kubāken p̄n̄ku kadāni kārōŋi-inik irek. ¹⁰* P̄n̄ku irirān̄ wain mujipi yāpmāk-yāpmāk kadāni kerāp̄ taŋirān̄ mujipi ätu inita ketp̄n̄ yāpmān̄ imiŋ äbākta äma kubā iwerān̄ kwek. Eruk kumaŋ p̄n̄ku wain piāken ahāwānā wain piä watä äma unitā äma u in̄itp̄n̄ p̄ripmān̄p̄n̄ tewā āneŋi ketān̄ kwek. ¹¹ Ketān̄ p̄n̄ku piä mähemi-ken ahāwānā kaŋp̄n̄ āneŋi äma kubā iwerān̄ kwek. Kwānā wain piä watä äma

* **20:9:** Ais 5:1   * **20:10:** 2Sto 36:15-16

unitä äma u injtpän päripmänpän waki täñ iminjpan tewä u imaka, ketän kwek. ¹² Piä watä ämatä ude tänpawä piä mähemitä äneñi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumän-däpurek täñirän yewa gägäni-ken manpä kunen.

¹³ Piä äma ätu däpmäntäko piä mähemitä jide tänpet yän nadänpän ñode nadäwek; Nanakna bureni-inik ñonitä pänku yäwänä bureni yän nadänpän mani käwep buraminen yäk. Ude nadänpän iniken nanaki iwerän kwek. ¹⁴ Eruk kwänä wain piä täño watä äma unitäño nanaki-inik u kanpänä yänpän-nadäk ñode täneñ; Nanaki ñonitä piä ño mähemi api tänppek yäk. Unita uritna piä ño ninta biñam kan tänpän yäk. ¹⁵ Ude yänpänä iwat kirenpewä yewa gägäni-ken kuñirän injitpän kumän-kumän utneñ.

Eruk Jesutä manbiñam ude yän paotpän ämawebe päke itkuño u yäwetkuk; Jide nadakan? Piä mähemitä kuñpän watä äma u kowata jide täñ yämek? ¹⁶ U ñode täñ yämek; Piä mähemitä äbänpän watä äma biani kumän-kumän däpmänpän watä äma kodaki yepmanpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuño unitä nadänpän iwetkuñ; Ude ahäwektawä!

¹⁷ Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabänpän ñode yäwetkuk; Eruk, Anutu täño man ñode kudän täwani unitäño mebäri jide?

Äma eni tänpänitä bek kubä kawä wawäpän penkuño unitä bek bämopi ude itak yäk.

Sam 118:22

¹⁸ * Unita ñode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä manpänä bumta api urek. Ba

---

* **20:18:** Ais 8:14-15

bek unitä äma kubä terak manpänjä äma u kumän-kumän api dämpän jakñirek. ¹⁹ * Jesutä man wärani ude yänjirän bämop äma ba Baga man yäwoñärewani äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuñ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpän yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yänpän pengän injipän manken tenayän nadänkuñopän ämawebeta umuntanpän penkuñ.

Jesu takis moneñ pekta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰ * Tänpän Jesu injitta kädetta wäyäkñenpän iwaräntän yäpman kuñatkuñ. Täñkañ äma ätu Jesu man goret yänjirän kanpän injitpän gapman keriken pekta yäninj kirenñewä kuñkuñ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma tänyäkñarani nämo yän nadäwekta yänpän äma täga injam dapun äworenñpän pänku ahän iminkuñ. ²¹ Ahän iminñpän Jesu ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma! Nin nadäkamän, gäk äma siwoñi. Imaka imaka yänjiri bureniñän ahäk täkañ. Anutu täño kädet siwoñigän niwetpän näwoñärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biñam ärowani ba äpani unita umun nämo täñkañ niwet täyan. ²² Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ täga imik täkamän ba nämo, unitäño mebäri niweri nadäna.

²³ Yäwäwä Jesutä yän-yäkñarani täño mebäri yabänñpän-nadänkañ yäwetkuk; ²⁴ Moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä iminkuñ. Imäwä ñode yäwet yabänkuk; Moneñ ño terak netä täño injami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä

* **20:19:** Luk 19:47-48   * **20:20:** Luk 11:54

itak yäk. ²⁵ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ɲode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaɲ imut. Täɲ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaɲ imut. ²⁶ Ude yäwänkaɲ kikuɲutpäɲ-nadäwätäk täɲpäɲ kum itkuɲ. Ämawebe inamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kaɲpäɲ initta täɲpä wawäpäɲ jop itkuɲ.

*Kumbani-ken naniktä akukakukta man
Mat 22:23-33; Mak 12:18-27*

²⁷ Ude täɲkaɲ kuɲirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuɲ. (Satyusi äma uwä kumbaniken nanik akukakuk nämo pätak yäɲ nadäk täɲkuɲonik.) ²⁸ Eruk abäɲpäɲ Jesu ɲode iwet yabäɲkuɲ; Yäwoɲärewani äma, Mosestä ninta man kudän ɲode täɲ nimiɲkuk; Äma kubätä webe yäpmäɲpäɲ komenita yeri kubä nämo bäyaɲkaɲ kumäɲirän monänitä webeni kajat yäpmäɲpäɲ tuänita biɲam yeri bäyaɲ imek yäɲ yäɲkuk. ²⁹ U nadäɲiri manbiɲam kubä ɲode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuɲowä tuänitä webe kubä yäpmäɲpäɲ yeri kubä nämo peɲkaɲ kumbuk. ³⁰ Täɲirän monänitä webe ugänpäɲ yäpuk. Yäpmäɲpäɲ udegän yeri kubä nämo peɲkaɲ kumbuk. ³¹ Kumäɲirän gwekitä webe ugänpäɲ koreɲpäɲ udegän yeri kubä nämo peɲkaɲ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäɲ yäpmäɲpäɲ yeri kubä nämo peɲkaɲ kumän-tagän kumbuɲ. ³² Äpiye 7tä kumäɲirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ³³ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biɲam api täɲpek? yäɲ iwetkuɲ.

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ɲo täk täkaŋ. ³⁵ Upäŋkaŋ kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biŋam u Anututä yäpmäŋ akwayäŋ täyak-ken uken nädapi täktäk äneŋi nämo api täneŋ. ³⁶ * Kadäni uken äma wari nämo api kumneŋ, aŋerotä kumäk-kumäki nämo itkaŋ udegän. U kumbani-ken nanik akunayäŋ täkaŋ unitä Anutu täŋo ironiŋiye ude äworeŋpäŋ api itneŋ.

³⁷ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ɲode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täŋ ni miŋkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yäŋ niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak. Mosestä päya kädäp mebet ikek unitäŋo manbiŋam kudän täŋpäŋ ɲode imaka kudän täŋkuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itak yäŋ yäŋkuk. ³⁸ * Man ude yäŋkuko unitä ɲode niwoŋäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduptagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkaŋ. Unita ɲode täga yäne; Anutu u kumbani täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu.

³⁹ Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoŋärewani äma ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, kowata täga niwetan yäk. ⁴⁰ Täŋpäŋ äneŋi iwet yabäкта umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

*Jesu ini-tägän Kristo u netä yäŋ yäŋkuk
Mat 22:41-46; Mak 12:35-37*

---

* 20:36: 1Jo 3:1-2   * 20:38: Rom 14:8-9

⁴¹ Tänpäkañ Jesutä ämawebe ñode yäwet yabänjuk; Man goret ñode imata yäk täkañ? Kristo u Devit täño nanaki, komen ämagän yän yäk täkañ. Upänkañ ude nämo! ⁴² Devit ini uwä Sam kubä terak ñode kudän täñkuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänkut;

⁴³ Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gaminkañ iwankaye yäpmänpäñ gämotkakenğän api yepmañpet yäk. *Sam 110:1*

⁴⁴ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänkuko unita jide tänpäñ Kristo u Devit täño orani jopi kubä yän yäk täkañ?

*Baga man yäwoñärewni täño täktäkta yänjuk
Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54*

⁴⁵ Ämawebe u Jesu täño man u nadän irirä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; ⁴⁶ In Baga man yäwoñärewni ämatä kuñat täkañ ude nämo kuñatneñ. Uwä ämawebetä nibänpäñ wäpi biñam ikek yän niwerut yänkañ tek karoni säkgämän wädäwä ärowäkañ ämawebe inamiken kuñat täkañ. Ba kädet miñin kuñarirä ämawebetä yabänpäñ yäniñ oretta gäripi nadäk täkañ. Täñkañ käbeyä eni gänañ ba äñnak-äñnak pähap täk täkañ-ken äronpäñ äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkañ.

⁴⁷ Äma udewani uwä webe kajattä eni gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibänpäñ äma siwoñi yän niwerut yänkañ yänapik man karoni boham yäk täkañ. Äma udewani uwä Anututä kowata waki tañi-inik api yämek.

21

Anututa moneŋ pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

¹ Jesutä ude yänkaŋ irirän ämawebe moneŋ ikek päbä moneŋi kudupi eŋi täŋo moneŋ käbot-ken peŋ irirä yabänkuk. ² Yabän irirän webe kajat kubä moneŋ tepi kubägänpäŋ äbä käbot gänäŋ pewän äpmonkuŋ. Pewän äpmonjirän kaŋpäŋ Jesutä ämawebe yäwetkuk; ³⁻⁴ * Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ŋonitä peyak uwä ätu pähaptä pekaŋ u yärepmitak. Ätuwä moneŋ taŋi it yämikaŋ uken nanik täpurigän pekaŋ. Upänkaŋ webe ŋonitä peyak uwä täpuri it imiŋkuko udegän, kudup penpäŋ jäwäri-inik itak.

Kudupi eŋi uwä api tokät maŋpek

⁵ Täŋpakaŋ iwaräntäkiyetä kudupi eŋi säkgämän u kaŋkaŋ yänkuŋ; Säkgämän! Moneŋ Anututa biŋam pewani upän tuŋum gäripi nikek yäpmaŋkaŋ mobä säkgämän ukät bok kudupi eŋi täŋkuŋ yäk. ⁶ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän kakaŋ uduwä mädenä api tokät maŋpek. Mobä uterak-terak itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ. ⁷ Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahäŋ nimiŋirän api kaŋpäŋ nadäne? ⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täŋ-täkŋatneŋo unita ket nadänkaŋ itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ŋode api täwetneŋ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbatak yän api täwetneŋ yäk. Upänkaŋ man u nadän yämineŋtäwä. ⁹ Ba ämik

* 21:3-4: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

pähap-pähap ahäkanj yäj täwetnayäj täkanj unita nämo umuntänej. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayäj tänopänkanj näkño äbäkäbäk kadäni uwä bäränej nämo api ahäwek.

¹⁰ Täņkanj kubä ŋode yäwetgän täņkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api tänej. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api tänej.

¹¹ Kadäni uken kenäj taņi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itnej ba käyäm wakiwaki api ahäj yäminej. Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahäjirä api yabänej.

¹² Täņpäkanj imaka umuri pähap u nämo ahäjirä ämatä tepmäņitpäņ kädet wakiwaki api täņ taminej. Goret täkanj yäņpäņ käbeyä eņi täņo äma ekäni ekäni iņamiken tepmaņpäkanj maņjin api yäpmäj daninej. Täņpäņ komi eņi gänaņ api tepmanej. Ba kome täņo intäjukun ämakät gapman ämatä intäņo mebäri nadäkta api täwet yabänej. Bureni, näka nadäj namikinik täņpeņ kuņatnayäj täņo unita udewä api täņ taminej.

¹³ Kädet udewani täwoņärenayäj täņo uwä in näkño wäpna biņam api yäņahänej.

¹⁴ * Täņpäkanj bäräpi u nämo ahäj tamiņirän intäjukunä manken itnayäj täkamäj uwä man jide api yäne yäj nadäwätäk nämo tänej.

¹⁵ * Nämo, kadäni uken näkņa-tägän mejin api täņpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude täņ tamiņira iwanjijetä man yäņahänayäj täkanj u nadäņkanj yäpmäj äpna yäkņat api täņpä wanej.

¹⁶ * Kadäni uken nanjiye meņjiye ba notjiye äwäņjiye ba äma ätu unitä iwan api täņ

---

* **21:14:** Luk 12:11-12   * **21:15:** Apos 6:10   * **21:16:** Mat 10:21-22

tamineŋ. Ba in ätu kumäŋ-kumäŋ api tadäpneŋ. ¹⁷ In näkŋo wäpna biŋam yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita komi api tamineŋ. ¹⁸ * Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ gupjin moräk täpuri kubä nämo api paorek. ¹⁹ * Nadäk-nadäkjin näkken kehäromi peŋ yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä säkgämän api itneŋ.

Jesutä Jerusalem api wawek yäŋ yäŋkuk

²⁰ Upäŋkaŋ guŋ äbot täŋo komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ŋo it gwäjiŋirä ŋode yabäŋpäŋ-nadäneŋ; Kome ŋo apiŋo wawayäŋ yäŋ nadäneŋ. ²¹ Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ŋo irani in akumaŋ kaŋ kut. Täŋpäŋ ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräneŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. Täŋkaŋ kome kukŋi käda nanik Jerusalem amneŋtawä! ²² * Nadäkaŋ? Komi bäräpi u ahäŋirän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni Anutu täŋo man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. ²³ * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironi paki nitek u bäräpi-inik api nadäneŋ! Ekänitä kokwawak nadäŋirän imaka umuri pähap kome ŋonitäŋo ämawebe terak api ahäwek. ²⁴ * Täŋpäkaŋ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneŋ. Ätuwä guŋ äbotken naniktä yämagut päŋku ini irani-ken yepmaŋpäŋ komi piä api yämineŋ. Guŋ äbot unitä Jerusalem yotpärare ŋo täŋpä wawäpäŋ inita biŋam yäpmäŋpäŋ kadäni käroni it yäpmäŋ äronirä kadäni Anututä nadäta-ken api tärewek.

---

* **21:18:** 1Sml 14:45; Luk 12:7   * **21:19:** Hib 10:36   * **21:22:**
 Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7   * **21:23:** 1Ko 7:26   * **21:24:**
 Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2

Jesu täño äbäk-äbäkta man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

²⁵ * Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneḡ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täñirän ämawebe api umuntäneḡ. Umuntaḡpäḡ jide täne yäḡ api nadäneḡ. ²⁶ Täḡpäḡ edap, komepak guktä wareḡ täñirä kome terak ḡo jide ahätak yäḡ nadäḡpäḡ bumta api umuntäneḡ. ²⁷ * Täḡuruk-uruk ude ahäñirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nitek abäñirän api käneḡ. ²⁸ * Unita umuri unitä ahäḡ tamiñirän nämo umuntäneḡ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpäḡ ḡode kaḡ nadäwut; Eruk, Anututä waki ḡoken nanik nimagurayäḡ keräp täyak yäḡ kaḡ nadäwut.

²⁹ Man u yäwetpäḡ manbiḡam kubä ḡode yäwetkuk; Wama päya ḡo ba päya ätu täño mebäri yabäḡpäḡ-nadäwut. ³⁰ Dätakitä ahäñirä Soropek kadäni keräp täyak yäḡ nadäk täkaḡ. ³¹ Eruk, udegän imaka umuri u ahänayäḡ täkaḡ u yabäḡpäḡ Anututä intäjukun itkaḡ yabäḡ yäwat piä kehäromi täḡpayäḡ täyak u tuän keräp täyak yäḡ api nadäneḡ. ³² Näk bureni täwetat; Ämawebe apiḡo itkaḡ u kudup nämo kumäñirä imaka yäyat u api ahäḡ moreneḡ. ³³ * Täḡpäkaḡ kunum kenta kome u bok api paotdeḡo upäḡkaḡ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadäḡpäḡ itneḡ

---

* **21:25:** Sam 46:2-3; Sam 65:7-8   * **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64;
 Rev 1:7   * **21:28:** Rom 13:11   * **21:33:** Luk 16:17

34 * Unita in ket nadäŋkaŋ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämo irepmitneŋ. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämo täneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uwä nadäk-nadäkjin unitagän api peneŋ. Ude täŋpäŋ tuŋum nämo täŋkaŋ irirä kadäni pähap api ahäŋ tamek. 35 Kadäni pähap u buŋeptä tom pit kubägän däpmäk täkaŋ udegän ämawebe kudup api ahäŋ yämek. 36 * Unita ket täŋpäŋ nadäŋjit nadäŋjit kaŋ kuŋarut. Ba imaka umuri pähap u ahäŋ taminayäŋ täkaŋ u gänaŋ kehärom taŋpäŋ itta Ekäniken yäŋapik täkot. Ude täŋpäŋ it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Äma Bureni-inik inamiken api ahäneŋ.

37 * Täŋpäkaŋ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkukonik. Täŋkaŋ bipani bipani uwä yepmaŋpeŋ päŋku pom kubä wäpi Olip uken äro it täŋkukonik. 38 U irän täreŋirän tamimaŋ-inik apämaŋ päŋku kudupi yotken it täŋkukonik. U irirän ämawebetä mani biŋam nadäkta äbäk täŋkuŋonik.

22

Satantä Judas bänepi-ken äpmonjuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-

53

¹ Täŋpäŋ orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni keräp täŋkuk. ² * Täŋkaŋ bämop äma ätukät Baga man yäwoŋärewni ämatä jide täŋpäŋ Jesu

---

* 21:34: Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Te 5:3 * 21:36: Mak 13:33; Rev 6:17 * 21:37: Luk 19:47 * 22:2: Luk 20:19

utpena kaŋ paorek yänpäŋ kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebeta umuntaŋkuŋ.

3-4 * Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmonkuk. Bänepi-ken äpmonpänkaŋ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täŋpani ba kudupi eŋi täŋo watä äma u keriken pekta päŋku man yäwetkuk. ⁵ Yäwerän nadänpäŋ bänep täga pähap nadäŋ imiŋpäŋ kowata gwäki imikta yäntäreŋkuŋ. ⁶ Yäntäreŋ imäwä Judas täga nadäŋkaŋ ämawebe kaŋpäŋ nadäk nämo täŋirä käbop iwan keriken terak kaŋ pewa yänpäŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.

Pasova ketem nakta tuŋum täŋkuŋ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

⁷ * Täŋpäkaŋ Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täŋo mebäri nadänpäŋ yawak gubaŋi däpmänpäŋ dubik täŋkuŋonik. ⁸ Eruk, kädet u iwatpäŋ Jesutä Pita kenta Jon ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; Ek kuŋkaŋ Pasova täŋo tom ketem täŋ tuŋum täkon. Täŋirän nintä ärenakaŋ kaŋ näna. ⁹ Yäwänä yarä unitä ŋode iwetkumän; Eŋi deken päŋku Pasova täŋo ketem täŋtuŋum tädayäŋ?

¹⁰ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äronkaŋ äma kubä ume käbot ikek kaŋpäŋä äma u iwat yäpmäŋ kuŋirän eŋi kubä gänaŋ ärowänä ugän kaŋ iwarun. ¹¹ Äronpäŋä eŋi mähemi ŋode kaŋ iwerun; Yänpäŋ-yäwoŋäreken ämatä ŋode yäyak;

* 22:3-4: Jon 13:2,27 * 22:7: Kis 12:1-27

Eni deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänayän? ¹² Ude iweränkañ eni döpän tañi, äñnak-äñnak täño tuñum ikek kubä täwonjärewänkañ Pasova täño ketem uken kañ täntuñum tawun.

¹³ * Jesutä ude yäweränkañ Pita kenta Jon päñku yänkuko udegän kañ-ahänpän Pasova täño ketem täntuñum tañ itkumän.

Ekäni täño äñnak-äñnak unitäño man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

¹⁴ Eruk kadäni ahänjirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmän päro eni u gänañ mañitkañ ketem u penta nañkuñ. ¹⁵ Ketem nañ itkañ Jesutä ñode yäwetkuk; Komi nadäwayän täyat u keräp täyak unita Pasova äñnak-äñnak ñowä inkät bok nakta gäripi tañi nadän yäpmän kuñatkut. ¹⁶ * Näk bu-reni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneñi nämo nañkañ it yäpmän kuñtängän Anututä intäjukun itkañ ämawebeniye yabän yäwarayän täyak-ken uken Pasova täño mebäri kwawak api ahäwek.

¹⁷ Ude yänpän wain ume yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man yänpän ñode yäwetpän yämiñkuk; In kuduptagän ño yäpmänpän nañput. ¹⁸ Näk wain ume äneñi nämo nañira Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kehäromi täñpayän täyak u kwawak api pewän ahäwek.

¹⁹ * Jesutä ude yänpän käräga kubä yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpän iwaräntäkiyeta ñode yäwetpän yämiñtän kuñkuk; Ñowä näkño gupna. U inta yänpän taniñ kirewani. Ño nañkañ näka nadänpen kañ kuñat täñput.

* 22:13: Luk 19:32   * 22:16: Luk 13:29   * 22:19: Luk 24:30

²⁰ Eruk ketem nan paotpän Jesutä wain ume yäpmanpäñ udegän yäminpäñ yänkuk; Nowä Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk kodaki täyak u täñkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätna inta yänpäñ piwayän täyat uterak wohutak.

²¹* Ude yänpäñ yänkuk; In nadäkan? Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keriken nepmanpayän. ²² Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkanjä äma iwan keriterak nepmanpayän täyak u kowata jide kubä api yäpek? ²³ Ude yäwän nadänkan iwaräntäkiyetä ini näwetgäwet ñode täñkuñ; Ninken nanik netätä ude api täñpek? yän yänkuñ.

Intäjukun irit täño man

Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴* Täñpäñ iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yänpäñ man wärät-wärät täñkuñ. ²⁵* Täñirä Jesutä ñode yäwetkuk; In nadäkan? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täñ yämik täkan. Täñkan inita ñode yäk täkan; Nin ämawebe täño täñkentäk bureni yän yäk täkan. ²⁶* Upänkan inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäñä intäño mäden nanik ude kuñarek. Ba in kubätä intäjukun itpäñä eruk noriye täño watä äma jopi ude kuñarek. ²⁷* Eruk, unita jide nadäkan? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nitek jop ittängän ketem nak täkan unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkan unitä

* 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25:

Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35

* 22:27: Jon 13:12-15

ärowani? Jop itkaŋ nak täkaŋ inä unitä ärowani yäŋ nadäk täkaŋ. Täŋ, nähä ude nämö täk täyat. Näkä in bämopjin-ken watä äma jopi ude kuŋat täyat.

²⁸ Täŋpäkaŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namik täkaŋ uwä inä nämö nabäkätäk täkaŋ. ²⁹* Täjirä nanatä näk intäjukun itkaŋ kaŋiwat piä kehäromi täkta wäp namiŋkuko udegän in näkkät bok kaŋiwat piä u täkta wäp biŋam tamitat. ³⁰* Ude täŋ tamitat unita intäjukun irayäŋ täyat-ken uken näkkät bok bägup kubä-kengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma api itneŋ.

*Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yäŋ yäŋkuk
Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38*

³¹* Jesutä ude yäŋpäŋ Saimon iwetkuk; Saimon, Satantä in täŋpäŋ-tabäwayäŋ yäyak. Ämatä wit mujipi-kät gupi yäpmäŋ danik täkaŋ ude täŋpayäŋ nadätäk. ³²* Unita Saimon nanakna, nadäkinikka paoränpäŋ bänepka gapun täwek yäŋpäŋ gäka Nanaken yäŋapik man yät. Ude täro unita gäk äneŋi näkken äbayäŋ täyan-ken uken Anutu täŋo man kädet notkaye yäwet täpänek kaŋ tä.

³³* Ude yäwänä Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni gäkä komi eniken iriwä näk komi eniken bok itta pidäm täyat. Ba gäk gutpäŋ näk imaka nutta yäwäwä api pidäm täwet. ³⁴ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Pita, ŋode gäwera nadä. Apiŋo bipani purup gera nämö yäŋirän gäkä kadäni yaräkubä wäpna käbop pe-wayäŋ.

* 22:29: Luk 12:32   * 22:30: Mat 19:28   * 22:31: 2Ko 2:11

* 22:32: Jon 17:11,15,20; Sam 51:13   * 22:33: Luk 22:54

35 * Ude yänpän yäwetkuk; Näkä monen, kuronjin ärarani ba yähta yäjiwätpän jop taniņ kireņpewa kuņkuņ-ken uken imaka kubäta wäyäkņeņkuņ ba nämo? Yäwänä Nämo yäņ iwetkuņ. 36 * Yäņirä Jesutä man kubä ņode yäwetgän täņkuk; Eruk apiņoken kubätä monen it imänä yäpmäņkaņ kuņaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän tagenkaņ kuņaton. Ba kubä täņo kadä ämik tähta nämo it imänä iniken teki punin nanik yäņopmäņpän ämata yämiņpän monen yäpmäņkaņ kadä kubä suwaton. 37 * U imata, Anutu täņo man ņode kudän täwani; Kubo ämata täņ yämik täkaņ ude täņ imiņkuņ. Eruk, man uwä näkken bureni-inik ahähta yäwani. Näka man yäwani uwä kudup bureni ahäwayän. 38 Jesutä ude yäweränä iwetkuņ; Ekäni, ņo ka! Kadä yarä iņitkamän ņo! Yäwäwä yäņkuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yäņapiņkuk

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

39-40 * Täņpän Jesu bipani bipani täk täņkuko udegän yotpärare peņpeņ Olip pomken äronjirän iwaräntäkiye iwatkuņ. Bägup it täņkuk-ken u ahäņpän iwaräntäkiye ņode yäwetkuk; In täņyabäken kwitanenhta Anutu-ken yäņapik man yäwut.

41 Eruk Jesu inigän ätukät kuņpänä gukut imäpmok täņpän yäņapik man ņode yäņkuk; 42 * Nana, täga yäņ nadäņpänä gäk nadäņ namiņiri komi nadäwayän täyat u kaņ närepmirän. Upänkaņ näkņo nadäk nämo, gäkņaken nadäk kaņ ahäwän.

* 22:35: Luk 9:3, 10:4   * 22:36: Luk 22:49   * 22:37: Ais 53:12;
Luk 22:52   * 22:39-40: Luk 21:37; Jon 18:1   * 22:42: Mat 6:10

⁴³ Ude yäjirän kunum gänaŋ nanik aŋero kubätä päpä täŋkentäŋ imiŋkuk. ⁴⁴ Täŋpäŋkaŋ bänepitä komi pähap nadäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ yäŋapik man kehäromigän yäjirän woŋ bumta imätkuko uwä nägät bumik unitä kome terak maŋkuŋ. ⁴⁵ Täŋpäŋ yäŋapik man yäŋtängän akumaŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken u kuŋpäŋ yabäŋkuk; Butewaki nadäŋ bäräp täŋpäŋ pat irirä. ⁴⁶ Pat irirä äbä yabäŋpäŋ yäwetkuk; In imata dāpmon pat itkaŋ? Täŋyabäk-ken kwitanenŋta akuŋpäŋ yäŋapik man yäwut!

Judastä Jesu iwan keru terak teŋkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

⁴⁷ Täŋpäŋ Jesutä man ude yäŋ irirän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas unitä äma äbot yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋkaŋ Judas ini Jesu bayäŋ imiŋpäŋ iniŋ orerayäŋ nadäŋkaŋ dubini-ken äbuk. ⁴⁸ Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan keru terak tewa yäŋpäŋ naniŋ oretan? ⁴⁹ * Täŋpäŋkaŋ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuŋo unitä iwan päke u yabäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Ekäni, iwan ŋo kadätä dāpna? ⁵⁰ Ude yäŋpäŋ iwaräntäki kubätä bämop äma kubä täŋo watä äma kubä ura yäkŋat jukuni bure kädapäŋ paiŋkuk.

⁵¹ Täŋirän Jesutä kaŋpäŋ yäŋkuk; Ai! Ude täŋpeno! Ude yäŋpäŋ äma u jukuni yäpmäŋpäŋ äneŋi irani ude peŋ imiŋkuk. ⁵² * Täŋkaŋ bämop äma, Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät kudupi eŋi täŋo komi äma Jesu iŋitta äbuŋo u Jesutä ŋode yäwetkuk; Intä nabäwä näk kubo äma ämik täŋpani ude täŋpapäŋ kadä

* 22:49: Luk 22:36   * 22:52: Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13

boham nitek nutnayəŋ äbäkaŋ? ⁵³ Näk kepmani kepmani kudupi eŋi gänaŋ äronkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täk täŋkutken ugän nämo nepmäŋitkuŋo u. Upäŋkaŋ intä piäjin täkta kadäni ahätak. Uwä bipmäŋ urani täŋo kehäromi ubayäŋ!

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk

Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

⁵⁴ * Ude täŋpäŋ Jesu inŋit yäpmäŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä eŋi gänaŋ äronkuŋ. Täŋirä Pita uwä bankentä yabäŋit yabäŋit yäwatkuŋ. ⁵⁵ Täŋirän komi äma yewa gänaŋ äro kädäp ijinpäŋ äŋäriŋ irirä Pita imaka, äro bämopi-ken itpäŋ kädäp penta äŋäriŋ itkuŋ. ⁵⁶ * Äŋäriŋ irirä eŋi unitäŋo watä webe kubätä ket täŋpäŋ kaŋpäŋ yäŋkuk; Äma ukät kuŋarani kubä ŋo yäk.

⁵⁷ Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Wanotna, näk äma u nämo kak täyat yäk. ⁵⁸ Ude yäŋpäŋ ätu irirän äma kubätä kaŋpäŋ yäŋkuk; Bureni, gäk unitä äbotken nanik yäk. Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Notnapak, jop yäyan yäk. Näk nämo! ⁵⁹ Täŋirän mäden äma kubätä äbäŋpäŋ kehäromigän ŋode yäŋkuk; A! yäk. Äma ŋo bureni-inik ukät kuŋarani. Uwä Galili ämagän yäk.

⁶⁰ Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Notnapak, gäk man ŋo yäŋiri täŋguŋ täyat yäk. Yäŋirän uterakgän puruptä gera yäŋkuk. ⁶¹ * Täŋpäkaŋ Ekänitä äyäŋutpäŋ Pitaken dapun täŋirän Pitawä Ekänitä man ŋode iwetkuko u nadäwän tärenkuŋ; Purup man nämo yäŋirän gäk kadäni yaräkubä näkŋo wäpna käbop

* 22:54: Sam 31:11; Luk 22:33   * 22:56: Apos 4:13   * 22:61: Luk 22:34

pewayän yäk. ⁶² Man u juku piñpän bänepi-ken jägämi pähap nadänpän äpämañ pänku konäm bumta kotkuk.

Jesuta waki mebäri mebäri täñ imiñkuñ

Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

⁶³⁻⁶⁴ Täñpäkañ äma Jesu kañ gwäjiñ itkuño u sära man iwetpäñ iñami dapun tektä täñpipiñkañ utpäñ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk. ⁶⁵ Täñkañ ugän nämo. Yänärok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuñ.

⁶⁶ Ude täñirä kome yänenirän äma ekäni ekäni, bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma kudup man käbeyä täñpän Jesu yänikñat yäpmän äronpäñ man ñode iwetkuñ; ⁶⁷ * Gäk Kristo täñpäwä yänahänpän niwet yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Näk Kristo yän täwerawä täga nämo nadän naminayän. ⁶⁸ Ba täwet yabäk täñira kukñini täga nämo näwetnayän. ⁶⁹ * Upänkañ ñode täwera nadäwut; Apiño yäput penpäñ Äma Bureni-inik uwä Anutu kehäromi mähemi keri bure käda itpäñ tärek-täreki nämo api it yäpmän ärowek.

⁷⁰ * Ude yäwän nadänpän kuduhtagän ñode iwetkuñ; Gäk Äma Bureni-inik u? Yäwäwä yänkuk; Yäkañ ubayän. ⁷¹ Yäwänä yänkuñ; Imata mangämän wari yäne? No ini menitä yänirän nadäkamän uba yäk.

23

Jesu Pailat ba Herot iñamiken itkuk

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

---

* 22:67: Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24   * 22:69: Apos 7:56   * 22:70: Luk 4:3,9

¹ Eruk, käbeyä täñ itkuño u kuduhtagän akuñ-kirenpäñ Jesu yänikñat yäpmäñ päñku Pailat inamiken tenkuñ. ² * Uken pärñku itpäñ ñode yäñpäñ manken tenkuñ; Äma ñonitäño mebäri ñode pätak; Äma ño nin täño ämawebeniye nadäk-nadäki täñkuräk tak täyak. Täñkañ Rom täño intäjukun äma Sisa unita takis monen penentawä yäñ yäjiwät tak täyak yäk. Täñkañä inita ñode yäk täyak, Näk äbäka yäwani Kristo u, intäjukun äma kubä yäñ yäk täyak. ³ * Ude yäwäwä Pailattä Jesu iwet yabäñkuk; Gäk Juda täño intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan ubayäñ. ⁴ Yäwänä Pailattä bämop äma ba äma äbot itkuño u kudup ñode yäwetkuk; Näk äma ñonitäño momita wäyäkñewa wakañ yäk.

⁵ Pailattä ude yäwetkuko upärñkañ kehärom tañpäñ yänkuñ; Ude nämo! U äma yäñ-yäkñarirän manitä nintä komeñ ahäñ moretak yäk. U Galili kome-kentä yäput penpäñ täñ yäpmäñ äbäñ täyon Judia komeken ño udegän ahätak yäk.

⁶ Ude yäwäwä Pailattä äneñi yäwet yabäñkuk; Äma ño Galili komeken nanik ba? ⁷ * U Galili komeken nanik bureni täñpänä, eruk, näkä unitäño mebäri nadäkta nämo yäwani. U kome Herottä yabäñ yäwat täyak u nanik unita Herottä man piäken kwän yäk. Täñpäkañ kadäni uken Herot Jerusalem yotpärare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewän kuñkuk. ⁸ * Täñjirän Herot uwä Jesu kañpäñ bänep täga nadäñkuk. U Jesu täño biñam mäyap nadäk täñkuko unita u kakta gäripi nadäñ yäpmäñ äbuk. Imata Jesutä kudän kudupi

* 23:2: Luk 20:25 * 23:3: 1Ti 6:13 * 23:7: Luk 3:1 * 23:8: Luk 9:9

kubä täñirän käwayän gäripi nadänkuk. ⁹ Täñpän Jesu man mebäri mebäri iwet yabänirän kowata man kubä nämo iwetkuk. ¹⁰ Man kum irirän Baga man nadawani ämakät bämop äma intäjukun täñpani uken itkuño u nadänkañ Jesu terak man mebäri mebäri wohutpäñ gera terak yäput iwetkuñ. ¹¹ Täñirä Herot-kät komi ämatä Jesuta waki täñ imiñpäñ sära man iwetkuñ. Ude täñkañ äma ekäni täño tek täñ imiñpäñ Pailat-ken äneñi yänikñat yäpmän kuñkuñ. ¹² Täñpäkañ kadäni ukengän Pailat kenta Herot not täñpän bänep kubägan peñkumän. Bian ini-ini itkumänopän kadäni ugän not täñkumän.

Jesu kumän-kumän utta Pailattä yäñtäreñkuk

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

¹³ Täñpän Pailat uwä Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani ba ämawebe päke itkuño u yäñpewän dubini-kengän äbuñ. ¹⁴ Täñpän ñode yäwetkuk; In äma ño ämawebe yän-yäkñarani täk täyak yän yäñpäñ näkken yäpmän äbän yäk. Upänkañ näkä in iñamjin-ken mebärinita iwet yabätken momini kubä nämo kañ-ahätat yäk. ¹⁵ Täñkañ Herot udegän, mominita wäyäkñewän wawäpäñ ninken äneñi tewän äbätak yäk. Unita jide? Momi kubä nämo täñkukopän imata jop kumän-kumän utnek? ¹⁶⁻¹⁷ Eruk, komi äma yäwera iwänaptä jop päripäkañ pit ima yäk. ¹⁸ Ämawebetä ude nadänpäñ kuduhtagän bänepi wawäpäñ gera ñode yänkuñ; U paorän! U paoränkañ Barabaspän pit nimi! yän yänkuñ. ¹⁹ Barabas uwä noriye-kät yotpärare bämopi-ken ämik pewä ahäwäpäñ äma kubä kumän-kumän utpewän komi eñiken teñkuñ.

²⁰ Tänpäkanj Pailattä Jesu pit imayänj nadänjkuko unita ämawebe päke u yäwetkuk. ²¹ Yäweränä äneñi gera kehäromigän yänkuñ; Päya kwakäp terak kumänj-kumänj ut! ²² Yänirä Pailattä äneñi yäwet yabäk ñode täñkuk; Waki kubä jide täñkukta? Näk nadänjira momi nitek bumik nämo täyak. Unita komi äma yäninj kirewa iwänap-tägän päripäkanj kanj tewa yäpmänj kwän yäk.

²³⁻²⁴ Ude yäwänä mani utpäñ kuduptagän gera tänpänj ñode yänkuñ; Päya kwakäp terak kumbän! yäk. Gera tanj pen yäntänj kuñtäko Pailattä iniken gärip iwarut yänpäñ yäntärenj yämiñkuk. ²⁵ Täñkanj mani buramiñpäñ äma ämik pewän ahäwänpänj äma kubä kumänj-kumänj urani wäpi Barabas u pit imiñpäñ yäninj kireñkuk. Tänpänj Jesu uwä kumäktä yäntärenpäñ komi ämata yämiñkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶ Tänpäkanj komi ämatä Jesu yänikñat yäpmänj kuñtängän kädet miñin äma kubä kanj-ahänkuñ. Äma uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä äbänjirän kanpäñ Jesu täño päya kwakäp piriken pewä buramiñkanj Jesu mädegän iwatkuk.

²⁷ Tänpäkanj ämawebe äbot pähaptä iwatkuñ. Iwarän täñkanj webe ätu konäm butewaki täñtänj iwatkuñ. ²⁸ Konäm kottänj iwarirä Jesutä äyänutpäñ yabänpäñ ñode yäwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in näka kotneño. Nämo, injinta ba äpetjiye nanakta korut. ²⁹ * In nadäkanj? Kadäni

* **23:29:** Luk 21:23; Rev 6:16

keräp tañirän webe nanak bäyawanitä ñode api yäneñ; Äruñ kuñatnañi täkamäñonik yäk.

³⁰ Täñkañ pom käroni tokät päbä nin yejämbut!

Ba geñi kwähärep dunpäñ nin yäpmäñ päñku gänañ umu yejämbut! yäk. *Hos 10:8*

³¹ * Upäñkañ kadäni täga bumik-ken ude yänayäñ täño uwä kadäni wakikenä jide api yäneñ?

³² Täñpäkañ waki täñpani yarakät Jesu-kät penta däpnayäñ yän-yäkñat yäpmäñ kuñkuñ. ³³ Yän-yäkñat yäpmäñ kome kubä wäpi Gwäki Kokäp uken kuñkuñ. Uken ahäñpäñä Jesu päya kwakäp terak utkuñ. Ba waki täñpani yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmañpäñ bok däpuñ. ³⁴ * Täñpäkañ Jesutä yäñapik man ñode yänkuk; Nan! Waki täñ namikañ ño nämo nadäñkañ täkañ unita momini peñ yämi. Yäñirän komi äma teki yäpmäkta närepmirek gärepmirek täñkuñ. ³⁵ * Täñpäñ ämawebe bumta ini ugän itpäñ yabäñirä Juda täño äma ekäni ekänitä Jesu sära ñode iwetkuñ; Äma ñowä äbäkta yäwani Kristo täñpäwä iniken gupi täñkentäwänä. U ämagän täñkentäñ yämik täñkukopäñ iniken gupi täñkentäktawä täñpäñ wakañ yäk.

³⁶ * Yäñirä komi ämatä udegän Jesu yänärok man iwetkañ dubini-ken äbäñpäñ wain ume jägämi iminayäñ täñkuñ. ³⁷ Täñpäñ yänkuñ; Gäk Juda äma täño intäjukun äma bureni u täñpäwä gäkña gupka täñkentäwä yäk. ³⁸ Täñpäñ Jesu gwäki punin kädawä man kudän ñode kudän täñkuñ;

NowÄ JUDA Ämawebe TÄño INTÄjukun Äma.

---

* **23:31:** 1Pi 4:17 * **23:34:** Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 * **23:35:** Sam 22:7-8 * **23:36:** Sam 69:21

39 Ude täjirä waki täjpani yarä u kubätä päya kwakäp terak itkañ Jesu yänärok man ñode iwetkuk; Gäk Kristo täjpäwä gäkña gupka täj kentäjpän nek imaka, täj kentän nimi! yäk. 40 Ude yäwänä noripaki kubätä ibenpän ñode iwetkuk; Nek penta nidäpmäkta biñam yäwanipän, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan? 41 Nek momineкта täga nidäpmänkañ. Upän äma ñowä momi kubä nämo täj kukoöpän jop utkañ yäk. 42 * Ude yänkañ yänkuk; Jesu, gäk intäjukun itkañ wäpka biñam ikek irayän täyan-ken uken näka kañ nadänj nam yäk. 43 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apiñogän näkkät irit bägup tägaken bok itdayän yäk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

44-45 * * Täjpänj kome kepma bämopi täjirän kome dapuri kumbuk. Kumäjirän kome kudup bipmänj utpänj it yäpmänj kuñirän 3'kirok täj kuko. Täjirän kudupi eni gänänj tek tañi bagata pewä wädawani u punin ununitä komen umu ini wewän tärenjukuj. 46 * Täjirän Jesutä gera yänpänj yänkuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yänpänj kumbuk.

47 Täjirän komi äma kubä watäni itkuko unitä u kañpänj nadänkañ Anutu iniñ oretpänj yänkuk; Bureni-inik! Äma ño momini nämo.

48 * Täjpäkanj ämawebe ätu kañ itkuño unitä imaka ahänjukuko u kañpänj butewaki nadänpänj

---

* 23:42: Mat 16:28   * 23:44-45: Amo 8:9   * 23:44-45: Kis 36:35   * 23:46: Sam 31:5; Apos 7:59   * 23:48: Luk 18:13

kupäni wenpen enjini-ken kuntänpä kuñkuñ. ⁴⁹ * Tänpäkañ Jesuta not täñ imik täñkuño u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmäj äbuño u imaka banken itkañ imaka ahänkuño u kañpäñ nadäk täñkuñ.

Jesu äneñkuñ

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

⁵⁰ Tänpäkañ äma kubä ukät penta itkuño wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare kubä wäpi Arimatea uken nanik. Uwä Juda täño äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U äma täga, Anututa nadäj iminpen kuñarani. ⁵¹ * Tänpäkañ noriyetä Jesu man iwetpäñ iwan keriken penjirä nadäwän nämo tägañkuk. Nämo, u Anututä intäjukun itkañ yabäj yawat piäni kwawak ahänjirän kakta itsämäntäj kuñat täñkukonik. ⁵² Eruk, äma unitä Pailat-ken päñku Jesu täño komegup yäpayäj iwet yabäñkuk. ⁵³ Iwerän nadäj imänkañ päya kwakäp terak nanik ketärenpäñ tek pakitä uwäktäj-awatpäñ yäpmäj päñku mobä kawut awañ komegup äneka biñam yawani uken penkuk. Mobä kawut uwä bian äma kumbani kubä nämo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu täño komegup penkuk. ⁵⁴ Kepma uwä Fraide, Sabat täño tunum täktäk kadäni udeken Jesu äneñkuñ.

⁵⁵ * Tänpäkañ webe ätu Jesukät Galili komeken naniktä bok äbuño u Josep iwat yäpmäj päñku kañjä komegup awañ gänañ äneñkuk. Kañjä äneñpänkañ enjiken äyänutpen päñku imaka imaka

---

* **23:49:** Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3   * **23:51:** Luk 2:25,38

* **23:55:** Luk 23:49

ume kábäñi niked täntuñum täñpäñ peñkuñ. ⁵⁶ *
 Ude täñkañ Sabat unita Moses täño бага man
 iwatpäñ itpäñ-nadäk täñkuñ.

24

Jesu kumbani-ken naniktä akumañ kuñkuk
Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

¹ Täñpäkañ Sande tamimañ-inik webe ukeño imaka kábäñi tägatäga täntuñum täñpäñ peñkuño u yäpmäñkañ Jesu äneñkuñ-ken kuñkuñ. ² Päñku ahäñpäñ kañkuñ; Mobä pähap u yäpmäñ kewenkuño parirän. ³⁻⁴ * Ude täñpäkañ Jesu äneñkuñ-ken äronpäñ Jesu täño komegupta wäyäkñewä wawäkañ nadäwätäk täñ irirä äma yarä teki paki-inik unitä pit kubägän dubini-ken ahäñpäñ itkumän. ⁵ * Täñirän webe kwayak unitä bumta umuntañpäñ inami komen yäpä äpmonpäpäñ patkuñ. Parirä äma yarä unitä yäwetkumän; In kumbani komeken ño imata kodak iranita wäyäkñeñ itkañ? ⁶ * U ño nämo itak, akumañ kuk yäk. Galili komeken itkañ man ñode täwetkuko unita guñ tañkuñ? ⁷ Uwä ñode täwetkuk; Äma Bureni-inikä, äma waki täñpani keriken pewäkañ päya kwakäp terak utpäñ äneñpäkañ kepma yaräkubä täreñirän Anututä äneñi yäpmäñ päñaku api tewek yäñ täwetkuk. ⁸ Ude yäñirän webe kwayak u nadäñpäñ yäñkuñ; Bureni, nadäkamäñ! yäk.

---

* 23:56: Kis 20:10; Lo 5:14 * 24:3-4: Apos 1:10 * 24:5: Luk 2:9 * 24:6: Luk 9:22, 17:25

⁹ Ude yänpäj awañ u penpen päñku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät biñami yäwetkuñ. ¹⁰⁻¹¹ * Webe kwayak u wäpiwä Maria Makdala komeken nanik, kubä wäpi Joana, kubäwä Maria wahupi Jems täño miñi ukät webe ätu bok kuñatkuñ. Tänpäj webe kwayak unitä iwaräntäkiye ukeño manbiñam yäwerirä mani nadäñirä jopi ude tänpäpäñ nadäwä bureni nämo täñkuk. ¹² Upäñkañ Pitatä akumañ awañken bäräñeñ päñku awañ gänañ umu okärenpäñ tek Jesu gupi uwäk tänpäj äneñkuño ugänpäj kañkuk. Ude kañpäñ nadäwätäk pähap täñtän äneñi kuñkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kañkumän

¹³ Tänpäj kepma ukengän iwaräntäki yarätä Emeus yotpärare-ken kuñkumän. Emeus u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas ude. ¹⁴ Kädet kuñit kuñit imaka Jesuken ahäñkuko unita man yänpäj-nadäk täñtän kuñkumän. ¹⁵ * Yänpäj-nadäk täñtän kuñirän Jesu ini äma yarä u dubini-ken ahäwänkañ penta kuñkuñ. ¹⁶ Tänpäkañ äma yarä u Jesu kañkumäno upäñkañ u Jesu yän siwonji nämo kawän täreñkuñ. ¹⁷ Ude täñirän Jesutä yäwet yabäñkuk; Ek imatäken manpäñ yänpäj-nadäk täñtän kuñatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päñku täpäneñpäñ itpäñ butewaki iñami dapun ijiñkumän. ¹⁸ Täñkañ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahäñkuko u nämo kañpäñ nadäñkun.

---

* ^{24:10-11:} Luk 8:2-3   * ^{24:15:} Mat 18:20

19 * Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäño manbiñam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe inamiken imaka kehäromi nitek yänpäñ-täk täñ yäpmäñ äbäk täñkukonik yäk. 20 Upäñkañä nintäño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani unitä kumäkta yäntäreñ imiñpäñ manken tenpäñ päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 21 * Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täño keriken nanikpäñ nimagutta yäwani yäñ nadäñkumäñopäñ u kawut, utpewä kumäñirän edap yaräkubä täretak ño yäk. 22 * Täñpäkañ apiño tamimañ ninken nanik webe ätutä manbiñam inide kubä niwerañ yäk. 23 Uwä tamiinik Jesu äneñkuñ-ken kuñpäñ Jesu täño komegupta kawä wañ yäk. Täñkañ äneñi äyänutpen päbä ñode niwerañ; Añero yarätä ahäñ nimiñpäñ Jesu kodak tañpen akumañ kuk yäñ niwerañ yäk. 24 * Eruk man u nadänpäñ nininken äbotken nanik ätutä awañken päñku webetä yäño udegän kañ yäk. Upäñkañ Jesu nämo kañ-ahäñ.

25 Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guñ bureni-inik! Profettä man yänpäñ kudän täñkuño u in imata tängun tañpäñ bänep nadäwätäk tänpäñ nadäkinik nämo täkañ? 26 * Profettä ñode yäñkuñ; Kristo u komi mebäri mebäri nadänpäñ kumäkta yäwani. Komi u nadäñkañ eruk, epmäget penyänjek ikek kunum gänañ api ärowek yäñ

* 24:19: Mat 21:11 * 24:21: Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6

* 24:22: Luk 24:1-11 * 24:24: Jon 20:3-10 * 24:26: Luk 9:22, 24:44

yänkuŋ. ²⁷ * Jesutä ude yänpän man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täŋo man terak kudän täŋkuŋo unitäŋo mebäri kudup yänkwawa taŋ yämiŋkuk.

²⁸ Eruk, kuŋtängän Emeus yotpärare keräp taŋkuŋ. Tänpän Jesutä yotpärare u irepmitpen kwayän täŋkuk. ²⁹ Ude tänpänä äma yarä unitä iwetkumän; Kweno yäk. Kome bipayän unita nekkät penta ŋogän itna yäk. Ude iwerän nadän yämänkaŋ eŋi gänaŋ penta päro itkuŋ.

³⁰ * Äronpän ketem nänayän maŋitkuŋ. Maŋit itkaŋ Jesutä käräga kubä yäpmänpän tokätkaŋ Anutu bänep täga man iwetpän äma yarä unita yämiŋkuk. ³¹ Ude tänpänkaŋ Anututä nadän yämiŋirän eruk U Jesu yän kawän tärenkuŋ. Kawän tärewäkaŋ uterakgän Jesu ini ugän paotkuk. ³² Tänpänkaŋ yarä u ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkumän; Bureni! yäk. Kädet miŋin man täŋo mebäri yänahänpän niwerirän man gäripi nitek u nadänpän bänepnektä pidäm tako ukeŋo!

³³ Ude yänpän uterakgän akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äyänutpen kuŋkumän. Pänku ahänpän yabänkumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän irirä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuŋo unitä ŋode yäwetkuŋ; ³⁴ * Ekäni awaŋ gänaŋ naniktä bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miŋin ahän imik yäk. ³⁵ Tänpänkaŋ yarä unitä udegän kädet miŋin ahän yämänkaŋ eŋi gänaŋ päro käräga tokätpän

---

* 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 * 24:30: Luk 22:19 * 24:34: 1Ko 15:4-5

yämän naŋkaŋ kawän tärenkuŋo manbiŋam upäŋ yäwetkumän.

Jesutä iwaräntäkiye ahäŋ yämiŋkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

³⁶* Eruk Jesutä täŋkuko unita manbiŋam yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä bämopi-ken ini ugän ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ³⁷* Yäweränkaŋ iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ kwainpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Mäjo kubä äbätak ŋo! yäk. ³⁸ Ude yäwäwä yäwetkuk; In imata kikuŋutpäŋ bänep yarä-yarä pekaŋ? ³⁹ Ŋowä näkŋa-inik äbätat. In ketna kuroŋna-ken ŋo nepmäŋit näwatpäŋ nabäŋpäŋ nadäkinik täŋput. Mäjo uwä gupi tohari nitek nämo. Täŋ, nähä gupna tohatna nitek ŋo yäk.

⁴⁰ Man ude yäwetpäŋ keru kuroŋi-ken jibi me u yäwoŋärenkuk. ⁴¹* Yäwoŋärewän kaŋpäŋ bänepi tägaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ŋo Jesu ini yäŋ ketinik nämo nadäwä tärenkuŋ. Ude täŋpäkaŋ yäwet yabäŋkuk; Inken ketem ätu itkaŋ? ⁴² Ude yäweränä gwägu tom ijiwani kubä imiŋkuŋ. ⁴³ Imiŋkaŋ kaŋ irirä, eruk naŋkuk.

⁴⁴* Naŋpäŋ yäŋkuk; Näk inkät itkaŋ man täwet yäpmäŋ äburo ukeŋo nadäkaŋ? Näk ŋode täwetkut; Man näka Moses täŋo бага man kudän täwani terak, ba profet täŋo man kudän terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahäŋ morekta yäwani yäŋ täwetkut. ⁴⁵* Ude yäwetkaŋ Anutu täŋo man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täŋkwawa

* 24:36: 1Ko 15:5   * 24:37: Mat 14:26   * 24:41: Jon 21:5

* 24:44: Luk 9:22   * 24:45: Luk 24:27

taŋ yämiŋkuk. ⁴⁶ Täŋkaŋ ɲode yäwetgän täŋkuk; Anutu täŋo man kudän terak ɲode kudän täwani; Kristo u komi nadäŋpäŋ kumäŋkaŋ kepma yarä täreŋjirän kubäta kumbani-ken naniktä api akwek. ⁴⁷⁻⁴⁸ * * Täŋkaŋ komeni komeni ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpewä bänepi sukureŋjirä Anututä Kristo unitäŋo wäpi terak wakini api peŋ moreŋ yämek yäŋ ude kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken yäput peŋpäŋ kaŋ täŋtäŋ kut. ⁴⁹ * Täŋpäkaŋ nanatä imaka injinta biŋam yäwani u iniŋ kireŋpewa api äpäŋ tamek. Unita in kome ɲo nämo peŋpeŋ kuneŋ. ɲogän itsämäŋ irirä kunum täŋo kehäromi tama yäpmäŋkaŋ kaŋ kut yäk.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk
Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

⁵⁰ Man ude yäwetkaŋ eruk yäŋ-yäkŋat päŋku Betani yotpärare gägäniken itkaŋ keru yäpmäŋ akuŋpäŋ Anututä iron täŋ yämikta man yäwetkuk. ⁵¹ Man täga u pen yäwerit yäwerit kome käkätäŋjirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. ⁵² * Täŋjirän iwaräntäkiyetä Jesu iniŋ oretkaŋ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken äneŋi kuŋkuŋ. ⁵³ Kuŋpäŋ kadäni kadäni kudupi eŋi gänaŋgän itkaŋ Anutu iniŋ oret täŋkuŋ.

---

* **24:47-48:** 1Ti 3:16 * **24:47-48:** Jon 15:27; Apos 1:8 * **24:49:** Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4 * **24:52:** Jon 14:28, 16:22

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5